

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

Journal of Social Science and Cultural

P-ISSN: 2697-6269 ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564)

E-ISSN: 2697-6269 Vol.5 No.1 (January - June 2021)

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม การศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และ วัฒนธรรม

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของ บุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการ พิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน บทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกอง บรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

เจ้าของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

572 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

ที่ปรึกษา

พระเทพปัญญาสุธี

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.

เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก รักษาการเจ้าคณะอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

บรรณาธิการบริหาร

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด

ผู้อำนวยการส่วนงานสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

กองบรรณาธิการ

พระครูอรุณสุตาลังการ, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

พระสาโรจน์ ธมมสโร

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสัยครราช

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฏฐาพรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. พิระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร. อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาศกดิ์ดา สิริเมธี

เลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

นายอภินันท์ คำหารพล

ผู้ช่วยเลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

พระมหาอนุชิต อนนตเมธี

วัดหน้าพระบรมธาตุ

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

วัดสระเรียง

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระบุญญฤทธิ์ ภัททจารี

สำนักสงฆ์วัดนาสนธิ์

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

ฝ่ายกฎหมาย

นางสาวฉัตตมาศ วิเศษสินธุ์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

จัดรูปเล่ม

นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031 โทรสาร. 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 ประจำปีพุทธศักราช 2564 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เป็นบทความวิจัยจำนวน 5 เรื่อง เล่มนี้เป็นปีที่ 4 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index - TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา คณาจารย์ ครูอาจารย์ ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขออ้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

๒/๑๑/๖๓

นางสาวปัญญาดา จงละเอียด
บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ (ก)

บทบรรณาธิการ (จ)

บทความวิชาการ : Academic Articles

“พรานบุญ” ครูหมอมโนรห์ศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้ 1

"PRAN BOON" TEACHER MANOHRA, SCIENCE AND ARTS OF SOUTHERN MANRTA
วงศ์สิริ เรืองศรี

หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะแก่บุคลากร
ในองค์กร 17

PRINCIPLES OF PARTICIPATION IN ADMINISTRATION TO PROMOTE PUBLIC MIND
FOR ORGANIZATION PERSONNEL

รวิวรรณ วงศ์เดชานันท์, บุญเชิด ชำนิศาสตร์, สมศักดิ์ บุญบุ, พระสุริยา สุริโย (คงคาไหว)
และศักดิ์ดา ทารเทศ

บทความวิจัย : Research Articles

แนวทางส่งเสริมอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของเกษตรกรรายย่อย
บ้านหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ 33

GUIDANCE FOR PROMOTE THE PROCESSING OF BANANA CHIPS PRODUCTS TO
IMPROVE CAREER IN THE COMMUNITY BY SMALL FARMERS BANNAKHAO SUB-
DISTRICT KHAOPHANOM DISTRICT KRABI PROVINCE THAILAND

ศักดิ์ชาย เพ็ชรศรีทอง, อุดมศักดิ์ เดโชชัย, จิตติมา ดำรงวัฒนะ, และเดโช แขน้ำแก้ว

นวัตกรรมจัดการตนเองของชุมชนไชยาเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
บนฐานวัฒนธรรมชุมชน

CHAIYA COMMUNITY SELF-MANAGEMENT INNOVATION FOR ECONOMIC STABILITY
BASED ON COMMUNITY CULTURE 47

ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, ชวน เพชรแก้ว, สุธาวดี จินาญาติ และธนิศา สุขารมย์

ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา 61

KHAW RICE: A MODIFICATION OF RICE PRODUCTION PATH IN THE TRANSFORMATION
OF AGRICULTURAL RUBBER PLANTATION

รัตติกาล เดชรักษา, จิตติมา ดำรงวัฒนะ, เดโช แขน้ำแก้ว, อุดมศักดิ์ เดโชชัย

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 81

“พรานบุญ” ครูหมอมโนราห์ศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้*
"PRAN BOON" TEACHER MANOHRA, SCIENCE AND ARTS
OF SOUTHERN MANRTA

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: pinky_sa@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอเรื่อง “พรานบุญ” ครูหมอของมโนราห์ที่มีศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้ พรานบุญเป็นทั้งหมอ ครู และพ่อแม่ของผู้นับถือในตระกูลสายเลือดของมโนราห์ ถือว่าพรานบุญเป็นผู้ให้ความสุข ช่วยขจัดความทุกข์ ดูแล และปกป้องภัยอันตรายให้แก่ลูกหลานโนราห์ เมื่อใดที่ได้ยินเสียงดนตรีและบทกลอนมุตโตที่มโนราห์ใช้ในการแสดง จะส่งอิทธิพลทางจิตใจเพราะมีหลักธรรมทางศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในบทกลอน ทำให้ตระหนักถึงคติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม และสทธรรมให้กับผู้ชมได้เป็นข้อคิดในการดำเนินชีวิต “พรานบุญ” เป็นครูหมอมโนราห์ที่มีศาสตร์และศิลป์ในด้านมนตราเพราะเชื่อว่าศาสตร์วิชามโนราห์ หรือ ศาสตร์ครูพรานบุญ เป็นครูหมอแห่งวิชามนตราที่ใช้ในการรักษาโรคภัย และศิลปะในด้านการแสดงการรำรำ การกล่าวบทกลอนที่สร้างความสนุกสนาน บันเทิงใจ และปลุกใจให้ระลึกตั้งใจทำความดี การบูชาเรียกทรัพย์ เสริมเมตตา เสริมเสน่ห์ให้เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น และแคล้วคลาดจากภัยอันตราย โดยเชื่อว่าพรานบุญจะคอยดูแลปกป้องลูกหลานที่นับถือและศรัทธา ดังนั้น นายโรงมโนราห์จะนับถือโดยมีความเชื่อและน้อมนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 รวมถึงพิธีกรรมไหว้ครูหมอมโนราห์ ซึ่งพิธีกรรมนี้เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์ ที่มีความเชื่อเรื่องผีสิง เทวดา และบรรพบุรุษ ลูกหลานได้แสดงออกถึงคุณธรรมด้านคารวะธรรม เป็นการเคารพครูบาอาจารย์ กตัญญูรู้คุณ และเมตตาธรรม ดังนั้น ควรสืบทอดและรักษามรดกวัฒนธรรมมโนราห์ต่อไป

คำสำคัญ: พรานบุญ, ครูหมอมโนราห์, มนตรา, มรดกวัฒนธรรม

* Received 31 May 2021; Revised 28 June 2021; Accepted 29 June 2021

Abstract

This article was presentation about history of "Pran Boon" teacher manohra, science and arts of southern mantra. Phran Boon is both doctor and teacher, as well as the parents of those who respect Nora's blood family. Help eliminate suffering and protect the danger for children Nora. Whenever Nora music is heard, it results in a spiritual influence, combined with the religious principles that are incorporated into the poem. Causing the influence of moral, net worth, object, and morality to the audience as a living thought. "Pran Boon" is a teacher of. manora has the science and art of mantra. Because believe that the science of manohra or the science of the principal teacher of Pran Boon is a teacher of mantra who uses spells to heal diseases. And art of dance performances. Said the poem sparked fun, entertaining and excised to commemorate the purpose of doing good, as well as the spell used in worship to summon wealth, reinforced mercy. Add charm to the eye to the beholder. And escape from danger He believed that Phran Boon would take care and protect the children of respect and faith, therefore all faculties of nora theater owner believed and embraced the principles to act and act in the principles of religion in the 5 precepts. By hold self to be respected and a religious ritual. The children of Nora have beliefs in relation to kinship and values, recognize the value consciousness, love, friendship and the inheritance of ancestors that have been passed down.

Keywords: PRAN BOON, Teacher MANOHRA, Manrta, Cultural heritage

บทนำ

โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของการรวมโลกในทางเศรษฐกิจ การเมืองเทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม ที่มีบทบาทที่เชื่อมโยงกันมากขึ้น ในกระบวนการนี้ ทำให้เกิดการสลายตัวทางเศรษฐกิจและการสื่อสารอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการขยายตัวของทุนนิยม และในทางกลับกันทำให้สังคมและวัฒนธรรมค่อย ๆ จางหายไป ซึ่งบทบาทของ โลกาภิวัตน์ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ ส่งผลทั้งดีและผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม ทั้งนี้เมื่อสังคมเกิดการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปมากเท่าใดก็จะตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ได้มากเช่นนั้น ฉะนั้นอาจ ส่งผลต่อค่านิยม ความศรัทธา และความเชื่อที่มีก็ย่อมแตกต่างกันไปและอาจถูกปรับเปลี่ยนตาม

สภาพสังคมที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเชื่อกันว่า โลกาวัดนั้นเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมรูปแบบเดิมเข้าด้วยกัน เพื่อใช้ยึดถือปฏิบัติของสภาพสังคมในรูปแบบใหม่ที่ไม่ขัดแย้งกับความศรัทธาของคนในท้องถิ่น และเป็นการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น และสามารถรวมเป็นหนึ่งเดียวด้วยจิตศรัทธาที่เป็นพื้นฐาน (จุฑาภรณ์ มีสุขศรี, 2558) เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้แล้วส่งสมประสบการณ์มากขึ้นก็มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาปรากฏในสังคมโลกทางวัฒนธรรมมากมาย ในแง่ของวัฒนธรรมจะส่งผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งจากปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มคนทางภาคใต้ที่ยังมีการแสดงออกถึงวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจนเป็นประเพณีและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ทุกสิ่งล้วนมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตและส่งผลกระทบต่อจิตใจที่ยังตราตรึงในปัจจุบัน จากที่ปรากฏเป็นรูปแบบในเชิงนามธรรมหรือรูปธรรมที่สัมผัสได้อยู่ในวิถีชีวิตนั้นล้วนเป็นศิลปะวัฒนธรรมที่ส่งผลการดำเนินชีวิตในสังคมทั้งสิ้น โดยวิถีทางวัฒนธรรมที่เป็นพลวัตที่ไม่หยุดนิ่งและยังคงมีการพัฒนาต่อไป (ปรีชา นุ่นสุข, 2557)

“วัฒนธรรม” ที่เป็วิถีชีวิตของคนในสังคมที่เป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติและแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ นำไปสู่การพัฒนาระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ มีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการโครงสร้างทางสังคม สถาบัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และการรู้คุณค่าของวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2553) วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ คือ มโนราห์ ศิลปะการแสดงมโนราห์เป็นการแสดงบทร้อง คำกลอนสอนใจล้วนมาจากหลักพุทธธรรมที่เป็นฐานแนวคิดให้นายโรงมโนราห์ได้แต่งเป็นกลอนออกมาร้อง นอกจากสร้างความเพลิดเพลินจากการรำฟ้อนแล้วยังสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมสู่ผู้ฟังอีกด้วย การแสดงมโนราห์ของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีอิทธิพลมาจากสภาพภูมิศาสตร์ก่อให้เกิดแนวคิดทางปรัชญาจริยศาสตร์ มีลักษณะแห่งความบริสุทธิ์ใจในการแสดงออกทางด้านอารมณ์และเหตุผล มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงของการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายของชาวบ้าน แต่เต็มไปด้วยอาการรู้เ้าของอารมณ์ความรู้สึกผสมกับภาษาสะท้อนภาษาเป็นบทกลอนคือ การแสดงโนราเป็นการละเล่นเก่าแก่ของภาคใต้ นอกจากแสดงเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังแสดงเพื่อประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า “โนราโรงครู” อีกด้วย (เฉลิม มากนวล และจรัส ชูชื่น, 2540) พิธีกรรมโนราโรงครู จัดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตและสังคมของชาวภาคใต้โดยเฉพาะผู้ที่เป็นมโนราห์และผู้มีเชื้อสายมโนราห์ จะมีฐานความเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมที่ทำหน้าที่เปิดประตูโลกกับปัจจุบันให้บรรจบกันภายในโรงพิธี โดยพิธีกรรมจะถือเอาครุฑมอ ตายาย พรานบุญของตนเป็นเป้าหมายหลัก มีมโนราห์ใหญ่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและจัดการละเล่น ในการรำยรำมโนราห์พิธีนี้เชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์สามารถ

รักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือขับไล่เคราะห์ต่าง ๆ โดยมีการปกปักรักษาจากครุหมอม ตายาย พรานบุญ จะเห็นได้ว่ามโนราห์โรงครูจึงเป็นทั้งการละเล่น พิธีกรรม ความเชื่อ จนถึงระบบปกครองท้องถิ่นในวัฒนธรรมภาคใต้ส่งผลให้ชุมชนมีความสุข มีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของมโนราห์โรงครูและเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมภาคใต้ที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการขับกลอนสอนสั่ง และชี้นำบุคลิภาพและโลกทัศน์ของผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมอย่างไม้อาจปฏิเสธได้ (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ, 2562) ก่อนการแสดงมโนราห์จะมีการเชิญวิญญาณใช้จิ้งหะเห็ดพรานบุญมากร่ายรำประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เป็นครุ นำทางเปิดโรงมโนราห์ก่อนแสดง เพื่อสร้างอรรถรสก่อนเข้าบทมโนราห์ (สารภี มุสิกอุปถัมภ์, 2527)

เมื่อกล่าวถึงครุของมโนราห์ที่มีบทบาทสำคัญคือ“พรานบุญ” เป็นครุหมอมโนราห์ที่มีศาสตร์และศิลป์ในด้านมนตรา เพราะเชื่อว่าศาสตร์วิชามโนราห์ หรือศาสตร์ครุใหญ่ พรานบุญถือเป็นวิชาแห่งมนตราที่ช่วยในการรักษาโรคภัย และศิลปะในด้านการแสดงที่สร้างความสนุกสนานและบันเทิงใจ ตลอดถึงการเรียกทรัพย์ เสริมเมตตา และเสริมเสน่ห์เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็นอีกด้วย ในบทความนี้ผู้เขียนได้รวบรวมและเรียบเรียงเรื่องราวเกี่ยวกับพรานบุญในหลายมุมมอง ได้แก่ การเกิดศาสตร์ “พรานบุญ”, “ครุ” ศาสตร์วาทศิลป์แห่งมนตรา, “ครุหมอมโนราห์” ศาสตร์แห่งการรักษาโรค และ“พรานมโนราห์” ศาสตร์แห่งความบันเทิง และผู้เขียนได้รวบรวมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพรานบุญ จนที่ได้รับการกล่าวขานในชื่อ “ราชครุมนโนราห์” ของผู้นับถือในตระกูลของสายเลือดมโนราห์ ตลอดถึงความเชื่อและศรัทธาที่มีจนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน ได้รวบรวมนำเสนอในบทความนี้

การเกิดศาสตร์ “พรานบุญ”

มโนราห์เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ.1858 - 2051 ที่เมืองพัทลุงเก่าคือ บางแก้วในปัจจุบัน เจ้าเมืองพัทลุงครั้งนั้นคือ พระยาสายฟ้าฟาด หรือท้าวโกสินทร์ มเหสีชื่อศรีมาลา หรืออินทกรณี์ ทั้งสองมีโอรสชื่อเทพสิงห์และธิดาชื่อนวลทองสำลีหรือศรีคงคา พระยาสายฟ้าฟาดได้หาราชครูให้สอนวิชาการร่ายรำให้แก่โอรสธิดา ผลปรากฏว่านางนวลทองสำลีรำได้ 12 ท่าอย่างคล่องแคล่ว แต่ก็มีเรื่องน่าละอายเกิดขึ้นคือ นางเกิดตั้งครุภักดีโดยได้เสียกับพระเทพสิงห์ผู้เป็นพี่ ส่วนราชครูก็ได้เสียกับสนมกำนัล พระยาสายฟ้าฟาดจึงสั่งให้เอาราชครู 4 คน มีนายคงหม่อม นายชม นายจิตร และนายทองกันดาร ผูกคอถ่วงน้ำในย่านทะเลสาบสงขลา ส่วนโอรสธิดาและสนมกำนัลถูกลอยแพ แต่โชคดีแพไปติดที่บ้านกะซังบนเกาะใหญ่ อำเภอกะระแสมสินธุ์ จังหวัดสงขลา ทำให้รอดชีวิตและนางนวลทองสำลีก็คลอดบุตรชื่อทองอยู่ สนมที่ได้เสียกับนายคงหม่อมคลอดบุตรชื่อจันทร์กระยาหม่อม เมื่อบุตรนางนวลทองสำลีโตขึ้นได้ฝึกกร่ายรำจนมีโอกาสดำเนินไปเมืองพัทลุง ได้พบกับพระยาสายฟ้าฟาดสอบถามความจริงเกิดความรู้อยู่สีกผิดจึงได้ยก

โทษให้โอรสและธิดาได้รับกลับเมือง และสนับสนุนให้เล่นมโนราห์ต่อไป (เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร, 2523) “มโนราห์” การแสดงอันเลื่องชื่อของภาคใต้ ที่มีความเก่าแก่อายาวนาน ทั้งท่ารำ บทกลอน และพิธีกรรมที่เป็นแบบแผนเฉพาะ มีการร่ายรำโนราไปทั่วดินแดนภาคใต้ ตั้งแต่บางส่วนของตอนล่างของอำเภอบางสะพาน ไปจนถึงบางส่วนของรัฐกลันตัน ไทรบุรี ตรัง กานู ที่ยังคงมีการรำนโนราห์ของชาวมาเลเซียเชื้อสายสยามอยู่ (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ, 2562)

จากประวัติโนราได้มีสันนิษฐานอีกประเด็นของคณะโนราส่วนใหญ่ล้วนเชื่อถือกันคือ ตำนานกำเนิดของมโนราห์ว่ามีถิ่นกำเนิดมาจาก “เมืองเวียงกลางบางแก้ว” หรือปัจจุบัน คือ จังหวัดพัทลุง ซึ่งได้สันนิษฐานว่าเป็น โศกเมืองบางแก้ว โศกเมืองเก่าที่อยู่ใกล้บริเวณวัดพระธาตุ เวียงบางแก้วในปัจจุบัน ครั้นอดีตเมืองเวียงกลางบางแก้วเป็นเมืองที่ถูกปกครองโดย “เจ้าพญาสายฟ้าฟาด” มีพระอัคมรเหสีชื่อ “ศรีมาลา” ในบางตำนานก็เรียกทั้งสองพระองค์ว่า “ท้าวโกสินทร์” และ “นางอินทรภณีย์” (สันนิษฐานว่า น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า “อินทราภณีย์” อันเป็นมเหสีของพระอินทร์) ทั้งสองพระองค์ทรงมีพระราชธิดาพระนามว่า “องค์หญิงนวลทองสำลี” เป็นพระธิดาที่ทรงสิริโฉมเป็นอย่างมาก อยู่มาวันหนึ่ง องค์หญิงนวลทองสำลีทรงสุบินนิมิตว่า เทพตามาร่ายรำเป็นท่วงท่างดงามให้พระนางได้ทอดพระเนตร ในวันรุ่งขึ้น องค์หญิงนวลทองสำลีจึงชักชวนเหล่าพระพี่เลี้ยงและนางพระกำนัลภายในตำหนักร่ายรำเป็นประจำทุกวัน จนสร้างความหนักพระทัยแก่เจ้าพญาสายฟ้าฟาด ผู้เป็นพระบิดาเป็นอย่างยิ่ง กระทั่งอยู่มาวันหนึ่ง องค์หญิงนวลทองสำลียากเสวยเกสรดอกบัวขึ้นมา เหล่าพระพี่เลี้ยงจึงเก็บดอกบัวกลางสระให้พระธิดาทรงเสวย ทว่าหลังจากเสวยได้ราวเดือนเศษก็เกิดทรงประจวบและพระครรภ์ขึ้นมา ทำให้เจ้าพญาสายฟ้าฟาดทรงสอบสวน แก่พระธิดาว่าใครเป็นบิดาของเด็ก และได้เสียกันเมื่อไหร่ องค์หญิงก็ปฏิเสธและเล่าเหตุการณ์ให้ฟัง เจ้าพญาสายฟ้าฟาดทรงกริ้วมาก ถูกกล่าวหาว่าพระธิดาปกปิดบิดาในพระครรภ์ จึงขับไล่และถอดยศพระธิดา พร้อมพระพี่เลี้ยงและนางพระกำนัลลงแพ ปล่อยแพเนรเทศสู่ทะเลสาบ สร้างความเสียพระทัยแก่พระธิดานวลทองสำลีอย่างมาก ขณะนั้นแพได้ลอยไปถึงเกาะกะซัง หรือเกาะสีซัง หรือเกาะสีซัง (บ้านเกาะใหญ่ อ. กระแสสินธุ์ จ.สงขลา) ได้อาศัยบนเกาะนี้จนกระทั่งได้กำเนิด “ชายน้อย” หรือ “อจิตตะกุมาร” หรือ “พระเทพสิงห” (เทพสิงหล) ต่อมาองค์หญิงนวลทองสำลีได้ถ่ายทอดการร่ายรำให้แก่พระโอรสจนหมดสิ้น กระทั่งถึงวัยที่อจิตตะกุมารต้องออกเดินทางไปกับพรานทิพย์ หรือพรานบุญ เป็นผู้รับใช้เพียงผู้เดียวขององค์หญิงนวลทองสำลีบนเกาะกะซัง ได้ออกเดินทางโดยสารไปกับเรือของพ่อค้าวานิชไปลงที่บ้านหัวลานทะเลน้อย แล้วอาศัยร่ายรำตามที่พระมารดาสอนเพื่อแลกข้าว แลกน้ำในการดำรงชีวิต

พรานบุญ เป็นผู้รับใช้และได้รับความไว้วางใจจากองค์หญิงนวลทองสำลี กลายเป็น “คู่บุญ คู่บารมี” ของอจิตตะกุมารและได้ร่วมแสดงมโนราห์กับอจิตตะกุมาร โดยพรานบุญรับ

หน้าที่ทำการแสดงออกพรานที่คอยสร้างความขบขัน และเสียงหัวเราะ จนเป็นที่นิยมในสมัยนั้น ต่อมาเจ้าพญาสายฟ้าฟาดทราบข่าว จึงรับสั่งให้ข้าราชการบริพารเชิญมายังพระราชวัง ครั้นนั้นอจิตตะกุมารได้ร่ำรำไห้เจ้าพญาสายฟ้าฟาดได้ทอดพระเนตร เมื่อได้เห็นท่าร่ายรำมโนราห์และใบหน้าของอจิตตะกุมารแล้ว จึงสอบถามถึงพ่อกับแม่ของอจิตตะกุมารว่าเป็นใคร จึงกราบทูลแก่พระอัยกาและพระอัยกีตามตรง ทำให้เจ้าพญาสายฟ้าฟาดและพระนางศรีมालาทรงกรรแสงอาลัยรักและสงสารที่พระนัดดาต้องตรากตรำลำบากจากการความโกรธเกรี้ยวของตน เจ้าพญาสายฟ้าฟาดจึงได้รับอจิตตะกุมารเข้าเป็นพระนัดดา และสั่งให้เหล่าเสนาอำมาตย์ออกไปเชิญองค์หญิงนวลทองสลึงกลับนิวัติสู่เมือง แต่ด้วยสิ่งที่พระบิดาทรงกระทำลงไปเมื่อสิบกว่าปีก่อนได้ทำให้องค์หญิงนวลทองสลึงทรงกริ้ว ไม่ยอมกลับสู่พระนครให้เสียสัจวาจาแน่นอน ทำให้องค์หญิงนวลทองสลึงปฏิเสธการกลับไป ปวงเสนาอำมาตย์จึงได้ทำการจับตัวพระธิดาพร้อมนางกำนัล จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงกลายเป็นที่มาของท่า “คล้องหงส์” เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้พระอินทร์ทรงพิโรธเป็นอย่างมาก จึงได้บันดาล “พญาจรเข้” ตัวใหญ่ขึ้นมาขวางปากคลองที่จะเข้าสู่โคกเมืองบางแก้วไว้ ปวงราชเสนาจึงร่วมกันใช้หอกอาคมประหารพญาจรเข้เสีย จึงกลายเป็นที่มาของท่า “แทงเข้” ในคติโนรา และเมื่อพระธิดานวลทองสลึงกลับถึงเมือง เจ้าพญาสายฟ้าฟาดพระราชทานเทริด พร้อมด้วยเครื่องทรงและพระขรรค์ให้แก่พระเทพสิงหนธรผู้เป็นพระนัดดา แต่งตั้งให้องค์ชายเทพสิงหนธร หรือเทพสิงหลเป็น “ขุนศรีศรืธา” ผู้ร่ายรำมโนราห์อย่างเป็นทางการคนแรก นับจากครั้นนั้นการแสดงมโนราห์ก็ได้เป็นรากแก้วแผ่ขยายรากความเป็นอัตลักษณ์ของชาวปักษ์ใต้มาหลายชั่วอายุคนมาจนถึงปัจจุบัน ลูกหลานมโนราห์ส่วนใหญ่ก็ยังคงมั่นใจว่า มโนราห์นั้นมีต้นกำเนิดอยู่ที่เมืองพัทลุง หรือหัวเมืองทะเลสาบสงขลา และอีกกลุ่มเชื่อว่ามโนราห์กำเนิดจากจังหวัดพัทลุง (พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ, 2562)

ภาพที่ 1 การแสดงคล้องหงส์

ที่มา: (แหล่งเรียนรู้เรื่องราวมโนราห์, 2563)

จากประวัติพรานทิพย์ หรือ “พรานบุญ” เป็นผู้เล่นตลกที่มีหน้าที่สร้างความขบขันและความบันเทิงคู่กัน พรานจะต้องใส่ “หน้าพราน” ที่มีลักษณะ เป็นหน้ากากที่มีรูปร่างเพียงครึ่งเดียวของใบหน้า โดยจะมีเพียงส่วนหน้าผากจนถึงริมฝีปากส่วนบน และจะเปิดส่วนล่างคือเปิดตั้งแต่ริมฝีปากล่างจนถึงแก้ม เพื่อความสะดวกในการพูดและขบขัน (ธีรวัฒน์ ช่างสาน, 2538) “พรานบุญ” เป็นตัวตลกในการแสดงมโนราห์ของชาวลัวะที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณกาล พรานบุญยังเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวลัวะ โดยเฉพาะลูกหลานที่มีบรรพบุรุษที่สืบสายเลือดพรานบุญและมโนราห์ เมื่อมีการขนานศาลกล่าวถึงพรานบุญ หรือมโนราห์ก็จะสำเร็จตามที่ขนานศาลกล่าวไว้ หากประสบความสำเร็จตามที่ขอก็จะแก้บนโดยการจำวงมโนราห์มาทำการแสดงเพื่อเป็นการแก้บน จากการศึกษาตามตำนานคติทางพระพุทธศาสนาจะพบว่า “พรานบุญ” เป็นพรานที่มีวิชาดี สามารถเดินทางท่องเที่ยวในป่าหิมพานต์ได้ จากตำนานกำเนิดมโนราห์มีการเคารพและความเชื่อถือกันมา ณ ปัจจุบัน และมีการระลึกถึงครูหมอมโนราห์โดยทุก ๆ วันพุธที่ 2 ของเดือน 6 จะมีการจัดมโนราห์โรงครูขึ้นที่วัดพระธาตุเขินบางแก้ว เพื่อแสดงถึงสายสัมพันธ์ระหว่างเวียงกลางบางแก้ว อันเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ถิ่นกำเนิดหลักของครูหมอมโนราห์และลูกหลานเชื้อสายมโนราห์ ตลอดจนเป็นผู้ให้กำเนิดนาฏยกรรมอันเกรียงไกรให้ยังยืนสืบไปในอนาคต เพื่อบอกเล่าถึงเรื่องราวในบรรพกาลให้เข้าไปในจิตวิญญาณของลูกหลานทะเลสาบสืบไป “บ้านเมืองของครูหมอ” ที่ขอให้ลูกหลานเชื้อสายมโนราห์ได้ค้นคว้าหาความจริงเกี่ยวกับที่มาของบรรพชนนักนาฏกรรมะกันจนปรากฏความสัจขึ้นมา (แหล่งเรียนรู้เรื่องราวมโนราห์, 2563)

“ครู” ศาสตร์วาทศิลป์แห่งมนตรา

สังคมไทยนั้นให้ความสำคัญกับครูมาตั้งแต่โบราณ เพราะเชื่อกันว่าครูคือ ผู้ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ สร้างคนให้เป็นคน มีบุญคุณเป็นอันดับรองต่อบิดามารดา ศาสตร์ทุกศาสตร์จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการไหว้ครู เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการกตัญญูรู้คุณ ในสังคมของชาวลัวะก็เช่นกันจะมีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “ครูหมอ” การนับถือครูหมอมจะมีมากที่สุด ในภาคใต้คือ “ครูหมอมโนราห์” เพราะเป็นศาสตร์แผ่นดินของชาวลัวะ คนที่มีเชื้อสายมโนราห์จะรู้ว่า ครูหมอมโนราห์นั้นมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากมาย การนับถือครูหมอเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่เคยเลือนหายไปไหนเพราะชาวลัวะหากเพิกเฉย ไม่สนใจ ไม่นับถือแล้ว จะทำให้บังเกิดอาถรรพ์ และเป็นไปต่าง ๆ เช่น อยู่ ๆ ก็สามารถทำให้เกิดความเจ็บป่วยโดยที่ศาสตร์การแพทย์ปัจจุบันไม่สามารถรักษาให้หายได้ หรือแม้แต่ สามารถทำให้เกิดอาการวิกลจริตแก่สมาชิกครอบครัวได้ แต่เมื่อทำพิธีขอขมา และหันมาใส่ใจนับถือ อาเพศหรือเพศภัยเหล่านั้นก็จะหายไป เรียกว่า “แรงครู” เพราะเชื่อว่าครูหมอนั้นสามารถบันดาลให้เกิดเภทภัยและบันดาลให้สุขหรือทุกข์ได้ พื้นที่ที่มีการนับถือครูหมอมโนราห์อย่างเข้มแข็ง ได้แก่ ตรัง นครศรีธรรมราช

พัทลุง สงขลา โดยมีความเชื่อกันว่า ครูหมอก็คือ บรรพชนที่เคยมีชีวิตในอดีต แต่เมื่อละสังขารไปแล้วยังคงปกปักษ์รักษาลูกหลาน ครูหมอประเภทนี้จะเรียกว่า “ตายาย” “ตาพรานบุญ” ครูหมอบางประเภทเป็นครูที่เคยสอนศิลปะด้านต่าง ๆ แก่ศิษย์ เมื่อท่านละสังขารไปกลายมาเป็นครูหมอ เช่น “ครูหมอมโนราห์ ครูหมอหนังตะลุง ครูหมอช่างเหล็ก ครูหมอปืน” เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีครูหมอที่เกิดจากเรื่องเล่าในตำนานการเกิดมโนราห์ ซึ่งเรียกว่า “ราชครูโนรา”

ราชครูโนราเอกเช่น “ตาพรานบุญ” ที่เป็นทั้งหมอ ทั้งครู ทั้งพ่อแม่ของผู้นับถือ จึงให้ความเคารพนับถือกันในตระกูลของสายเลือดมโนราห์ ตาพรานบุญเป็นมากกว่าครูหมอมโนราห์เพราะเชื่อว่าศาสตร์วิชามโนราห์ หรือศาสตร์ครูใหญ่ที่มีวิชาแห่งมนตราเสริมเมตตาเสริมเสน่ห์ให้เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น ดังนั้น กล่าวได้ว่า พรานบุญท่านเป็นสุดยอดของพรานทั้งปวง ชาวได้นับถือตาพรานบุญกันมากเพราะเชื่อว่าหากสักการะบูชาจะนำมาซึ่งความสำเร็จ ร่ำรวย และรุ่งเรือง ศาสตร์แห่งมนตรามหาละลุย เสริมเมตตา เสริมเสน่ห์ รวมถึงสามารถกันคุณไสยและขับออกไปได้ หรือใช้บูชาประจำบ้านเรือน ร้านค้า เรียกกลาก เรียกคนหากมีหน้าพรานไว้กับตัวสามารถกันของต่าง ๆ ได้

กล่าวโดยรวมคือ หน้าพรานมโนราห์นี้ดีทั้งกันและแก่ในตัว ซึ่งผู้ที่บูชาต้องเป็นคนที่เข้มงวดในการบูชา เช่น การบนบานศาลกล่าวสิ่งใดกับครูใหญ่พรานบุญแล้ว ถ้าสำเร็จต้องรีบแก้บนตามที่ได้บนบานไว้อย่าให้ขาดโดยเด็ดขาด ดังนั้น ในทางความเชื่อแล้ว ผู้คนต่างก็เคารพนับถือพรานบุญเป็นอย่างมาก และใครที่บูชาพรานบุญต้องทำความดี ละเว้นความชั่ว ตระกูลสายเลือดมโนราห์ต่างก็ได้ประจักษ์ถึงประสบการณ์น่าอัศจรรย์ เช่น คำขायดี มีเสน่ห์ต่อคนรอบข้าง มีเมตตาตามหาญใครเห็นก็รักใครเอ็นดู อีกทั้งยังช่วยปกป้องคุ้มครองผู้บูชาจากอันตรายและอาถรรพ์คุณไสยต่าง ๆ อีกด้วย (วรรณกร พลพิชัย และเจตนา อินะรัตน์, 2561) โดยมีคาถาอาราธนาบูชาพรานบุญ และหน้ากากมโนราห์ ซึ่งมีอยู่ 3 บทที่นิยม คือ 1) คาถาเรียกทรัพย์ “ออฮา ออเอ ออฮา ออมา ออรัก ออฤ ออภ ทรัพย์มา คเมมา” 2) คาถาพรานบุญ (เทวดาให้เงิน) “โอม นะมา มีมา นะ เน นู นิ นะ สวาหะ สวาโหม” และ 3) คาถาเมตตา “ออฮา สะเน่หามนุสสะจิตติ ออฮา สะเน่หามนุสสะจิตตัง ออฮา มุลละพะลัง ออฮา พุทธานะมามี หัง” (คมชัดลึก, 2563)

“ครูหมอมโนรา” ศาสตร์แห่งการรักษาโรค

“ครูหมอมโนรา” คือ บรรพบุรุษของโนรา หรือเรียกว่า “ครูหมอตายาย” คือ โนราจะนับถือครูหมอ หรือครูโนรา และนับถือบรรพบุรุษของตน ซึ่งเรียกว่า “ตายาย” “ตาพรานบุญ” ภาคใต้ส่วนใหญ่มีตายายเป็นมโนราห์ เพราะสมัยก่อนนิยมมโนราห์กันมาก คนดี คนเก่งต้องสามารถรำนโนราห์ได้ ครูหมอมโนราห์ถือเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น แม่ศรีคงคา หรือแม่ศรีมัลลา พ่อเทพสิงห์ร ขุนพราน ยาพราน พรานบุญ (หน้าทอง) พรานทิพย์ พรานเทพ พ่อขุน

ศรัทธา หลวงสุทธิ นายแสน หลวงคงวังเวน พระยาถมน้ำ พระยาลุยไฟ พระยาสายฟ้าฟาด พระยามือเหล็ก พระยามือไฟ ตาหลวงคง เป็นต้น (ศศิประภา จันทโรตตะ, 2554) มโนราห์มิใช่แค่ศิลปะเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่หากศึกษาให้ลึกถึงแก่นของความจริงแล้วจะพบว่า ภายใต้งานงามของศิลปะแห่งบทร้องและการร่ายรำนั้น “ครูหมอนโนรา” ยังมีความลึกซึ้งซับซ้อน ถือเป็นลักษณะของวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีรากฐานของความเชื่อโดยผ่านโลกทัศน์ของชาวบ้าน อันสามารถบันดาลให้เกิดความสุขหรือความทุกข์ได้ โดยเฉพาะการเจ็บป่วย “ครูหมอนโนรา” ได้เข้ามามีบทบาททั้งในด้านของผู้ที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเจ็บป่วยและในด้านของผู้ที่ให้การรักษาเยียวยาโดยผ่านขั้นตอนของพิธีกรรมที่ละเอียดอ่อน เป็นรูปแบบการรักษาเยียวยาโดยมีการประทับทรงครูหมอนโนราห์ หรือการเชื้อเชิญตาพรานบุญเข้าทรงเป็นการทำพิธีเพื่อเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นมโนราห์ โดยลูกหลานเป็นคนทรงเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และถามอาการเจ็บป่วยของลูกหลานจะรักษา หรือแก้บน (ศาสตร์แห่งครูหมอนโนรา, 2563) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การไหว้ครูหมอนโนรา
ที่มา: (แหล่งเรียนรู้เรื่องราวมโนราห์, 2563)

โดย“การเชื้อ” คือ การเชื้อเชิญครูหมอน (ตาพรานบุญ) มาได้ถามพูดคุยสำหรับคนกลาง โดยทั่วไปมักเป็นมโนราห์อาวุโส หรือเป็นหมอยากกลางบ้านที่มีความรู้ทางด้านไสยศาสตร์ หรือคาถาอาคมมีการค้นหาสาเหตุโดยการสังเกตและสอบถามผู้ใกล้ชิด หรือญาติพี่น้องของผู้ป่วย บางครั้งถึงขั้นเชิญครูหมอนมาเข้าทรงเพื่อได้ถามให้รู้แน่ชัด เมื่อรู้ความแล้วก็ขอภัยโทษต่อครู

และให้สัญญาว่า เมื่ออาการเจ็บป่วยหายเป็นปกติแล้วจะให้ผู้ป่วยกระทำตามที่ครูหมอ
ปรารภนา ดังภาพที่ 3

“เอวองค์ยามอ่อนช่างอ้อยอิ่ง
ยามเยื้องย่างแกว่งกวัดสะบัดไหว
ปะ ทิง เท็ง เท็ง ปะ ประโคมไป
อ่อนแอ้งเคลื่อนไหวได้สมงาม
รู้ฝืนรู้ปรับบังคับบ่วง
เป็นท่าทางคล่องใจให้ไหวหวาม
สีหน้าสื่อบทบาทวาดร่างตาม
สืบความงามตามอย่างทางโนรา”
(สุรินทร์ มุขศรี, 2540)

ภาพที่ 3 การเชื้อเชิญครูหมอพรานบุญ
ที่มา: (สุรินทร์ มุขศรี, 2540)

พิธีกรรมรักษาการเหยียบเสน

“เสน” เป็นเนื้องอกที่นูนขึ้นจากระดับผิวหนัง เป็นแผ่น ถ้ามีสีแดง เรียกว่า เสนทอง ถ้ามีสีดำ เรียกว่า เสนดำเสนจะไม่มีอาการเจ็บหรืออาการคันหรือมีอันตรายถึงชีวิตแต่อย่างใด เสนอาจจะงอกบนศีรษะ ใบหน้า หรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ทำให้ดูน่าเกลียด ถ้าเป็นกับเด็ก เสนจะโตขึ้นตามอายุ ชาวบ้านและคณะโนราห์เชื่อว่า เสนเกิดจากการกระทำของ “ผีโองกะแซง” หรือ “ผีเจ้าเสน” หรือเพราะการทำเครื่องหมายของครูหมอ หรือตายาย หรือตาพรานบุญ จะทำการรักษาให้หายได้โดยการเหยียบในพิธีกรรมมโนราห์โรงครู ผู้เป็นเสน หรือผู้ปกครองต้องจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีมามอบให้โนราห์ใหญ่ ได้แก่ ข้าว น้ำ หมากพลู กล้วย รวงข้าว ดอกไม้ มีดโกน หินลับมีด เงินเหรียญ เครื่องทอง เครื่องเงิน หล้าคา หล้าเข้ตมอน รวงข้าว และเงิน 32 บาท พิธีกรรมเริ่มโดยโนราห์ใหญ่เอาน้ำใส่ขันหรือถาดพร้อมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เตรียมมาทำพิธี โดยการจุดธูปเทียน ชมนุมเทวดา ชมนุมครูหมอมโนราห์ลงอักขระขอมที่หัวแม่เท้าของโนราห์ใหญ่ แล้วร่ำท่าแบบเขี่ยนพรายหรือ “ท่าอย่างสามขุม” มีมโนราห์หรือครูหมอ หรือตาพรานบุญ ในร่างทรงจะร่ำรำประกอบโดยถือกริชหรือพระขรรค์ ต่อจากนั้นใช้หัวแม่เท้าไปแตะตรงที่เป็นเสนแล้วทำการเหยียบเบา ๆ โดยหันหลังให้ผู้เป็นเสน ว่าคาถากำกับ บริกรรมคาถาทำเช่นนี้ 3 ครั้ง เสร็จแล้วเอามีดโกน หินลับมีด และของอื่น ๆ ในขันน้ำหรือถาดไปแตะที่

ตัวผู้เป็นเสนจนครบทุกอย่างเป็นการเสร็จพิธี จากพิธีกรรมดังกล่าวเชื่อว่า เสนจะค่อย ๆ หายไป ถ้าไม่หายให้ทำอีกจนครบ 3 ครั้ง จนหายไปเป็นที่สุด (ศาสตร์แห่งครุหมอนโนรา, 2563)

พิธีกรรมรักษาโรคเฉพาะ

พิธีกรรมเฉพาะสำหรับการเยียวยารักษาหรือแก้ไขภาวะการเจ็บป่วยนั้น โดยผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยสามารถติดต่อครุหมอนผู้กระทำโดยผ่านร่างทรงเพื่อให้ครุหมอนยินยอมและยกโทษให้ โรคหรืออาการเจ็บป่วยนั้นมีลักษณะเฉพาะตามความเชื่อ ทางภาคใต้ได้ให้ความหมายของโรคหรืออาการนั้นว่า “โนราอย่าง” เป็นอาการที่บุคคลป่วยกระเสาะกระแสะ เนื่องจากครุหมอนโนราห์ให้โทษจะเยียวยาอย่างไรก็ไม่หาย อาการมีแต่ทรุดกับทรุดแต่จะไม่ถึงตาย ส่วนใหญ่มักซบผอมไม่ยอมกินข้าวกินปลา ซึ่งอาการเช่นนี้ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่า อาจเกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งที่ลูกหลานผู้สืบเชื้อสายของครุหมอนโนราห์ไม่บังสรวงสักการบูชาครุหมอนที่เป็นเชื้อสายต้น ๆ หรือขาดการเซ่นไหว้ครุตามวาระที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น เดิมเคยจัดบวงสรวงทุก ๆ 2 ปี แต่เมื่อครบกำหนดกลับไม่มีการจัดบวงสรวงก็จะมีเหตุให้เกิดการเจ็บป่วยได้ มีการบนบานต่อครุหมอนไว้อย่างใดอย่างหนึ่งไว้ ครั้นเป็นจริงตามที่ได้บนบานไว้ก็มิได้มีการแก้บนตามพันธะสัญญา เรียกพันธะสัญญาว่า “เหมรย” เกิดการลงโทษจากครุหมอนโนราห์ทำให้เกิดการเจ็บป่วยเนื่องจากการผิดพันธะสัญญา

พิธีกรรมรักษาโรคทั่วไป

ความเชื่อเรื่องการรักษาอาการป่วยไข้ชาวบ้านและคณะโนราเชื่อว่าครุหมอนและพิธีกรรมโนราห์โรงครูสามารถรักษาอาการป่วยไข้ที่มาจากความผิดปกติของร่างกาย โรคภัยหรือเกิดจากการกระทำของครุหมอน ด้วยคาถาโดยผ่านโนราห์ หรือคนทรง หรือครุหมอนจะบอกให้ทราบถึงสาเหตุของการเจ็บป่วย (บรรดาศักดิ์ พิทักษ์ศิลป์, 2563) ดังนั้น ในขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมรำโนราห์แก้บนคือ การรำโนราห์แก้บนตามที่ได้ทำพันธะสัญญากันไว้ ซึ่งขั้นตอนนี้โนราห์ใหญ่จะต้องมีการ “รำคล่องหงส์” และ “รำแทงเข้” (แทงจระเข้) ด้วย จึงจะถือว่า “เหมรยขาด” หรือเป็นการหมดพันธะสัญญาต่อกัน หลังจากนั้นลูกหลานจะเข้าไปหมอบกราบครุหมอนเพื่อขอศีลขอพรโดยทั่วกัน ซึ่งการรักษาเยียวยาก็ถือว่าเสร็จสิ้นอย่างแท้จริง หลังจากหมดกิจธุระหรือเรื่องราวระหว่างกันแล้ว คณะจะเล่นดนตรีเป็นเพลงเชิดอีกครั้งเพื่อส่งครุหมอนกลับ ครุหมอนก็ออกจากร่างทรงเป็นอันเสร็จพิธีกรรมทั้งหมด (วิวัฒน์ วนรังสิกุล, 2544) ซึ่งในพิธีกรรมนี้ก็คือ การไข่มโนราห์รำแก้บนในพิธี “โนราลงครุ” เป็นการแสดงมโนราห์เพื่อเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นพิธีมโนราห์ลงครุ อาจมีการจัดพิธีปีละครั้ง ,ปีเว้นปีหรือ 3 ปีต่อครั้ง ขึ้นอยู่กับความสะดวก ช่วงระยะเวลาในการจัดพิธีนี้มักเป็นช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ดินฟ้าอากาศปลอดโปร่ง เช่น เดือน 4 เดือน 6 หรือเดือน 9 หรือเดือนมีนาคม พฤษภาคม และเดือนตุลาคมตามเดือนสากล ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 พิธีกรรมการรำนโนห์ราแก่น

ที่มา: (วิวัฒน์ วนรังสิกุล, 2544)

“พรานมโนราห์” ศาสตร์แห่งความบันเทิง

สำหรับมโนราห์แล้วหน้ากากพรานบุญ หรือหน้ากากมโนราห์ หรือหน้าพราน ที่แสดงเป็นตัวตลกที่สร้างเสียงหัวเราะให้ผู้ชม ด้วยการแสดงและท่าทางการร่ายรำที่ตลกขบขัน และสื่อสารกับคนดูอย่างใกล้ชิด หยอกล้อ ล้อเลียน และว่ากลอนสอดแทรกมุกให้น่าขบขัน ทำให้เป็นตัวละครโปรดของผู้ชมทุกเพศทุกวัย พรานมโนราห์ หรือพรานบุญเป็นตัวตลกของมโนราห์เมื่อออกรำจะต้องสวมหน้ากากเรียกว่า “หน้าพราน” ทำรำของพรานนั้นจะเป็นท่ารำที่ตลกไม่มีท่ารำที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสามารถของพรานแต่ละคน จากการศึกษาของหน้าพราน สรุปได้ว่า หน้าพรานได้ถูกประกอบสร้างขึ้น ใน 3 ลักษณะคือ “ตัวตลก” “ตัวละคร” และ “ครู/บรรพชน” โดยความหมายในฐานะตัวละคร ซึ่งมาจากวรรณคดีเรื่องพระสุธนมโนห์ราถูกผลิตซ้ำและรับรู้จากผู้ชมทางสังคมมากที่สุด สำหรับเป็นองค์การประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ เจ้าพิธีต้องสืบเชื้อสายมโนราห์มีเรื่องเล่าหรือตำนานรองรับ พิธีกรรมต้องครบทั้งพิธีฆราวาส และพิธีสงฆ์ และมีประสบการณ์เป็นที่โจษขาน (ปรีนทร์ นาคสิงห์, 2562) โดยลักษณะของหน้ากากที่ใส่จะแกะจากไม้ ส่วนจมูกยื่นยาว เจาะรูส่วนที่เป็นตาดำ ส่วนหน้ามักใช้สีแดงทั้งหน้า หรือสีทองและสีอื่น ๆ ตามคติความเชื่อ ส่วนฟันเป็นสีขาว เลี่ยมทองเฉพาะฟันบน ส่วนผมใช้ขนเป็ดตกแต่งให้ดูเป็นผมสีขาว ทำรำของพรานนั้นจะเป็นท่ารำที่ตลก ไม่มีท่ารำที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสามารถของพรานแต่ละคน แต่จะต้องมีท่ารำพื้นฐาน ดังนี้ ย่อตัวรำ หลังแอ่น ยื่นอกไปด้านหน้ามาก ๆ ทำรำของพรานมีแปลก

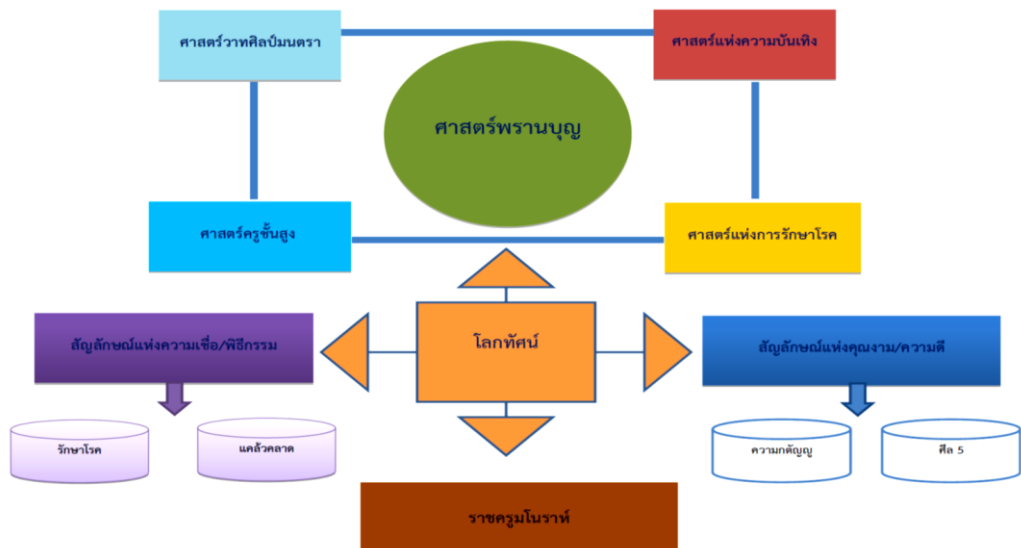
ๆ ออกไป เช่น ทำให้ท้องป่องผิดปกติ อาจจะป่องไปด้านซ้ายบ้าง ด้านขวาบ้าง หรือทำให้กล้ามเนื้อหน้าท้องเคลื่อนไหวเป็นลอนคลื่น (คมชัดลึก, 2563) ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 พรานบุญ
ที่มา: (วิวัฒน์ วนรังสิกุล, 2544)

สรุป

“พรานบุญ” ครูหมอมโนราห์ศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้

ภาพที่ 6 “พรานบุญ” ครูหมอมโนราห์ศาสตร์และศิลป์แห่งมนตราใต้

จากภาพสามารถสรุปได้ว่า “ราชครูมโนราห์” โดยเชื่อกันว่าครูเหล่านี้คือ กลุ่มคนที่เคยมีชีวิตในสมัยโบราณ เครื่องแต่งกายของมโนราห์จึงมีลักษณะคล้ายเครื่องทรงกษัตริย์ ซึ่ง

บรมครูเหล่านี้ ได้แก่ ขุนศรีธธา เจ้าพระยาสายฟ้าฟาด แม่ศรีมาลา แม่นางคงคา แม่นางนวล ทองสำลี ตาม่วงแก้ว ตาม่วงทอง ขุนแก้วขุนไกร พ่อเทพสิงขร ตาพรานป่า พรานบุญ พรานเทพ พรานหน้าทอง พรานเฒ่า พรานทิพย์ เป็นต้น ตายายมโนราห์ เหล่านี้ก็คือ บุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่จริงในหน้าประวัติศาสตร์แต่เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ด้วยแรงครูจึงยังคงยวนเวียนปกป้องรักษาลูกหลานเชื้อสายมโนราห์ตลอดมา ความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวผลักดันให้เกิดความสามัคคีของชาวลี “พรานบุญ” เป็นครูหมอมโนราห์ที่มีศาสตร์และศิลป์ในด้านมนตราและคาถา เพราะเชื่อว่าศาสตร์วิชามโนราห์ หรือศาสตร์ครูใหญ่ของพรานบุญ เป็นครูหมอแห่งวิชามนตราที่ใช้คาถาในการรักษาโรคภัย และศิลปะในด้านการแสดงที่ร่าเริง กล่าวบทกลอนที่สร้างความสนุกสนาน บั่นเทิงใจ และปลุกใจให้ระลึกรู้จักทำความดี รวมถึงมนตราใช้ในการบูชาเรียกทรัพย์ เสริมเมตตา เสริมเสน่ห์ให้เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น และแคล้วคลาดจากภัยอันตราย โดยเชื่อว่าพรานบุญจะคอยดูแลปกป้องลูกหลานที่นับถือและศรัทธา โดยลูกหลานมโนราห์จะมีคติความเชื่อในเชิงความสัมพันธ์ทางเครือญาติและค่านิยมคือ ให้อภัยคุณค่า จิตสำนึกรักความเป็นพวกพ้อง และมรดกของบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา ดังนั้น ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแบบแผนวิถีของคนในสังคมที่ได้ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ พัฒนาปรับปรุง แก้ไข สังคม เลือกรสและสืบทอดมายาวนาน ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสืบทอดผ่านระบบเครือญาติที่มีบรรพบุรุษเป็นมโนราห์ หรือการยกขึ้นรับครูกับนายโรงที่มีชื่อเสียง เป็นผู้รับมรดกและถ่ายทอดมรดกโดยตรงเพื่อให้ไปสู่กุลบุตรกุลธิดาสืบต่อไป มโนราห์มโนราห์จึงเป็นศิลปะชั้นสูงที่ควรยกย่องทะนุถนอมเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในการบูชาครูหมอพราณบุญของมโนราห์ สามารถแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การบูชาครูหมอรระดับปัจเจกคือ การบูชาครูหมอเฉพาะครอบครัวหรือเฉพาะบุคคล ไม่ได้มีการจัดเป็นพิธีกรรมให้ แต่จะบูชาหน้าห้องพระที่บ้านตน 2) การบูชาครูหมอรระดับสายตระกูลคือ ในตระกูลที่เป็นสายเลือดมโนราห์จะมีตัวแทนที่เป็นผู้สืบทอด หรือการเป็นร่างทรงเพื่อประกอบพิธีกรรมในการเข้าทรงครูหมอประจำสายตระกูลของตน จะมีการจัดพิธีกรรมโรงครูขึ้นในทุก ปีเพื่อให้ลูกหลานมาร่วมงานและแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และ 3) การบูชาครูหมอรระดับชุมชนคือ การจัดงานไหว้ครูเป็นพิธีใหญ่ เพื่อไหว้บูชาครูหมอมโนราห์ แก่บน รักษาโรค และถามไถ่ความเป็นอยู่ของลูกหลาน

เอกสารอ้างอิง

คมชัดลึก. (2563). หน้าพรานมโนราห์(พรานบุญ)ของขลุ่ยไทยปักชำได้จาก'มโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤศจิกายน 2563 จาก <http://www.komchadluek.net/news/detail/216555>

- จุฑาภรณ์ มีสุขศรี. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศิลปะการแสดงโนราโรงครู วัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยววัฒนธรรม. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม. วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เฉลิม มากนวล และจรัส ชูชื่น. (2540). การศึกษาการใช้ภาษาและโลกทัศน์ในบทโนราห์. ใน รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ธีรวัฒน์ ช่างสาน. (2538). พรานโนรา. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันราชภัฏ นครศรีธรรมราช ประจำปีการศึกษา 2537. นครศรีธรรมราช: ภาคนาฏศิลป์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- บรรดาศักดิ์ พิทักษ์ศิลป์. (2563). ครูหมอนโนรา. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2563 จาก <http://krunora.blogspot.com>
- ปรีชา นุ่นสุข. (2557). โนรา หนังสือชุดความรู้ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ปฐิรินทร์ นาคสิงห์. (2562). พรานบุญ: การประกอบสร้างความหมายและการกลายมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 45(2), 323-341.
- พระครูใบฎีกาโกวิท โกวิท (จิตประสงค์) และคณะ. (2562). ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในการแสดงโนราโรงครู. วารสารมหาจุฬานาครธรรม, 6(5), 2481-2500.
- เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร. (2523). ความเป็นมาของโนรา ในพุ่มทewa : ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรติศิลปินาคได้ : ชุณอุปถัมภ์นรากร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- วรรณกร พลพิชัย และเจตนา อินยะรัตน์. (2561). การศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการสืบทอดครูหมอนโนราและโนราโรงครูในตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ประจำปี พ.ศ. 2561. ตรัง: คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- วิวัฒน์ วนรังสิกุล. (2544). มโนราห์: ศิลปะแห่งการแพทย์พื้นบ้าน. หมออนามัย, 10(6), 6-17.
- ศศิประภา จันทระโชตะ. (2554). คู่มือการถ่ายทอดองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน.
- ศาสตร์แห่งครูหมอนโนรา. (2563). ครูหมอนโนราอภินิหารของการรักษาโรค. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2563 จาก http://krunora.blogspot.com/2013/05/blog-post_3.html.
- สารภี มุสิกอุปถัมภ์. (2527). โนราลงครู. องค์การคำครุสภา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2553). Corporate Social Responsibility กับการดำเนินงานวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.

สุรินทร์ มุขศรี. (2540). มโนห์รา. นิตยสารศิลปวัฒนธรรม, 18(9), 97-109.

แหล่งเรียนรู้เรื่องราวมโนราห์. (2563). ทวดทะเลพระ ครูโนราห์พ่อแก่เกลื่อน ลูกหลานเขาชัยสน. เรียกใช้เมื่อ 28 พฤศจิกายน 2563 จาก <https://www.beautynailhairsalons.com/TH/Amphoe-Khao-Chaison/594450264050451>

หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะ แก่บุคลากรในองค์กร*

PRINCIPLES OF PARTICIPATION IN ADMINISTRATION TO PROMOTE PUBLIC MIND FOR ORGANIZATION PERSONNEL

รวีวรรณ วงศ์เดCHANันท์

Raveewan Wongdechannun

บุญเชิด ชำนิศาสตร์

Booncherd Chumnisart

สมศักดิ์ บุญปู

Somsak Boonpoo

พระสุริยา สุริโย (คงคาไหว)

Phrasuriya Soriyo (Kongkawai)

ศักดิ์ดา หารเทศ

Sakda Hanthet

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: noonoi.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพ อำนาจการตัดสินใจไม่ควรขึ้นอยู่กับใครเพียงคนเดียว แต่ควรขึ้นอยู่กับความเห็นพร้อมต้องกันของคนในองค์กร และคนในองค์กรต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการเสนอแนะความคิดเห็น เป็นองค์กรแห่งประชาธิปไตย เพราะว่าหากองค์กรใดมีผู้นำที่ไร้คุณภาพ การบริหารงานก็ย่อมจะไร้คุณภาพไปด้วย ดังนั้นคุณลักษณะพื้นฐานของผู้นำที่ดีจึงต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรที่ดี มีความสามารถในการพัฒนางานบุคคล มีความเป็นผู้นำและกำกับดูแลควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงาน รวมถึงการแก้ปัญหาภายในองค์กรได้ดีอีกด้วย อีกทั้งการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรที่จำเป็น 4 ประการ ได้แก่ คน เงิน วัสดุ และการจัดการ คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการบริหารอื่น ๆ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกองค์กรต้องให้ความสำคัญ การบริหารงานบุคคลเป็นหัวใจของการบริหารองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญอันจะนำไปสู่ความสำเร็จตาม

* Received 4 June 2021; Revised 28 June 2021; Accepted 29 June 2021

วัตถุประสงค์ การบริหารงานบุคคลเป็นการพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถ มีทักษะในการทำงาน เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คุณลักษณะที่สำคัญที่หลาย ๆ องค์กรพยายามปลูกฝังนั่นก็คือ การมีจิตสำนึกหรือจิตสาธารณะ จิตสำนึกหรือจิตสาธารณะ หมายถึง ความรู้สึกตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรรวมถึงในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ปรารถนาจะร่วมและมีส่วนช่วยเหลือ โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง 2) จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น 3) จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม

คำสำคัญ: หลักการมีส่วนร่วม, การบริหาร ,ส่งเสริมจิตสาธารณะ, บุคลากรในองค์กร

Abstract

The quality organization development that means the decision power should not depend on anyone but it should depend on the consensus of people in the organization and people are involved to decision making or participate to suggest an opinion. It indicated that a democratic organization because, if any organization has low quality leader, the management will poor quality too. However, the fundamental qualities of a good leader are broader vision, good organization management ability, human resource development ability, the leadership and oversight to control the quality of operations that including with solving problems within the organization as well. Moreover, the successful management requires four essential resources such as human, money, material and management. Human are the most important resource because they are the users of other administrative factors. For developing quality people is very important that all organization must focus on. Finally, human resource management is the key of organizational management, it is an important factor that leads for according to objectives successful. The human resource management is development of people ability, skills to work, to achieve the most efficient work. The important feature that many organizations are trying to train is consciousness or public mind mean sense of awareness problems occurring in the organization as well as in society and contribute by recognize rights along with duties and responsibilities that can be divided into 3 types: 1) self-consciousness 2) other people's consciousness 3) social consciousness.

Keywords: Participation, Administration, Promoting the Public Mind, Organization Personnel

บทนำ

การบริหารงานเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานของทุก ๆ องค์กรทั้งนี้เพราะการบริหารงานสามารถบ่งชี้ให้เห็นได้ว่าองค์กรนั้นๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด การบริหารงานขององค์กรต่าง ๆ ที่ดีนั้น ผู้บริหารองค์กรจะต้องมีความสามารถในการวางแผน ให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดทั้งนี้ เพราะผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ ร่วมด้วยซึ่งการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความสามารถของตัวผู้บริหารเอง (อนุศักดิ์ ฉิณไพศาล, 2557) มีนักวิชาการ นักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายและแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานไว้ว่า การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ด้วยความร่วมมือของกล่มบุคคลและยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจใช้แทนกันได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขึ้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจหรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผนส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ (สมคิด บางโม, 2562)

การบริหาร หมายถึง กระบวนการของสังคมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่จะเข้ามาร่วมกัน เพื่อกระทำกิจกรรมอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายตามที่ได้กำหนดเอาไว้ การกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ การดำเนินการ เพื่อให้คงอยู่ต่อไป การกระตุ้นหรือการยั่วยุให้เกิดการกระทำ การควบคุมและการกระทำที่ให้เกิดการรวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีระบบแบบแผน หรืออย่างไม่มีแบบแผนทั้งในด้านของบุคคลและในด้านวัตถุ กระบวนการวางแผนการจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม การปฏิบัติการในองค์การและการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรหรืออีกความหมายหนึ่งคือ กระบวนการทำงานเพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่เป็นผลสำเร็จด้วยการใช้บุคคลและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุซึ่งเป้าหมายของความต้องการ (วิโรจน์ สารัตนะ, 2555) การบริหาร คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินงานอย่างมีหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎี ที่เชื่อถือได้ มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยบุคคลผู้ร่วมงานที่มีความชำนาญของแต่ละบุคคลพร้อมทั้งกระจายอำนาจอย่างทั่วถึงเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยการใช้หลักการวางแผน การจัดการองค์การโดยภาพรวม คือ กระบวนการทางสังคมของบุคคลที่ทำหน้าที่วางแผนการจัดองค์การ จัดคนเข้าทำงาน สั่งการ และควบคุมการทำงานให้กิจกรรมขององค์การดำเนินงานไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพอาศัยกระบวนการทางสังคมซึ่งพิจารณาได้เป็น 3 ทาง คือ 1) ทางโครงสร้าง

เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นตอนของสายการบังคับบัญชา 2) ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย 3) ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์หรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน (วิรัช สงวนวงศ์วาน, 2554)

การส่งเสริมจิตสาธารณะเป็นกระบวนการก่อให้เกิดความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไปแก้วิกฤตการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมว่าสามารถร่วมแก้ไขปัญหาคือได้และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไข ปัญหาาร่วมกันกับคนในสังคมการกระทำที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติด้วยการเอาใจใส่ดูแลเป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มโดยพิจารณาจากการที่บุคคลหลีกเลี่ยงการใช้หรือกระทำที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแล การเคารพสิทธิในการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น มุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวมในการดูแลรักษาของส่วนรวมเช่นการทำตามหน้าที่ที่กำหนดการดูแลความสงบเรียบร้อย การรักษา สาธารณสมบัติ รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมีส่วนร่วมในการหาแนวทางป้องกันแก้ไข และติดตาม ประเมินผล รวมไปถึงการรับอาสาทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม การเคารพสิทธิของผู้อื่น การใช้ของส่วนรวม ไม่ปิดกั้นในการใช้ของบุคคลอื่นมีการแบ่งปันหรือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม ไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง (พระนรินทร์ คำเรือง, 2555)

ดังนั้นหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะแก่บุคลากรในองค์กรก่อให้เกิดจิตสำนึกหรือจิตสาธารณะด้านสังคม สังคมไทยในปัจจุบันค่อนข้างอ่อนแอ เนื่องจากโครงสร้างของสังคมหลาย ๆ อย่าง อันสะท้อนออกมาในรูปแบบของปัญหาหลาย ๆ ด้าน เช่น ปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม จริยธรรม เป็นต้น ปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าว อาจแก้ไขได้หากมุ่งเน้นการแก้ปัญหาไปที่ต้นตอของปัญหานั้นกล่าวคือ การปลูกฝังจิตสำนึกอาสาหรือจิตสาธารณะ ให้เกิดขึ้นกับทุกคน ให้ทุกคนมองปัญหาเป็นเรื่องส่วนรวม มิใช่ปัญหาของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งที่จะต้องแก้ไข แต่ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องเข้ามามีส่วนในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีเป้าหมายเดียวกันคือการปลดปล่อยปัญหาต่าง ๆ ให้คลี่คลายลง บุคคลผู้มีจิตสำนึกอาสา หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งกระทำการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจหรือสมัครใจ เป็นการเสนอตัวเข้ามาทำภารกิจต่าง ๆ ด้วยจิตเมตตาปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ ส่วนบุคคลผู้มีจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง บุคคลที่ตระหนักถึงหน้าที่ที่จะทำสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นจิตที่คิดสร้างสรรค์ คือคิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกุศลและมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมได้มีนักวิชาการกล่าวไว้อย่างหลากหลาย ทั้งด้านการให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ประเภทของการมีส่วนร่วม ลักษณะของการมีส่วนร่วม ประโยชน์และคุณค่าของการมีส่วนร่วม ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยมาตรา 43 ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และในหมวด 6 ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 78 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ “รัฐต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริต รวมทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชน” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560) การมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Vroom, V. H. & Yetton, P. หมายถึง แนวทางในการที่จะกำหนดว่า เมื่อไร ควรจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และควรจะมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไร ในการตัดสินใจ” นอกจากนี้ Vroom และ Yetton ได้เสนอแนะว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้ควรจะขึ้นกับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ในการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยเสนอกฎไว้ 2 กลุ่ม คือ 1) กฎกลุ่มแรก เป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ 2) กฎกลุ่มที่สอง เป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจในการตัดสินใจนั้น มีทางเลือกอยู่ 5 วิธี ตั้งแต่ผู้มีอำนาจตัดสินใจเองคนเดียว ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ที่มีรายละเอียด ดังนี้ 2.1) ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองตามลำพัง 2.2) ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่น แล้วตัดสินใจเอง 2.3) ผู้บริหารหารือกับผู้เกี่ยวข้องเป็นรายคนแสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะแล้วตัดสินใจเอง 2.4) ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่มแสวงหาความคิดเห็นร่วมกันโดยการอภิปรายแล้วตัดสินใจ 2.5) ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแล้วให้กลุ่มตัดสินใจ (Vroom, V. H. & Yetton, P., 1973)

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือบุคคล ได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการทำงานแบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้

มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ ให้สมาชิกทุกคนในองค์กรหรือหน่วยงานเดียวกันได้กระทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่คาดหวังและประสบผลสำเร็จ แม้ว่าการมีส่วนร่วมจะมีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายทฤษฎีก็ตาม แต่สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ การเปิดโอกาสให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดตามผล การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับประโยชน์ในด้านการนำเอาความรู้ ความสามารถ (Talents) และทักษะ (Skills) ของคนในองค์กร หรือท้องถิ่นแล้วแต่กรณีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม นอกจากนี้การเข้ามามีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้สึกว่าคุณค่า และมีศักดิ์ศรี อีกทั้งจะกระตุ้นให้ทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบ ผู้ที่ละเลย หรือเฉยเมยไม่เข้าร่วม จะด้วยเหตุใดก็ตามย่อมทำให้มีอำนาจน้อยกว่าผู้ที่เข้าร่วมในกิจกรรมหรือกล่าวได้ว่าความละเลยไม่สนใจเป็นสภาวะที่บุคคลปลีกตัวออกจากสังคมนั่นเอง (สมบัติ นามบุรี, 2562, 2562)

1.2 หลักการและกระบวนการของการมีส่วนร่วม

ผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลข้อแรกของการที่มีกลุ่มคนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือกระทำผ่านองค์กรเป็นความต้องการในระดับสูงสุดที่อยากจะให้เกิดการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจใด ๆ ก็ตามที่ ส่งผลกระทบต่อถึงบุคคลใด บุคคลหนึ่ง บุคคลเหล่านั้นควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้ การมีส่วนร่วมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า บุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อถึงบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมทราบดีว่าเขาต้องการหรือไม่ต้องการอะไร และอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542)

1.3 ประเภทของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมยังพิจารณาได้หลายมุมมองซึ่งมีทั้งทางตรงและทางอ้อม การมีส่วนร่วมในบางกรณีเป็นไปอย่างแท้จริงหรือเป็นไปในลักษณะเทียม อย่างไรก็ตามจะขอกล่าวในรายละเอียดต่อไปอีกโดยทั่วไปแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (เมตต์ เมตต์การณจิต, 2553)

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ก็ตาม มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในรูปของกรรมการที่ปรึกษา ที่จะให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรคไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไป หรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพ การ

มีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่าเป็นการร่วมอย่างมีระบบตามกระบวนการบริหารมักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เมื่อมีคำสั่งแต่งตั้งบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องใดก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหารแต่อย่างใด แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุนส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงินทรัพย์สินวัสดุอุปกรณ์ แรงงานเข้าช่วยสมทบไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

หลักการบริหาร

การบริหารงานบุคคล เป็นศัพท์ทางวิชาการที่ได้บัญญัติขึ้นโดยแปลความหมายจากภาษาอังกฤษว่า Personnel Administration, Personnel Management, Labor Relations, Industrial Relations และ Manpower Management สำหรับในภาษาไทยจะใช้ศัพท์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น การจัดการงานบุคคล การจัดการฝ่ายบุคคล การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การจัดการทรัพยากรบุคคล การเจ้าหน้าที่ การบริหารงานเจ้าหน้าที่ การบริหารงานบุคลากร หรือการบริหารงานบุคคล เหล่านี้ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการบริหารงานบุคคล ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาบุคคลและการบรรจุแต่งตั้ง การบำรุงรักษา การพัฒนาบุคลากร การประเมินผลการปฏิบัติงานและการพิจารณาให้บุคคลพ้นจากงาน เป็นต้น (สมยศ นาวิการ, 2545)

2.1 ความหมายของการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยทรัพยากรที่จำเป็น 4 อย่าง คือ คน เงิน วัสดุ การจัดการ ซึ่งการใช้ทรัพยากรทั้ง 4 ให้เกิดประโยชน์ต้องคำนึงถึง 3 หลัก คือ หลักความเสมอภาค หลักประสิทธิภาพ และหลักประสิทธิผล คน นับว่ามีความสำคัญ เพราะคนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการบริหารอื่น ๆ ดังนั้นการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ย่อมเกิดขึ้นกับคนในองค์กรนั้น ซึ่งการวางแผนเกี่ยวกับการสรรหาบุคคลเข้ามาในองค์กรเป็นหน้าที่ของฝ่ายบุคคลหรือฝ่ายบริหารงานบุคคล การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หรือการบริหารงานบุคคล เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์หรือเรียกว่าเป็นสหวิทยาการที่ต้องการผสมผสานศาสตร์ต่าง ๆ ในการจัดการบุคคลให้ทำงานด้วยความเต็มใจและมุ่งมั่นในการทำงานให้ได้มาตรฐานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2545) การบริหารเป็นศาสตร์ที่มีองค์ประกอบของความรู้ หลักและกฎเกณฑ์ที่นำมาจากศาสตร์สาขาต่าง ๆ เพื่อไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการบริหารแล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริงการบริหารที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหาร การประยุกต์เอาทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กับการบริหารไปสู่การปฏิบัติจริงให้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม นับว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง กรอบในการพิจารณาผู้บริหารที่จะส่งผลให้งานประสบผลสำเร็จมีอยู่ 5 ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า “ POSDC” มีความหมายว่าดังนี้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2549) คือ

1. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินการเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

2. O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์การ เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำ และมีการกระจายอำนาจ

3. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

4. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และต้องมีภาวะผู้นำ

5. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

จากข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารงานบุคคล การที่ผู้บริหารใช้ทักษะและประสบการณ์ในการทำงานด้านบุคลากรในองค์กร เกี่ยวกับการวางแผน อัตรากำลัง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้งบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงสุดเข้าทำงานในองค์กร การบำรุงรักษาและพัฒนาบุคลากร ตลอดจนจนถึงการประเมินผลการปฏิบัติและการพิจารณาให้บุคคลพ้นจากงานเพื่อสนองตามวัตถุประสงค์ขององค์กรและบุคลากรในองค์กรเป็นหลัก การใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดระบบที่เอื้อให้เกิดกระบวนการในการทำงานตามวัตถุประสงค์ร่วมกันของกลุ่มคน โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเพื่อทำให้งานบรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ความสำคัญของการบริหารงานบุคคล

บุคคล นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่จะนำความสำเร็จมาสู่องค์กร เนื่องจากคนได้เป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งทุกอย่างจนกลายเป็นผลผลิตขององค์กร โดยทั่วไปคนจะมีลักษณะที่หลากหลายแตกต่างกันในด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ให้องค์การบรรลุเป้าหมาย การดำเนินการให้คนหรือบุคคลสามารถสร้างสรรค์งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยความสามารถในการบริหารจัดการบุคคลในองค์กร เพราะคนเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่นทุกชนิดขององค์กร ในกระบวนการผลิตและบริการด้วยเหตุนี้ การดำเนินการให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ ซึ่งก็คือการบริหารงานบุคคลจึงมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร การบริหารงาน

บุคคลเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่มีความสำคัญก็คือการพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถ มีทักษะในการทำงาน มีศักยภาพในการเจริญเติบโตในหน้าที่การงานมีประสิทธิภาพและความชำนาญในหน้าที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด การบริหารงานบุคคลเป็นการดำเนินงานที่เป็นกระบวนการลูกโซ่ ตั้งแต่การวางแผนนโยบาย กำหนดแผนอัตรากำลังคน การสรรหาคัดเลือกคนดีที่มีความสามารถเข้ามาทำงานในอัตราค่าตอบแทนที่เหมาะสม การวางโครงสร้างและกำหนดค่าตอบแทนรวมทั้งสวัสดิการ การอบรมให้คนทำงานเป็น การประเมินผลการปฏิบัติงาน การเลื่อนตำแหน่ง การโยกย้ายการพัฒนาศักยภาพให้บุคคลทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง มีขวัญกำลังใจและมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในองค์การ มีความจงรักภักดีจนกระทั่งพ้นจากสภาพการเป็นบุคลากรขององค์การ ทั้งนี้โดยตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์หรือบุคคลใน 3 ประการ คือ 1) ทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพย์สินขององค์การ ไม่ใช่ค่าใช้จ่าย 2) ศักยภาพของมนุษย์ สามารถพัฒนาได้ไม่มีที่สิ้นสุด 3) ทรัพยากรมนุษย์ เป็นแหล่งสร้างเสริมและเพิ่มคุณค่าของผลผลิตและการบริการขององค์การ (เสถียรภาพพันธุ์โพธิ์โรจน์, 2543) ความสำคัญของการบริหารงานบุคคลสามารถสรุปได้ ดังนี้ (พะยอม วงศ์สารศรี, 2540)

2.2.1 ช่วยพัฒนาให้องค์การเจริญเติบโตขึ้นเพราะการบริหารงานบุคคลเป็นสื่อกลางในการประสานงานกับแผนกต่าง ๆ เพื่อแสวงหาวิธีการให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาทำงานในองค์การเมื่อองค์การได้บุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวย่อมทำให้องค์การเจริญเติบโตและพัฒนาขึ้น

2.2.2 ช่วยให้บุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์การมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานเกิดความจงรักภักดีต่อองค์กรซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อผลผลิตขององค์กร

2.2.3. ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแก่สังคมและประเทศชาติ ถ้าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างองค์การกับพนักงานที่ปฏิบัติงานทำให้สภาพสังคมโดยรวมมีความสุข มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน

การบริหารงานบุคคล คือ หัวใจของการบริหารเพราะงานทุกชนิดของหน่วยงานทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานขนาดเล็กหรือหน่วยงานขนาดใหญ่จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนและทุกฝ่าย ถ้าผู้บริหารขาดความสามารถในการบริหารงานบุคคล แม้จะมีวัสดุอุปกรณ์นานาชนิด มีงบประมาณจำนวนมากสนับสนุนและมีคนจำนวนมากในหน่วยงานก็ตาม แต่ถ้าผู้บริหารไร้ความสามารถก็เหมือนไม่มีอะไรสักอย่างเพราะไม่สามารถใช้คนให้เหมาะกับงาน ใช้คนที่ทำงานไม่เป็น ขาดสมรรถภาพไม่มีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานไม่มีความจงรักภักดีต่อหน่วยงานและขาดความรับผิดชอบ ต่างคนก็จะยื้อแย่งหาประโยชน์จากเงินงบประมาณที่มีอยู่ หาประโยชน์จากอำนาจหน้าที่ซึ่งได้มาโดยตำแหน่งและทะเลาะเบาะแว้ง

กัน แยกความสามัคคี ต่างคนต่างอยู่และทำงานไปวัน ๆ โดยไม่ร่วมมือในโครงการทั้งหลาย ที่ผู้บริหารวางไว้ก็จะล้มเหลวเพราะมีคนเหมือนไม่มี ในเมื่อคนเหล่านั้นไม่ร่วมมือและหย่อนสมรรถภาพ

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปว่า ความสำคัญของการบริหารงานบุคคล เป็นหัวใจของการบริหารขององค์การทั้งหมด และเป็นปัจจัยสำคัญอันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ กลยุทธ์ตลอดจนความสามารถสติปัญญาในการบริหารงานมีฉะนั้นแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานได้ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความก้าวหน้าหรือความล้มเหลวขององค์การได้ องค์การหรือหน่วยงานใดจะมีประสิทธิภาพก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลผู้บริหารจัดการงานอย่างมีความเข้าใจเหมาะสมกับงานที่ทำนั้นย่อมทำให้เกิดประโยชน์ในองค์การนั้นๆ และภาคส่วนอื่น ๆ อีกด้วยและการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในองค์การ เพื่อให้องค์การมีบุคคลทำงานในระบบงานขององค์การตามโครงสร้างที่กำหนดไว้อย่างเพียงพอทั้งในด้านคุณภาพและด้านปริมาณ ตลอดจนสามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

การส่งเสริมจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรักความห่วงใยความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรมและการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคมประเทศชาติการมีจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรมประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและการให้ขวัญและกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมโดยส่วนรวมมีความสุข

3.1 ความหมายของจิตสาธารณะ

คำว่า จิตสาธารณะ (Public Mind) หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) เป็นคำใหม่ที่มีใช้เมื่อไม่นานมานี้ และเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตสาธารณะ ไว้หลากหลายและมีการเรียกจิตสำนึกสาธารณะไว้แตกต่างกัน ได้แก่ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม จิตสำนึกต่อสังคม จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ เป็นต้น จิตสำนึก หมายถึง จิตสำนึกที่ดีในสังคม สังคมในที่นี้หมายถึง สังคมในชุมชนของตน การปฏิบัติตนให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนของตน คือ การปฏิบัติตน และการมีส่วนร่วมที่ดีในกิจกรรมของชุมชน การช่วยกันดูแลชุมชนของตน การให้ความร่วมมือ การเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อการรักษาความปลอดภัยในชุมชน เพื่อสาธารณูปโภคในชุมชน การให้ความเป็นมิตรและมีน้ำใจต่อกัน จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ และให้ความหมายในเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือ การใช้ สาธารณสมบัติอย่างรับผิดชอบ หรือการ

รับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ซึ่งมีนัยสองประการ ได้แก่ 1) การรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติ ด้วยการหลีกเลี่ยงการใช้และการกระทำที่จะก่อให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อ สาธารณสมบัติ นั้น ๆ รวมไปถึง การถือเป็นหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลสาธารณะสมบัติในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ 2) การเคารพสิทธิการใช้สาธารณสมบัติของผู้อื่น โดยการคำนึงว่าทุกคนก็ย่อมมีสิทธิในการใช้เช่นเดียวกันจะต้องไม่ยึดสาธารณะสมบัตินั้นไว้เป็นของส่วนตัว และไม่ปิดกั้นโอกาสการใช้ประโยชน์สาธารณะสมบัติของผู้อื่น จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง กระบวนการคิด และลักษณะของบุคคล ที่มีการปฏิบัติโดยมีกระบวนการในระดับบุคคลไปสู่สาธารณะมีความรัก และรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะ ต้องการที่จะทำประโยชน์มากกว่าที่จะรับจากสาธารณะ (ชาย โพธิ์สิตา และคณะ, 2540) จิตสาธารณะ หมายถึง ความรู้สึกตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ปรารถนาจะร่วมและมีส่วนช่วยเหลือสังคม โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนเองที่สามารถร่วมแก้ไขปัญหได้ และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันกับคนในสังคมเพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมทุกวันนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความมีน้ำใจไมตรีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่หวังผลตอบแทน การดำรงชีวิตในสังคมที่มีการช่วยเหลือกันถึงแม้ว่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์นั้นไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับเราหรือเราไม่ได้เดือดร้อนด้วย แต่ก็เต็มใจที่จะแบ่งปันให้การช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน นั่นคือ การแสดงออกถึงจิตสำนึก (Consciousness) เป็นสภาวะจิตใจที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาต่าง ๆ สภาวะจิตใจดังกล่าว เกิดการรับรู้ซึ่งมีความหมายเหมือนกับการรู้ตัว (Awareness) อันเป็นผลจากการประเมินค่า การเห็นความสำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มาจากทัศนคติ (Attitude) ความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values) ความเห็น (Opinion) ความสนใจ (Interest) ของบุคคล คำว่า “จิตสำนึก” มีความหมายใกล้เคียงที่สุดกับคำว่า “ความเชื่อ” (Beliefs) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการรวบรวมและสัมพันธ์กันของประสบการณ์ของคน ทำหน้าที่ประเมินค่าของจิตใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งสำคัญ หากปราศจากความเชื่อประสบการณ์ต่าง ๆ ที่คนมีอยู่นั้น ก็จะอยู่เพียงในความทรงจำ ไม่มีส่วนใดมีความสำคัญเด่นชัดขึ้นมา แต่หากว่าประเมินค่าแล้วตระหนักถึงความสำคัญที่มีต่อสิ่งนั้นแสดงว่า จิตสำนึกถึงสิ่งนั้น ๆ ของบุคคลได้เกิดขึ้นแล้ว จิตสำนึกของบุคคลเป็นสภาวะที่จิตใจก่อนการแสดงออกเชิงพฤติกรรมทางกายภาพของบุคคล การมีจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งหนึ่งไม่ทำให้คนต้องแสดงออกตามจิตสำนึกเสมอไป พฤติกรรมแสดงออกใด ๆ ของมนุษย์นั้นเป็นผลมาจาก 1) ทัศนคติ 2) บรรทัดฐานของสังคม 3) นิสัย และ 4) ผลที่คาดหวังจะได้รับหลังจากการทำพฤติกรรมนั้น ๆ (พิเชษฐ์ ศรีสุข, 2558)

3.2 รูปแบบของจิตสาธารณะ

รูปแบบของจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะนั้น มีการแบ่งรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามระดับอายุของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ซึ่งแบ่งรูปแบบของจิตสำนึกจิตสำนึกว่ามีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ (พิเชษฐ์ ศรีสุข, และคณะ 2558)

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นจิตสำนึกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝัง และมีมานานตามสภาพสังคมไทย

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมี และขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทยสมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

3.3 คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ

บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะมีคุณลักษณะทั่วไป ดังนี้ (ยุทธนา วรณปิติกุล, 2552)

1. การทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคมด้วย อาทิ ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความสนใจและติดตาม ไม่เพียงหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้น ต้องเสียสละเวลาในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและในสถาบันต่าง ๆ

2. เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยม ส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือคบเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกันไม่สนใจการเมือง ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคม เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเกิดข้อขัดแย้งการยุติข้อขัดแย้งโดยการฟังเสียงข้างมาก ไม่นำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น ผู้มีจิตสำนึกสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทนตระหนักว่า การมีส่วนร่วมไม่ทำให้อะไรที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลาย และหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจ ต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติสร้างการเข้าร่วมรับรู้ตัดสินใจและผนึกกำลัง เพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม คนในสังคมต้องคิดถึงการเมืองในฐานะกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

4. การลงมือกระทำ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นต้องลงมือกระทำ โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมและบทบาทหน้าที่ของการเป็นพลเมือง

หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะแก่บุคลากรในองค์กร

หลักการมีส่วนร่วมในการบริหารคือ การที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหารประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญาก็คือ การให้มีส่วนร่วมการให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด

การส่งเสริมจิตสาธารณะ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการกระทำโดยใช้ประสบการณ์และพยายามผลักดันให้เกิดผลที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมในเบื้องต้นต้องปรับอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของบุคลากรให้มีจิตสำนึกที่เป็นไปเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล ส่งเสริมสนับสนุนสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนคนหมู่มาก โดยการให้กำลังใจ ให้ความอบอุ่น ให้แรงบันดาลใจ แก่ผู้คนในการต่อสู้ เพื่อเอาชนะอุปสรรคในชีวิตของตน เพื่อจะได้ดำรงตนอย่างปกติสุขในสังคมชุมชนและเข้าร่วมในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่ชนในวงกว้าง หลักการเบื้องต้นการประพฤติตนทั่ว ๆ ไป คือ ต้องทำให้ตนเอง ครอบครัว และสังคมมีความสุข รวมทั้งการแสดงความห่วงใยต่อสังคม มีจิตสาธารณะ ถ้าทำสิ่งใดแล้วเกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมเพราะจิตสำนึกสาธารณะ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจากจิตสำนึกของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการกระทำโดยใช้ประสบการณ์ และพยายามผลักดันให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วยการวิเคราะห์วิจารณ์ถึงสาเหตุและกระบวนการที่ทำให้เกิดปัญหา การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน มีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อม รับผิดชอบต่อความสามารถของตนเองในการแก้ไขปัญหาและร่วมแก้ไขปัญหากับคนในสังคมรวมทั้งองค์กรในสังคม

การสร้างจิตสาธารณะนั้น เป็นความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นในตนเอง แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตสาธารณะก็ไม่เกิด ฉะนั้นคำว่า "ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน" จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสาธารณะ หากตนเองไม่เห็นความสำคัญแล้วคงไม่มีใคร

สามารถบังคับได้ นอกจากใจของตนเองแล้ว แนวทางที่สำคัญในการจิตสาธารณะยังมีอีกหลายประการถ้าปฏิบัติได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้

1. สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม

2. ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเอง คือส่วนหนึ่งของสังคมต้องมีความรับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวมทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้

3. ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเอง เช่นกันอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น ช่วยกันดำเนินการให้โรงงานอุตสาหกรรมสร้างบ่อกักน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

4. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่นับถือ สอนให้คนทำความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วยทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกอบรมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่น และจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็ก คอยแนะนำส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ควร คอยชี้แนะ และปลูกฝังจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจิตสาธารณะเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้างไว้ตั้งแต่ในวัยเด็ก เพื่อให้เขาได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปพัฒนาตนเอง โดยในการปลูกฝังนั้น ควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะ รวมทั้งมีการฝึกฝนให้เด็กได้ปฏิบัติจริง เพื่อให้เด็กเกิดการกระทำที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างแท้จริงจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย และควรทำให้เหมาะสมกับวัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัย และเกิดการพัฒนามตามลำดับ ซึ่งในการฝึกอบรม ปลูกฝัง หรือพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กนั้น ควรมีครูหรือผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เด็กจะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสม

สรุป

การบริหารผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญ การพัฒนาองค์กรให้มีคุณภาพ อำนวยความสะดวกเกิดขึ้นจากความเห็นชอบของทุกฝ่ายในองค์กร ไม่ควรเกิดขึ้นเฉพาะจากผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจเพียงคนเดียว เพราะหากองค์กรใดมีบริหารหรือผู้นำที่ไร้คุณภาพ การบริหารงานก็ย่อมจะไร้คุณภาพไปด้วย คุณลักษณะพื้นฐานของผู้นำที่ดีจึงต้องมีความวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรที่ดี มีความสามารถในการพัฒนางานบุคคล มีความเป็นผู้นำและกำกับดูแลควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงาน รวมถึงการแก้ปัญหาภายในองค์กรได้ดีอีกด้วย การบริหารงานให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัย

ทรัพยากรที่จำเป็น 4 ประการ ได้แก่ คน เงิน วัสดุ และการจัดการ คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการบริหารอื่น ๆ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญที่องค์กรต้องให้ความสำคัญ การบริหารงานบุคคลเป็นหัวใจของการบริหารองค์กร เป็นปัจจัยสำคัญอันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ การบริหารงานบุคคลเป็นการพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถ มีทักษะในการทำงาน เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คุณลักษณะที่สำคัญที่หลาย ๆ องค์กรพยายามปลูกฝังนั้นก็คือ การมีจิตสำนึกหรือจิตสาธารณะ จิตสำนึกหรือจิตสาธารณะ หมายถึง ความรู้สึกตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรรวมถึงในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกที่ปรารถนาจะร่วมและมีส่วนช่วยเหลือ โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นจิตสำนึกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝัง และมีมานานตามสภาพสังคมไทย 2) จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น 3) จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมี และขาดกันอยู่มาก เพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทยสมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น องค์กรใดที่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกหรือจิตสาธารณะนี้ให้เกิดขึ้นได้ องค์กรนั้นก็จะสามารถพัฒนาองค์กรได้อย่างรวดเร็ว เพราะว่าคนในองค์กรมีความสามัคคีกันมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มองปัญหาเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องช่วยกันแก้ไข ไม่ผลักให้เป็นภาระของคนใดคนหนึ่งหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากมีส่วนที่ตนสามารถเข้าไปช่วยเหลือได้ก็เข้าไปมีส่วนในการแก้ไขตามกำลังและความสามารถของตน มีหัวใจและมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน จึงส่งผลให้องค์กรสามารถที่จะพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

- ชาย โพธิ์สีดา และคณะ. (2540). จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติศึกษา. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2545). การบริหารทรัพยากรมนุษย์แนวทางใหม่ . กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีในการบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระนรินทร์ คำเรือง. (2555). จิตสาธารณะในพระพุทธศาสนาเถรวาท. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2540). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- พิเชษฐ์ ศรีสุข. (2558). จิตสาธารณะ: คื่นความยั่งยืนสู่มนุษยชาติ. วารสารวิชาการแพรวการพลสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, 2(2), 64-83.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ยุทธนา วรณปิติกุล. (2552). สำนักพลเมือง: ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาคม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก หน้าที่ 1 (6 เมษายน 2560).
- วิรัช สงวนวงศ์วาน. (2554). การจัดการและพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร: เพียร์สันเอดดูเคชั่น อินโดไชน่า.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2555). แนวคิดทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สมคิด บางโม. (2562). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารวิจัยวิชาการ, 2(1), 183-195.
- สมยศ นาวิการ. (2545). การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: ชาญวิทย์เซ็นเตอร์.
- เสถียรภาพ พันธุ์โพธิ์. (2543). ปรัชญาและแนวคิดในการจัดการทรัพยากรมนุษย์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อนุศักดิ์ ฉื่นไพศาล. (2557). การบริหารงานคุณภาพในองค์กร. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- Vroom, V. H. & Yetton, P. (1973). Leadership and Decision Making. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

แนวทางส่งเสริมอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของเกษตรกรรายย่อย
บ้านหน้าเขา อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดกระบี่*

GUIDANCE FOR PROMOTE THE PROCESSING OF BANANA CHIPS
PRODUCTS TO IMPROVE CAREER IN THE COMMUNITY BY SMALL
FARMERS BANNAKHAO SUB-DISTRICT KHAOPHANOM
DISTRICT KRABI PROVINCE THAILAND

ศักดิ์ชาย เพ็ชรศรีทอง

Sakchay Phetsrithong

อุดมศักดิ์ เดโชชัย

Udomsak Dechochai

จิตติมา ดำรงวัฒนะ

Jittima Damrongwattana

เดโช แชน้ำแก้ว

Daycho Khaenamkaew

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

E-mail: jittima_dam@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา 2) ศึกษาสภาพปัญหาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา และ 3) แนวทางส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา วิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นตัวแทนผู้ที่เกี่ยวข้องกับแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ และ 2) ผู้ส่งเสริมผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ จำนวน 15 คน วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปเป็นภาพรวมผลการวิจัยพบว่า 1) วิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1.1) การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ในการทำ เช่น มีด กระดาษ น้ำ เครื่องสไลด์ และกล้วย 1.2) ขั้นตอนการแปรรูป

* Received 6 May 2021; Revised 28 June 2021; Accepted 29 June 2021

นำกล้วยซึ่งหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ แช่ทิ้งไว้ในน้ำที่ละลายด้วยสารส้ม 1.3) การบรรจุภัณฑ์ ใส่ถุงและขึ้นอย่างดี และ 1.4) เตรียมจัดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ 2) สภาพปัญหาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบมี 4 ด้าน ได้แก่ 2.1) กล้วยที่ใช้แปรรูปไม่เพียงพอ 2.2) การระวังสิ่งปนเปื้อนที่อยู่ในอากาศ 2.3) บรรจุภัณฑ์ขาดความทันสมัย และ 2.4) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบมีการแข่งขันสูง และ 3) แนวทางส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ คือ 3.1) ด้านการปลูกกล้วยในชุมชน 3.2) ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ 3.3) ด้านบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมและทันสมัย 3.4) ด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบโดยตัวแทนจำหน่าย และ 3.5) ด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่สะอาดและน่าเชื่อถือ

คำสำคัญ: แนวทางส่งเสริมอาชีพ, แปรรูปผลิตภัณฑ์, กล้วยฉาบ, เกษตรกรรายย่อย

Abstract

The objectives of the research article were: 1) study banana chips product processing method for promote careers in the community, case study: small farmers at Ban Na Khao, 2) study problem of banana chips product processing method for promote careers in the community, case study: small farmers at Ban Na Khao, and 3) study guidance for promote the processing of banana chips products to improve careers in the community case study: small farmers at Ban Na Khao. The study was qualitative research by document data analyzing, deep interview and group discussion that was specific selecting sample. A group sample was select from people involved about banana chips product processing method that divided into 2 groups such as 1) banana chips producer, and 2) banana chips product promoter with number of 15 persons. The content analysis and generalization. The research found that: 1) There are 4 steps to process banana chips such as 1.1) preparation of materials and equipment for making for example, knives, basins, water, slicers and bananas, 1.2) banana chips processing, staring with slice the bananas into thin and soak it in water dissolved with alum, 1.3) packaging process, putting banana chips and wrapping bag, and 1.4) Prepare to manage the sale distribution of banana chips. 2) there are 4 problem of banana chips product processing method such as 2.1) it not enough of processed banana, 2.2) it must concern about contaminants in the air, 2.3) the packaging lacks of modernity, 2.4) it had high competition in the market of banana chips. and 3) The guidance for promote the processing of banana chips products including

3.1) banana cultivation in the community, 3.2) product processing, 3.3) suitable and modern packaging, 3.4) Distribution of banana chips by dealers, and 3.5) product standards of clean and reliable.

Keywords: Career Promotion Guidelines, Product Processing, Banana Chips, Small Farmer

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นภาพฝันของแผนการพัฒนาระประเทศที่จะกำหนดกรอบ และแนวทางการพัฒนาให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนต้องทำตามเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือตามคติพจน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยมีระยะเวลาบังคับับานถึง 20 ปี ตั้งแต่ปี 2560-2579 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน เพื่อพัฒนาคนและสังคมไทยให้เป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของประเทศ มีความพร้อมทางกาย ใจ สติปัญญา มีความเป็นสากล มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีระเบียบวินัยเคารพกฎหมาย มีคุณธรรม จริยธรรม รู้คุณค่าความเป็นไทย มีครอบครัวที่มั่นคง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2562) สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยมุ่งเน้นเกษตรเพื่อความยั่งยืน โดยการพัฒนาวัตถุดิบและกระบวนการผลิตให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้ทรัพยากรให้น้อยลง มุ่งเน้นนวัตกรรมพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเพื่อการบริโภคที่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) อีกทั้งนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2560 - 2564) มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตการเกษตร พืชเศรษฐกิจที่ไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การเกษตรแบบปลอดภัย การพัฒนาพื้นที่แหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศและโลก เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและอาหารครบวงจร โดยรัฐบาลได้มีการวางนโยบายและแผนงาน ด้านความมั่นคงอาหารเพื่อผลักดันให้ประเทศกลายเป็นศูนย์กลาง ด้านการผลิตอาหาร และครัวโลก (Economic New Team, 2020)

การยกระดับเศรษฐกิจฐานราก โดยมุ่งเน้นให้คนภายในชุมชนเกิดการพัฒนาอาชีพขึ้นจากสิ่งที่มีอยู่เป็นทุนเดิม เป็นภูมิปัญญาที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดการเรียนรู้ไปสู่การสร้างอาชีพที่พึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง ถือเป็นยุทธศาสตร์การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เพื่อวิถิตนเป็นที่พึ่งแห่งตนและสร้างชุมชนที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงกรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานหลัก

รับผิดชอบบูรณาการไปสู่การปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก นั่นคือ “สร้างรายได้” ที่ต้องทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยการสร้างอาชีพจากวิถีท้องถิ่น จึงเป็นที่มาของ “สัมมาชีพชุมชน” ซึ่งกำหนดแผนการสร้างสัมมาชีพชุมชนบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน ได้นำไปสู่แผนการปฏิบัติงานในพื้นที่ ที่เน้นการยกระดับความเป็นอยู่ให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างสัมมาชีพชุมชนอันเป็นการสนองต่อหลักการสัมมาชีพชุมชนที่มุ่งเน้นไปที่ความสุจริตในการประกอบอาชีพ การไม่เบียดเบียนทั้งต่อตนเองและสังคม รวมถึงสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยกระบวนการที่ซึ่งให้ชาวบ้านที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน สอนชาวบ้านในสิ่งที่ถนัดและที่สนใจในการฝึกอาชีพใหม่ ๆ จากการต่อยอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นผู้ประสานงานและมีทีมสนับสนุนการขับเคลื่อนสัมมาชีพระดับอำเภอ ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเป็นพี่เลี้ยงทำให้หมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนมีอาชีพ มีผลิตภัณฑ์ชุมชนสามารถก้าวไปสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อก่อให้เกิดรายได้เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งต่อไป โดยกรมการพัฒนาชุมชนได้ตั้งเป้าหมายการสร้างอาชีพครัวเรือน จำนวน 23,589 หมู่บ้าน 471,780 ครัวเรือน (มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย, 2563)

ปัจจุบันกล้วยจึงเป็นพืชที่มีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป อาจกล่าวได้ว่ากล้วยเป็นผลไม้ที่รับประทานในวันหนึ่ง ๆ มากกว่าผลไม้ชนิดอื่น ๆ ในโลก เนื่องจากสามารถใช้ประโยชน์ได้เกือบทุกส่วนของลำต้น ใบใช้ห่อของได้ ลำต้นใช้เลี้ยงสัตว์ได้ และผลก็รับประทานได้ ซึ่งกล้วยเป็นพืชที่มีคุณค่าทางอาหารสูง มีราคาถูกและหาซื้อได้ง่าย ปลูกได้ง่ายและให้ผลเร็ว จึงเป็นที่นิยมปลูกกันทั่วไป และทำรายได้ให้กับประเทศปีละหลายล้านบาท ในอนาคตคาดว่ากล้วยจะมีแนวโน้มที่จะเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งของประเทศ (สุพรรณลักษณ์ มานันท์, 2552) กล้วยเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีการคัดเลือกพันธุ์ปรับปรุงพันธุ์ดูแลรักษาเพื่อให้ได้ผลผลิตที่สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ ทั้งการรับประทานผลผลิตยังนำมาแปรรูปเป็นอาหารคาว หวาน และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น กล้วยตาก กล้วยฉาบ กล้วยทอด กล้วยอบเนย เป็นต้น ใบตองใช้ทำกระทงใส่อาหาร ห่อผลไม้ทำให้ผิวสวยและป้องกันการทำลายของแมลง ก้านใบ กาบกล้วยแห้งทำ เป็นเชือก กาบใบสดใช้สำหรับการแทงประกอบเมรุ หัวปลีใช้รับประทานแทนผักสด สำหรับคุณค่าทางอาหารแล้ว กล้วยเป็นพืชที่อุดมสมบูรณ์ประกอบด้วย คาร์โบไฮเดรต แคลเซียม ฟอสฟอรัส และวิตามินเอ และได้มีการพัฒนาการผลิตกล้วยเชิงอุตสาหกรรม แปรรูปกล้วยมากขึ้น เช่น แบ่งจากกล้วย ไวน์จากกล้วย เครื่องใช้สอย เห็นได้ว่า ประโยชน์ของกล้วยมีมากมายและปลูกได้ง่ายเป็นพืชหลัก พืชแซม หรือพืชหลังบ้านเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร เพื่อให้กล้วยได้เป็นทั้งพืชชีวิตและพืชเศรษฐกิจคู่กับคนไทยมานาน (นิภาพร พวงแก้วและจวีร์รัตน์ หม่องน่าน, 2558) กล้วยสามารถบริโภคสดและแปรรูปได้ซึ่งนิยมรับประทานกันมาจนถึงปัจจุบัน การแปรรูปกล้วยถือเป็นภูมิปัญญาคนไทยมาช้านานและยัง

เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีการปลูกกล้วยเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับกล้วยในยามที่ผลผลิตออกมามาก อีกทั้งเป็นการสร้างอาชีพใหม่หรือต่อยอดอาชีพเดิมที่มีอยู่แล้วให้มีความมั่นคงต่อไป บ้านหน้าเขา หมู่ที่ 3 ตำบลหน้าเขา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่ มีการส่งเสริมการผลิตการแปรรูปการผลิตกล้วยจากกล้วยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร เนื่องจากปัจจุบันเกิดสถานการณ์ราคาผลผลิตตกต่ำ ชาวบ้านหาช่องทางเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเอง และครอบครัวโดยมีการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ เช่น กล้วยน้ำว้า กล้วยไข่ และกล้วยหิน นอกจากนี้ ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อหาวิธีการเพาะปลูกกล้วย และเมื่อได้รับผลผลิตจากการเพาะปลูกจึงนำไปแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของบ้านหน้าเขา หมู่ที่ 3 ตำบลหน้าเขา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่ จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ผ่านทักษะอาชีพสามารถสร้างอาชีพในชุมชน และสร้างรายได้จากการเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรที่เป็นทุนดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงพัฒนาให้ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นแล้ว และช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของเกษตรกรรายย่อยบ้านหน้าเขา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่ เพื่อส่งเสริมการเพาะปลูกกล้วยเป็นการสร้างรายได้และยกระดับสินค้าเป็นสินค้าชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา
3. แนวทางส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของเกษตรกรรายย่อยบ้านหน้าเขา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่ ใช้วิธีการวิจัยเชิงโดยสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนผู้ที่เกี่ยวข้องกับแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ และ 2) ผู้ส่งเสริมผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ

จำนวน 15 คนซึ่งทั้งหมดเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เป็นบุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ มาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปี

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ และอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา หรือบทความตามเว็บไซต์

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โดยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.50 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 30 คนเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J, 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) วิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ และ 3) สภาพปัญหาแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบและนำบทสนทนาที่ได้มาวิเคราะห์แนวทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาวิธีการและสภาพปัญหาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ และระยะที่ 3 แนวทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบใช้การสนทนากลุ่ม

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ โดยการใช้ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็น

ผลการวิจัย

การศึกษาวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย พบว่า ขั้นตอนการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ มีดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบ และอุปกรณ์ พบว่า กระบวนการผลิตตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบในการผลิต เพื่อความรวดเร็วและทันต่อความต้องการของผู้บริโภค โดยวัตถุดิบที่ต้องเตรียม คือ กล้วยที่เป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการแปรรูป และน้ำมันเพื่อใช้ในการทอด ในการแปรรูปกล้วยฉาบชุมชนใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมในการลงมือลงไม้ช่วยกัน แบ่งหน้าที่ ซึ่งจะทำให้การแปรรูปกล้วยฉาบมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดการสูญเสียทรัพยากรและประหยัดเวลาการทำงาน

2. ขั้นตอนการแปรรูปกล้วยฉาบ พบว่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบมีกระบวนการการแปรรูปจากกล้วยดิบโดยการนำกล้วยมาทอดให้สุก นอกจากเป็นการนำกล้วยมาใช้ในการประกอบอาหารแล้ว ยังมีการมาแปรรูปและถนอมอาหารเพื่อเก็บบริโภคได้นาน ได้แก่ กล้วยตาก กล้วยกวน กล้วยฉาบ และอื่น ๆ จึงทำให้เกิดธุรกิจเกี่ยวกับกล้วยขึ้นอีกมากมาย

และมีการปรุงรสชาติต่าง ๆ เพื่อนำมาต่อยอด หรือสามารถนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย การแปรรูปอยู่ในลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่เป็นธรรมชาติและรักสุขภาพ เนื่องจากวัตถุดิบใช้ในการแปรรูปเป็นผลไม้ที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้คนหันมาบริโภค และนิยมนำมาผลไม้แปรรูปในรูปแบบของขนมขบเคี้ยวเพื่อสุขภาพ

3. ขั้นตอนการบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ พบว่า การกำหนดลักษณะรูปร่าง รูปทรงขนาดปริมาตร และอัตราส่วนของปริมาณของวัสดุที่จะนำมาผลิต ประกอบกับภาชนะที่ใช้บรรจุมีเหมาะสมกับการใช้สอย โดยบรรจุภัณฑ์ที่ใช้สำหรับใส่ผลิตภัณฑ์ต้องมีลักษณะที่พอดี และเหมาะสมกับลักษณะของผลิตภัณฑ์ ซึ่งบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมต้องเป็นบรรจุภัณฑ์ที่กันอากาศเข้าได้เป็นอย่างดี และรูปแบบที่โดดเด่น มีลวดลายสวยงาม ตลอดจนไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคโดยบรรจุภัณฑ์ต้องแสดงให้เห็นถึงตัวผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ และราคาของสินค้าต้องเหมาะสมกับตัวสินค้าด้วย

4. ขั้นตอนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ พบว่า กล้วยฉาบที่แปรรูปเสร็จแล้วนำบรรจุภัณฑ์ลงถุง โดยแบ่งเป็นถุง ราคาขายถุงละ 10 บาท และใช้การฝากขายตามร้านค้าในชุมชนโดยมีการแบ่งกำไรในอัตรา 80/20 % เช่น ขายได้ 100 บาท ร้านค้าได้กำไร 20 บาท ผู้ผลิตได้กำไร 80 บาท ซึ่งสอดคล้องกับผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ, สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2564 ที่ว่า

“ควรมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงามน่าสนใจเพื่อดึงดูดผู้บริโภค และมีลวดลายที่เหมาะสมกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ และทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน” (ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ, 2564)

“วัสดุและอุปกรณ์ในการผลิตต้องมีคุณภาพผ่านมาตรฐานการผลิต เนื่องจากวัสดุและอุปกรณ์ทุกอย่างมีความสำคัญหมด ทำให้การแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบได้มาตรฐานความสะอาด ปลอดภัยต่อผู้บริโภค” (ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ, 2564) และ

“ในขั้นตอนการผลิตควรนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต เพื่อให้ทันต่อความต้องการของผู้บริโภค และเน้นด้านความปลอดภัยของผู้ผลิต ผู้บริโภค รวมถึงการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เช่น ลักษณะของรูปแบบกล้วยที่หั่นฉาบ อาจกลมหรือเป็นเส้น รสชาติที่เดิมแต่งให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย เพื่อสร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภคและรายได้ที่เพิ่มขึ้น” (ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ, 2564)

การศึกษาสภาพปัญหาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน
กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา พบว่า ปัญหาในการแปรรูป มี 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการเตรียมวัตถุดิบ และอุปกรณ์ พบว่า เมื่อผู้ผลิตใช้วัตถุดิบและ
อุปกรณ์ที่ไม่ได้คุณภาพส่งผลทำให้เกิดสารปนเปื้อนที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค เพราะก่อนที่จะ
แปรรูปผลิตภัณฑ์ควรมีการตรวจสอบความเรียบร้อยของวัตถุดิบและอุปกรณ์ ให้พร้อมใช้ มี
ความสะอาด และปลอดภัยเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ หากอุปกรณ์มีการ
ชำรุดหรือผุพัง ควรมีการเปลี่ยนใหม่ทันที เพราะอาจส่งผลให้เกิดอันตรายแก่ผู้ผลิตและผู้
บริโภค ทำให้เสี่ยงต่อการเป็นโรคได้เพราะอุปกรณ์ที่ไม่ได้คุณภาพ

2. ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ พบว่า ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับ
กับราคาของวัตถุดิบที่นำมาแปรรูป เช่น ราคากล้วย หรือราคาวัตถุดิบอื่น ๆ ที่มีราคาไม่แน่นอน
หรือการถูกกดราคาจากโรงงานอุตสาหกรรม เพราะลูกค้าส่วนใหญ่ของเกษตรกรคือ โรงงาน
อุตสาหกรรมเป็นหลักเกษตรกรต้องยอมรับกับราคาที่ทางโรงงานอุตสาหกรรมให้ แม้ราคา
อาจจะต่ำก็ตาม

3. ด้านการบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ พบว่า ผู้บริโภคในปัจจุบันมีการ
เลือกซื้อสินค้า จากการการเลือกซื้อบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม และมีความโดดเด่นเป็นอย่างมาก ทำ
ให้ผู้ผลิตต้องเอากำไรจากการขายมาลงทุนกับบรรจุภัณฑ์ส่งผลให้สูญเสียรายได้ไปมาก เนื่องจาก
ในปัจจุบันมีการแข่งขันค่อนข้างมากในตลาด ทำให้ผู้ผลิตต้องหาจุดเด่นและเอกลักษณ์เป็น
ของตนเอง เพราะผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเห็นได้จากตัวบรรจุภัณฑ์ที่มีความสวยงาม ทันสมัย สด
ตา และสะอาดเป็นหลัก

4. ด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ พบว่า การจำหน่ายมีคู่แข่งทาง
การตลาดในธุรกิจการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องมีการสร้างความแตกต่าง
และความแปลกใหม่ของผู้ผลิต ทั้งนี้ควรเพิ่มช่องทางให้ผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าได้เพิ่มมากขึ้นทำ
ให้มีต้นทุนในการผลิตสูง เพราะผู้ผลิตเน้นสร้างความแตกต่างมากจนลืมคำนึงถึงความต้องการ
ของผู้บริโภค ส่งผลกระทบต่อผลกำไรในการขายอาจได้ในปริมาณน้อย นอกจากนี้ ผู้ผลิตบาง
รายยังมีความคิดที่ล้าหลังใช้ตัวบรรจุภัณฑ์ที่ไม่มีความน่าสนใจ ไม่มีคุณภาพ และใช้วัตถุดิบที่ไม่
ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคไม่เลือกซื้อสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กล้วย
ฉาบ, สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2564 ที่ว่า “ชุมชนควรพัฒนาสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์
ของหมู่บ้านเพื่อยกระดับสินค้า และผลักดันสินค้าให้เป็นสินค้าโอท็อปของชุมชน”

“อุปกรณ์ในการผลิตต้องมีคุณภาพผ่านมาตรฐานการผลิต และวัตถุดิบที่ใช้ผลิตสินค้า
ต้องสะอาด ได้มาตรฐาน ปลอดภัย และคงคุณภาพของผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ” (ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์
กล้วยฉาบ, 2564) และ

“ควรเพิ่มช่องทางให้ผู้บริโภค เปิดโอกาสในการเลือกซื้อสินค้าเพิ่มมากขึ้น โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นช่องทางในการสื่อสาร เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น และควรสร้างบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยและทนต่อการใช้งาน อาจอยู่ในรูปแบบกล่อง กระป๋อง วัสดุอาจทำด้วยพลาสติก ทนต่อแรงกระแทก และสิ่งที่สำคัญคือ การสร้างแบรนด์ให้คนรู้จัก” (ผู้ส่งเสริมผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ, 2564)

แนวทางส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชนกรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา พบว่า มีแนวทางส่งเสริม ดังนี้

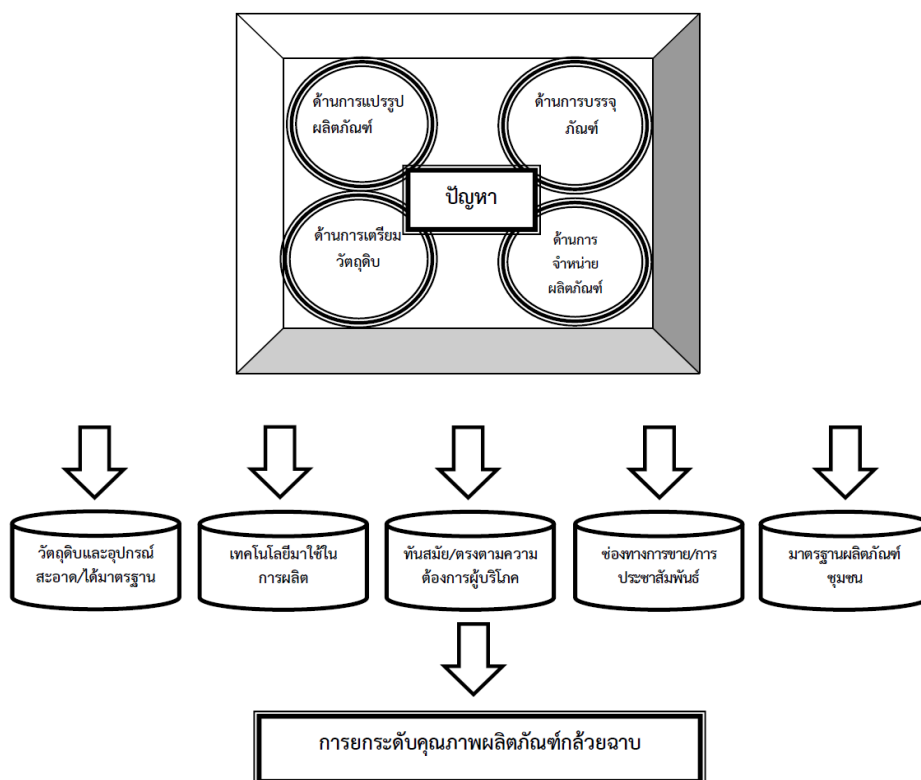
1. ส่งเสริมด้านการเตรียมวัตถุดิบ และอุปกรณ์ พบว่า วัตถุดิบและอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการผลิต สถานที่ใช้ในการผลิต ต้องมีการปรับให้มีความเหมาะสมและพร้อมสะดวกต่อการปฏิบัติงาน และวัตถุดิบที่ใช้ผลิตสินค้าต้องมีความสะอาดและปลอดภัย รักษาระดับคุณภาพอย่างต่อเนื่อง หรือวัตถุดิบทุกอย่างต้องให้ได้มาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภคอยู่เสมอ

2. ส่งเสริมด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ พบว่า ควรมีการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบในการพัฒนารสชาติที่หลากหลาย นำรับประทาน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต เพื่อความรวดเร็วและทันต่อความต้องการของผู้บริโภค

3. ส่งเสริมด้านบรรจุภัณฑ์ พบว่า ควรสร้างหรือพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัยตรงตามความต้องการของผู้บริโภค เพราะบรรจุภัณฑ์เป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้อสินค้า ดังนั้น ถ้าใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีความสะอาดตา มีลวดลายจะทำให้สามารถยกระดับเพิ่มมูลค่าราคาของผลิตภัณฑ์ได้

4. ส่งเสริมด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ พบว่า การจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ ควรมีช่องทางการขายที่หลากหลาย และการประชาสัมพันธ์ที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น หรือการหาวิธีการขายที่หลากหลาย เช่น ขายออนไลน์ การโฆษณาตามสื่อต่าง ๆ

5. ส่งเสริมด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า การสร้างผลิตภัณฑ์สินค้าภายในชุมชนเพื่อพัฒนาสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน และส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชนเพิ่มรายได้มากขึ้น รวมถึงการเข้าร่วมโครงการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช) ต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ของกรมวิชาการสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ) เพื่อมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนสามารถยกระดับสินค้าภายในชุมชนให้มีความปลอดภัย สะอาดและน่าเชื่อถือ และเป็นสินค้าส่งออกของชุมชน ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการส่งเสริม ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน
กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย พบว่า ขั้นตอนการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์ เป็นการเตรียมวัตถุดิบในการผลิต เพื่อความรวดเร็วและทันต่อความต้องการของผู้บริโภค และลดการสูญเสียทรัพยากรและประหยัดเวลาการทำงาน ขั้นตอนการแปรรูปมีกระบวนการการแปรรูปจากกล้วยดิบโดยการนำกล้วยมาทอดให้สุก เป็นการนำกล้วยมาถนอมอาหารเพื่อเก็บบริโภคได้นาน และควรมีการปรุงรสชาติต่าง ๆ เพื่อนำมาต่อยอดหรือสามารถนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายในรูปแบบของขนมขบเคี้ยวเพื่อสุขภาพ ขั้นตอนการบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ การกำหนดลักษณะรูปร่าง รูปทรงขนาดปริมาตร และอัตราส่วนของปริมาณของวัสดุที่จะนำมาผลิต ประกอบกับภาชนะที่ใช้บรรจุมีเหมาะสมกับการใช้สอย โดยบรรจุภัณฑ์ที่ใช้สำหรับใส่ผลิตภัณฑ์ต้องมีลักษณะที่พอดี และเหมาะสมกับลักษณะของผลิตภัณฑ์ และ

ขั้นตอนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ กล้วยฉาบที่แปรรูปเสร็จแล้วนำบรรจุภัณฑ์ลงถุง โดยแบ่งเป็นถุง ราคาขายถุงละ 10 บาท และใช้การฝากขายตามร้านค้าในชุมชน เห็นด้วยกับศุภรดา แสนยาโต ในประเด็นการแปรรูปจากการแปรรูปกล้วย โดยสามารถแปรรูปกล้วยน้ำว่าได้หลากหลายประเภท เช่น กล้วยเบรกแตก กล้วยน้ำว่าเพิ่มฉาบไส้มะขาม กล้วยฉาบสมุนไพร กล้วยตากสมุนไพร สามารถเสริมสร้างรายได้ในระดับครอบครัวและชุมชน เกิดการพึ่งพากัน มีความสามัคคีในชุมชน และชุมชนมีความเข้มแข็งเกิดการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างเครือข่ายสมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์สู่ชุมชนใกล้เคียง และได้ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจกับกลุ่มสตรีแม่บ้านตลอดจนผู้สนใจในชุมชน ด้านการผลิต การแปรรูป และการตลาด อย่างต่อเนื่อง (ศุภรดา แสนยาโต, 2562)

จากการศึกษาสภาพปัญหาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบเพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชนกรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา ในด้านการเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์ที่ไม่ได้คุณภาพส่งผลทำให้เกิดสารปนเปื้อนที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ควรมีการเปลี่ยนใหม่ทันทีเพราะอาจส่งผลให้เกิดอันตรายแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค ทำให้เสี่ยงต่อการเป็นโรคได้เพราะอุปกรณ์ที่ไม่ได้คุณภาพ ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับราคาของวัตถุดิบที่นำมาแปรรูป เช่น ราคากล้วย หรือราคาวัตถุดิบอื่น ๆ ที่มีราคาไม่แน่นอน ด้านการบรรจุภัณฑ์ เนื่องจากในปัจจุบันมีการแข่งขันค่อนข้างมากในตลาด ทำให้ผู้ผลิตต้องหาจุดเด่นและเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เพราะผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเห็นได้จากตัวบรรจุภัณฑ์ที่มีความสวยงาม ทันสมัย สดุดตา และสะอาดเป็นหลัก ด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ การจำหน่ายมีคู่แข่งทางการตลาดในธุรกิจการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องมีการสร้างความแตกต่างและความแปลกใหม่ของผู้ผลิต ควรเพิ่มช่องทางให้ผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้าได้เพิ่มขึ้น เห็นด้วยกับวัชรินทร์ นาคสุวรรณ ที่กล่าวถึงสภาพปัญหาในการแปรรูปกล้วยเล็บมือนางอบน้ำผึ้ง ได้แก่ 1) ผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาด การเพิ่มผลผลิตเป็นสิ่งที่คุณต้องพยายามทำให้การผลิตดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะทรัพยากรต่าง ๆ สามารถขาดแคลนหรือลดน้อยลง กลุ่มแปรรูปต้องพยายามหาวิธีการเพิ่มผลผลิตในทุกวิถีทางเพื่อที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการที่จะทำให้การผลิตสินค้าเพียงพอกับความต้องการของลูกค้า โดยพยายามให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด หรือไม่มีการสูญเสียใด ๆ เลย ในกระบวนการผลิต ซึ่งก็จะเป็นการประหยัดทรัพยากรที่มีให้ได้อย่างคุ้มค่า 2) กล้วยแปรรูปในตลาด สามารถนำผล กล้วย และหยวกกล้วย มาทำอาหารทั้งคาวและหวานได้ เช่น กล้วยเชื่อม ขนมหักกล้วย ข้าวต้มมัด แกงเลียงหัวปลี ยำหัวปลี ทอดมันหัวปลี แกงหยวกกล้วย เป็นต้น การแปรรูปกล้วยสามารถช่วยเก็บรักษาผลผลิตไว้ได้นานขึ้น รวมถึงช่วยสร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบ ใหม่ที่มีคุณภาพ และเป็นที่ต้องการของตลาดส่งผลให้สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตทาง การเกษตรอีกด้วย และ 3) คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจในการสืบทอดภูมิ

ปัญญา ควรปรับปรุงรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นระบบ โดยให้มีสาระในการถ่ายทอดที่ครอบคลุม ทั้งการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์และการแปรรูปทั้งเพื่อเป็นอาหารเป็นยา ผู้ถ่ายทอดหลักควร เป็นปราชญ์ โดยมีนักวิชาการเสริมและสนับสนุนโดยผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีกระบวนการถ่ายทอดทั้งการให้ความรู้ การสร้างเจตคติ และการฝึกทักษะ (วัชรินทร์ นาคสุวรรณ, 2563)

จากการศึกษาแนวทางส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน กรณีศึกษา: เกษตรกรรายย่อย บ้านหน้าเขา วัตถุประสงค์และอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในการผลิตสถานที่ใช้ในการผลิต ต้องมีการปรับให้มีความเหมาะสมและพร้อมสะดวก เอื้อต่อการปฏิบัติงาน และวัตถุดิบทุกอย่างต้องให้ได้มาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภคอยู่เสมอ ควรมีการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบโดยการพัฒนารสชาติที่หลากหลาย และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการผลิต ควรสร้างหรือพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัยตรงตามความต้องการของผู้บริโภคทำให้สามารถยกระดับเพิ่มมูลค่าราคาของผลิตภัณฑ์ได้ ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบควรมีช่องทางการขายที่หลากหลาย และการประชาสัมพันธ์ที่เพิ่มขึ้น และ การพัฒนาสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน และส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชนเพิ่มรายได้มากขึ้น เห็นด้วยกับสมบรณ์ สุ่นสวัสดิ์ กล่าวถึงแนวทางส่งเสริมการผลิตกล้วยน้ำว้าเพื่อแปรรูป ด้านการผลิตกล้วยน้ำว้า ควรส่งเสริมให้ปลูกกล้วยน้ำว้าสายพันธุ์ที่ได้ผลผลิตที่ดีเหมาะสมกับการแปรรูป ควรส่งเสริมให้ดูแลผลผลิตและการเก็บเกี่ยวให้มีคุณภาพที่ดีสำหรับการแปรรูป ด้านการแปรรูปกล้วยน้ำว้าควรส่งเสริมในด้านการแปรรูปให้มีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ มีคุณภาพ และรสชาติที่ได้มาตรฐาน ตรงตามกลุ่มเป้าหมาย และมีการส่งเสริมการทำหีบห่อบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงาม เก็บรักษาและยืดอายุผลิตภัณฑ์ให้เก็บได้นาน ทนทาน และทันสมัย -และด้านการตลาดของสินค้าแปรรูปจากกล้วยน้ำว้า ควรส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์ข้อมูลผู้บริโภคทั้งลูกค้าเดิมและลูกค้าใหม่ วิเคราะห์คู่แข่ง และส่งเสริมกลยุทธ์การขายในช่องทางใหม่ ๆ เช่น จัดอบรมการตลาดออนไลน์ เป็นต้น ทั้งนี้ควรมีกลยุทธ์ในการถ่ายทอดความรู้ และวิจัยและพัฒนาเพื่อการส่งเสริมให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร นำไปปรับใช้ให้เกิดการพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพและเกษตรกรผู้ปลูกกล้วยสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ จะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงสามารถเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนเกษตรกรด้วยกันเองอีกด้วย (สมบรณ์ สุ่นสวัสดิ์, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ด้านวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ในการทำ เช่น มีด กะละมัง น้ำ เครื่องสไลด์ และกล้วย 2) ขั้นตอนการแปรรูปนำกล้วย

ซึ่งหันเป็นชั้นบาง ๆ แซ่ทิ้งไว้ในน้ำที่ละลายด้วยสารส้ม 3) การบรรจุภัณฑ์ ใส่ถุงและขึ้นอย่างดี และ 4) เตรียมจัดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ ด้านสภาพปัญหาการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบมี 4 ด้าน ได้แก่ 1) กล้วยที่ใช้แปรรูปไม่เพียงพอ 2) การระวางสิ่งปนเปื้อนที่อยู่ในอากาศ 3) บรรจุภัณฑ์ขาดความทันสมัย และ 4) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบมีการแข่งขันสูง ด้านแนวทางส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ คือ 1) ด้านการปลูกกล้วยในชุมชน 2) ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ 3) ด้านบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมและทันสมัย 4) ด้านการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบโดยตัวแทนจำหน่าย และ 5) ด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่สะอาดและน่าเชื่อถือ ข้อเสนอแนะต่อผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ คือ ควรมีการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายและพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะต่อชุมชน คือ ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการพัฒนากระบวนการแปรรูปกล้วยฉาบรสชาติใหม่ และส่งเสริมผลไม้ไทยที่สามารถนำมาแปรรูปสร้างอาชีพและเกิดเป็นรายได้ ให้คนในชุมชน ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ คือ หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนในการพัฒนาแปรรูปกล้วยฉาบ และจัดตั้งสหกรณ์การแปรรูปเพื่อเป็นกองทุนกู้ยืมและให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรศึกษาเรื่อง ส่งเสริมการจำหน่าย เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน และการพัฒนากล้วยฉาบให้เป็นสินค้า OTOP

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของเกษตรกรรายย่อยบ้านหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณ อาจารย์อุดมศักดิ์ เตโชชัย อาจารย์ ดร.จิตติมา ดำรงวัฒนะ และอาจารย์ ดร.เตโช แขน้ำแก้ว ที่ได้แนะนำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- นิภาพร พวงแก้วและจุรีรัตน์ หม่องน่าน. (2558). สร้างอาชีพ เรื่องกล้วย กล้วย. กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนและสมาคมวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ. (9 เมษายน 2564). แนวทางส่งเสริมอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของเกษตรกรรายย่อยบ้านหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่. (ศักดิ์ชาย เพ็ชรศรีทอง, ผู้สัมภาษณ์)

- ผู้ส่งเสริมผลิตผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบ. (9 เมษายน 2564). แนวทางส่งเสริมอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยฉาบของเกษตรกรรายย่อยบ้านหน้าเขา อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่. (ศักดิ์ชาย เพ็ชรศรีทอง, ผู้สัมภาษณ์)
- มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย. (2563). เทคโนโลยีชาวบ้านออนไลน์. เรียกใช้เมื่อ 19 กันยายน 2563 จาก <http://www.tddf.or.th/business/detail.php?contentid=0084&postid=0015390¤tpage>
- วัชรินทร์ นาคสุวรรณ. (2563). แนวทางส่งเสริมการแปรรูปกล้วยเล็บมือนางอบน้ำผึ้งกรณีศึกษา กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสวนจันทร์ศรี หมู่ 2 ตำบลบ้านเกาะ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช. *Journal of Social Science and Cultural*, 4(1), 11-22.
- ศุภรดา แสนยาโต. (2562). การเสริมสร้างอาชีพแปรรูปกล้วยน้ำว้าโดยใช้ภูมิปัญญาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชุมชนท้องถิ่น ตำบลนาฝาย จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์*, 3(1), 85-95.
- สมบุรณ์ สุ่นสวัสดิ์. (2560). การส่งเสริมการผลิตและแปรรูปกล้วยน้ำว้าของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเยาวยชนแปรรูปผลผลิตเกษตรบ้านห้วยสาธิต อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรและสหกรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุพรรณลักษณ์ มานันท์. (2552). *ธุรกิจการแปรรูปกล้วยน้ำว้าในอำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย*. ใน *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.
- Economic New Team. (2020). *Knowledge and research management for SME entrepreneurs in healthy food marking*. Retrieved November 14, 2020, from http://www.prachachat.net/new_detail.php?newsid=1460346239

นวัตกรรมการจัดการตนเองของชุมชนไชยาเพื่อความมั่นคง
ทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมชุมชน*
CHAIYA COMMUNITY SELF-MANAGEMENT INNOVATION
FOR ECONOMIC STABILITY BASED ON COMMUNITY CULTURE

ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ

Chananchida Tipyan

ชวน เพชรแก้ว

Chuan Petchkaew

สุรวาดิ จินาญาติ

Suthavadee Jinayat

ธนิศา สุขารมย์

Thanisa Sukhararom

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: chanan1928@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนด้านอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และ 2) ศึกษาหาตัวแบบนวัตกรรมการจัดการตนเองด้านการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสาร ศึกษาภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอ 2) หน่วยงานภาครัฐระดับส่วนท้องถิ่น 3) นักวิชาการ และ 4) ประชาชน จำนวน 10 คน นำข้อมูลที่ได้สังเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำไปสู่การบูรณาการและสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผลการศึกษาพบว่า 1) การจัดการตนเองของชุมชนเน้นวิถีวัฒนธรรมบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และทำไร่ ทำสวนเป็นอาชีพเสริม การประกอบอาชีพดังกล่าวชาวบ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบยังชีพเป็นแบบเพื่อขาย และเน้นการปฏิบัติกร่วมกลุ่มอาชีพ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงและความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชน กลุ่มอาชีพของชุมชนไชยา ได้แก่ 1.1) กลุ่มอาชีพชุมชนตำบลป่าเว 1.2) กลุ่มอาชีพชุมชนตำบลทุ่ง และ 1.3) กลุ่มอาชีพชุมชนตำบลเลม็ด และ 2) ตัวแบบนวัตกรรมการจัดการตนเองด้านอาชีพเพื่อ

* Received 31 May 2021; Revised 28 June 2021; Accepted 29 June 2021

ความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนคือ แบบการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน มีองค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) ด้านผู้นำ 1.2) ด้านความเป็นกลุ่มอาชีพ 1.3) ด้านผลผลิต 1.4) ด้านการปรับตัวของชุมชน 1.5) ด้านฐานคิด และ 1.6) ด้านการจัดการตนเองของชุมชน มีการเรียนรู้และสืบต่อกันภายในชุมชนเพื่อความเหมาะสมสอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

คำสำคัญ: การจัดการตนเอง, ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ, เศรษฐกิจชุมชน, วัฒนธรรมชุมชน, นวัตกรรม

Abstract

The purpose of this research study is: 1) self-management of the occupational community according to the sufficiency economy guideline and 2) to search for an innovative model of professional development self-management for the stability of the community economy based on community culture. This research was a qualitative research use study of documents, field study, in-depth interviews and focusgroup. Select purposive sampling divided into 4 groups: 1) government agencies at district level, 2) government agencies at local level, 3) academics and 4) people general total 10 persons. By using the analytical study to the integration and creation of new knowledge. The research results found that: 1. The self-management of the community emphasizes the cultural way based on the sufficiency economy. Villagers mainly work in farming. And farming as a supplement Such occupations changed from subsistence production to designs for sale. Focus on operating with professional groups It aims to create stability and well-being of the people in the community. The Chaiya community occupation groups were 1) the Pawe sub-district occupation group, 2) the Thung sub-district community occupation group, and 3) the Lamet sub-district occupation group. And 2. an innovative model of occupational self-management for the stability of the community economy based on community culture is an appropriate career development model for the stability of the community economy based on community culture has 6 important components such as: 1) leadership component, 2) Composition of professional, 3) Productivity component, 4) community adaptation component, 5) Thinking element, and

6) community self-management component. There is learning and succession within the community to suit the changing situation of the community.

Keywords: Self-Management, Economic Stability, Community Economic, Community Culture, Innovative

บทนำ

ท้องถิ่นเป็นชุมชนพื้นฐานที่สำคัญของประเทศในการดำรงอยู่หรือสืบต่อไปแห่งสังคมที่มีการพัฒนาขึ้นอยู่กับบริบทในท้องถิ่นโดยพื้นฐานทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่เป็นสังคมแห่งความสงบสุข มีความเอื้ออาทรและเป็นสังคมที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน การพัฒนาและการมีส่วนร่วมในยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทางขึ้นอยู่กับโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ และมีความเชื่อมโยงกับมิติการพัฒนาต่าง ๆ อย่างลงตัว และการบริหารจัดการศักยภาพของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งมีมิติการมองว่าชุมชนท้องถิ่นที่ฉายภาพให้เห็นลักษณะของท้องถิ่นหนึ่งว่ามีฐานที่สำคัญของพลังท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 ฐาน คือ ฐานทรัพยากร เครือข่ายทางสังคม ระบบความรู้ และวัฒนธรรมความเชื่อ ซึ่งฐานที่สำคัญเหล่านี้เป็นพลังที่นำความเข้มแข็งมาสู่ชุมชนเพื่อการจัดการตนเอง โดยการจัดการตนเองของชุมชนนั้นเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนตนเอง ทั้งในแง่ความสามารถในการส่งเสริมประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง เพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ในการจัดการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแบบฉบับของตนเอง โดยส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความมั่นใจและความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งในปัจจุบันชุมชนได้พัฒนาตนเองไปสู่การสร้างและคิดค้นนวัตกรรมจัดการตนเองที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริงจนกลายเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการตนเองในมิติ ซึ่งการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นว่า แนวคิดและหลักการสำคัญในการจัดการตนเองของชุมชน เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในยุคแห่งการปลดปล่อย (Liberation) ซึ่งเป็นยุคที่ให้อิสระกับประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของชุมชนมากกว่ายุคก่อน ๆ โดยในยุคปลดปล่อยนี้เน้นให้ประชาชนได้คิดตัดสินใจในทรัพยากรของชุมชน ดังนั้นการให้นิยามความหมายของการจัดการตนเองที่จะเกิดขึ้นได้ ต้องมีความเชื่อพื้นฐานว่า ตนเองสามารถจัดการตนเองได้ ซึ่งเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ถูกจัดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ของตนเองที่ถูกสร้างสรรค์จากภายในเอง (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

การจัดการตนเองโดยพัฒนาเอาพื้นที่ของชุมชนเป็นตัวตั้งเพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมให้ประชาชนคนในพื้นที่และชาวบ้านมาร่วมคิดร่วมทำและสานพลังให้เกิดการแก้ไขปัญหา โดยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้อย่างชาญฉลาด เพื่อสร้างโอกาสใหม่ของชุมชนในการปรับตัวต่อการ

เปลี่ยนแปลงนี้ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยในอนาคตคือ การเรียนรู้และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ขีดความสามารถในการรับและปรับใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ที่ผ่านมามีหลายองค์กรและหน่วยงานทำงานด้านการพัฒนาชุมชนและเกิดผลการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกอย่างมากมาย ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงานคือ การปรับระบบคิดและการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน แล้วทำให้เกิดความคิดที่จะแก้ไขปัญหาสำคัญของชุมชนด้วยตัวชุมชนเอง (สุภาพร ภูไพบูลย์, 2558) ชุมชน“ไชยา” เป็นพื้นที่หนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน บริบททางภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ของอำเภอนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักมาแต่เดิม โดยเฉพาะการทำนาทำกันเกือบทุกตำบลและแทบทุกครัวเรือน ซึ่งปัจจุบันยังคงมีให้เห็นอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่บริเวณรอบตัวอำเภอ คือ พื้นที่ตำบลเวียง ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด แต่ปัจจุบันพื้นที่ทำนาลดลงจากเดิมเป็นอันมากทั้งนี้เนื่องจากภายหลังจากการพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำให้สภาพเศรษฐกิจชุมชนแต่เดิมเปลี่ยนแปลงเป็นเศรษฐกิจทุนประกอบกับราคาข้าวตกต่ำ บางพื้นที่มีปัญหาขาดน้ำที่ใช้ทำนาและบางพื้นที่มีน้ำท่วมขัง ผู้คนจึงหันไปปลูกพืชเชิงเดี่ยวและประกอบอาชีพอื่น ๆ กันมากขึ้น นอกจากนี้การที่ชุมชนไชยาขยายตัวเป็นชุมชนเมือง ทำให้การใช้พื้นที่ขยายเป็นตลาดเพื่อประกอบการต่าง ๆ กว้างขวางขึ้น พื้นที่ที่ใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงลดลงเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันปัญหาต่างๆในสังคมก็มีเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการประกอบอาชีพและรายได้เพื่อการดำรงชีพของครอบครัว เมื่อคณะผู้วิจัยได้ลงสำรวจบริบทอาชีพเบื้องต้นในพื้นที่ ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพของคนในอำเภอไชยาในปัจจุบันว่า นอกเหนือจากการทำนาแล้วยังมีการประกอบอาชีพอื่น ๆ อย่างหลากหลาย ได้แก่ อาชีพทำสวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา เลี้ยงสัตว์บกและสัตว์น้ำต่าง ๆ ทำประมง ค้าขาย รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ รับจ้างทั่วไป และอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทำนา กลุ่มทำเครื่องแกง กลุ่มทอผ้า กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มผู้ผลิตผ้าบาติก กลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผลิตปุ๋ย เป็นต้น แต่การดำเนินการของกลุ่มอาชีพยังคงประสบกับปัญหานานาประการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการพัฒนาอาชีพดังกล่าว

ทั้งนี้เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ให้เกิดความมั่นคงและปลอดภัยต่อการดำรงชีวิตสนองความต้องการของชุมชนเพื่อให้คนและชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเศรษฐกิจใหม่และยกฐานะเศรษฐกิจเดิมให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น (ChaiyaTravel, 2563) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนแบบเดิมนั้นไม่เพียงพอต่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้ชุมชนที่ขาดการเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้รับผลกระทบอย่างมาก จากแนวทางดังกล่าวข้างต้นรัฐบาลจึงได้พยายามปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจทุกระดับให้สอดคล้องกับนโยบาย ทั้งธุรกิจ

อุตสาหกรรม วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) ซึ่งเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิต ร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการ เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน หรือเพื่อการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง “ทุนของชุมชน” ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงตัวเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญาทุน ทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2563) ดังนั้น ชุมชนจึงน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ให้เกิดความสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน มุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2555) ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรมเพื่อเป็นชุมชนเทคโนโลยีและนวัตกรรม ในการสร้างสรรค์และออกแบบนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน โดยเป็นการพัฒนาทางด้านการวิจัยที่นำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาและสร้างนวัตกรรมของชุมชนและท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) มีโจทย์การพัฒนาจากวัตถุดิบในชุมชน หรือความต้องการแก้ปัญหาในชุมชน 2) มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก 3) มีการต่อยอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาของท้องถิ่น 4) มีการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม 5) มีการเรียนรู้และมีการทดลองปฏิบัติจริง 6) สามารถนำไปเป็นต้นแบบ หรือประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาชุมชน 7) สามารถลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต และ 8) ช่วยลดปัญหาหรือแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนดำเนินการประสบความสำเร็จและยั่งยืน ซึ่งจะต้องเป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชน ความพอเพียง มีการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และมีการส่งเสริม สนับสนุนจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและภาคประชาชน (พิชณิชา นิปฺณะ, 2554) จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องนวัตกรรมการจัดการตนเองของชุมชนไฮยาเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน เพื่อสามารถนำไปบริหารการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์โดยเน้นการพึ่งตนเอง ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง รวมถึงการสร้างภาคีเครือข่ายเข้ามาสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนด้านอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

2. เพื่อค้นหาตัวแบบนวัตกรรมการจัดการตนเองด้านการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการจัดการตนเองของชุมชนไชยาเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมชุมชน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูล

1.1 ด้านประชากร (Population) คือ บุคคลที่อยู่อาศัยในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มี 9 ตำบล ประกอบด้วย 1) ตลาดไชยา 2) พุมเรียง 3) เลม็ด 4) เวียง 5) พุง 6) ปาเว 7) ตะกรบ 8) โมถ้าย และ 9) ปากหมาก รวมจำนวนทั้งสิ้น 47,441 คน (ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2563)

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) สัมภาษณ์เชิงลึก โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนไชยา แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอ 2) หน่วยงานภาครัฐระดับส่วนท้องถิ่น 3) นักวิชาการ และ 4) ประชาชน จำนวน 10 ท่าน ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ 1) บุคคลที่เป็นผู้นำชุมชนหรือองค์กร และ 2) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชนไชยาที่มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และมีประสบการณ์โดยตรงไม่ต่ำกว่า 5 ปี

1.3 ด้านเนื้อหา ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการจัดการตนเองของชุมชน ชุมชนไชยา ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมชุมชน

1.4 ด้านสถานที่ คือ ตำบลปาเว ตำบลพุง และตำบลเลม็ด จำนวนทั้งหมด 3 ชุมชน ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) ข้อมูลจากการเข้าไปศึกษาพื้นที่อำเภอไชยาเพื่อสำรวจสภาพจริงเกี่ยวกับบริบทชุมชน 2) ผู้นำเข้มแข็ง มีผลงานอย่างต่อเนื่อง 3) เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านมีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักมาแต่เดิม และ 4) เป็นพื้นที่รวมกลุ่มเป็นชุมชนแรกของไชยา

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โดยศึกษาเอกสาร ศึกษาภาคสนาม สทนากลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ และการสร้างนวัตกรรม จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.50 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J, 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การ

จัดการตนเองของชุมชนด้านอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) นวัตกรรมการจัดการตนเองด้านการพัฒนาอาชีพ

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 การจัดการตนเองของชุมชนด้านอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และระยะที่ 3 ค้นหาตัวแบบนวัตกรรมจัดการตนเองด้านการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน (focus group)

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ลดรหัสด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็น โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผลการวิเคราะห์ ตลอดจนผลของการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนด้านอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การศึกษาสถานภาพด้านอาชีพในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่

1. พื้นที่ตำบลป่าเว การจัดการตนเองด้านอาชีพด้วยการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มี 3 อาชีพที่มีการจัดการตนเองด้านอาชีพที่น่าสนใจ โดยดำเนินงานลักษณะกลุ่มอาชีพ ได้แก่ 1) กลุ่มอาชีพสตรีบ้านเดิมเจ้า เป็นการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือเพื่อสุขภาพ เนื่องเดิมชาวบ้านยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก ขายให้พ่อค้าคนกลางได้ในราคาต่ำ จึงหาทางออกในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่จากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อการช่วยเหลือกันเองด้วยการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชน รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มพึ่งตนเองเป็นหลัก กระบวนการเรียนรู้ทุกอย่างเป็นลักษณะของการลงมือทดลองทำ เมื่อกลุ่มมีปัญหาจะแก้ปัญหาโดยใช้ระบบกลุ่ม ทำให้ชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น 2) กลุ่มผักปลอดสารพิษ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่เขาพนมแบกของอาจารย์วิศิษฐ์ รักษาพรหมณ์ ที่ดำเนินการด้วยการใช้ทุนทรัพย์ของตนเอง ด้วยฐานคิดที่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยแก้ปัญหา โดยเน้นปรัชญาของกลุ่มคือ สมาชิกต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี มีความขยันอดทน และต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยมีอุดมการณ์ร่วมกันว่า การปลูกผักจะไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีใด ๆ และการตัดสินใจปลูกผักชนิดใด ถือเป็นความอิสระของแต่ละคน จุดเด่นที่สำคัญของกลุ่มคือ การพึ่งตนเองและการเรียนรู้จัดการด้วยตนเอง และประการที่สำคัญคือ การมีผู้นำตามธรรมชาติที่คิดและปฏิบัติได้เป็นแบบอย่างและ 3) กลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ น้ำผัดไทยไชยา เป็นกลุ่มอาชีพที่มีพัฒนาการมายาวนานเกิดจากการที่ผู้นำชุมชนคิดการณ์ไกลว่า ชุมชนควรที่จะมีผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว จึงเริ่มรวมกลุ่มด้วยการเข้าหุ้นเพื่อผลิตเครื่องจักสาน ทำพวงหรีด ทำ

ขนม และผลิตน้ำผัดไทย แต่ในที่สุดก็พบว่า การผลิตน้ำผัดไทยเพื่อจำหน่ายได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคที่ดีที่สุด น้ำผัดไทยได้รับการยอมรับให้เป็นสินค้า OTOP และได้รับทุนสนับสนุนดำเนินงานจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอไชยา ทำให้กลุ่มเริ่มฟื้นตัวอีกครั้งหนึ่ง โดยที่ยังร่วมกันทำในนามกลุ่มแม่บ้านเช่นเดิม

2. พื้นที่ตำบลทุ่ง มีอาชีพที่ชี้นำแนวทางการจัดการตนเองด้านอาชีพโดยใช้เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ และมี 3 อาชีพ ได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน เป็นการรวมกลุ่มอย่างหลวม ๆ ในระยะแรก โดยมีผู้นำชุมชนคือ นายวิรัตน์ มีธรรมเป็นผู้ริเริ่มจุดประสงค์เพื่อทำอาชีพเสริม สร้างรายได้มาจุนเจือครอบครัว เนื่องจากราคาปาล์มน้ำมันอันเป็นพืชหลักที่มาแทนการทำนาตกต่ำลง เลยหันมาทำปุ๋ยหมักจากทะลายปาล์มน้ำมันตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ต่อมากลุ่มได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน นอกจากนี้ สิ่งที่ประจักษ์ชัดอย่างหนึ่งของกลุ่มอาชีพนี้คือ การมีผู้นำของชุมชนตามธรรมชาติที่คิดดี และปฏิบัติได้ เป็นหนทางที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มได้อย่างเหนียวแน่น 2) กลุ่มเลี้ยงเปิดบ้านขนอน ตำบลทุ่ง เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านร่วมกันดำเนินการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อหาเส้นทางสร้างอาชีพ ทั้งนี้เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งได้สนับสนุนงบประมาณให้ทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 100,000 บาท เพื่อสร้างอาชีพ การที่ชาวบ้านกลุ่มนี้ต้องตัดสินใจรวมกลุ่มกันเลี้ยงเปิดเนื่องจากเกือบทุกครอบครัวมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ แม้การรวมกลุ่มเกิดจากการทำประชาคมหมู่บ้าน แต่เมื่อดำเนินการจริงแต่ละครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่มนำเงินมาแบ่งกัน ตามจำนวนลูกเปิดที่จะนำมาเลี้ยง และ 3) การทำนาและกลุ่มทำนา ในพื้นที่นี้แต่เดิมเป็นแหล่งทำนาที่ใหญ่ที่สุดของอำเภอไชยา แต่ภายหลังชาวนาใช้พื้นที่นาส่วนหนึ่งทำสวนปาล์มน้ำมัน เนื่องจากมีปัญหาเรื่องน้ำในการทำนาและรายได้จากสวนปาล์มน้ำมันดีกว่าการทำนา อีกทั้งรัฐบาลให้การสนับสนุนทำสวนปาล์มน้ำมัน ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีปัญหาเรื่องน้ำที่ใช้ทำนาก็ตาม แต่ก็ยังมีชาวนาทำนากันอยู่ไม่น้อย เป็นการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมการทำนาของบรรพบุรุษให้คงอยู่ และที่สำคัญคือ มีข้าวที่ปลอดภัยใช้บริโภค ใช้เลี้ยงเปิด และใช้ทำขนมโดยไม่ต้องซื้อหา ต่อมาเมื่อมีการทำประชาคมหมู่บ้านได้เกิดกลุ่มทำนาขึ้นที่ตำบลทุ่ง 2 กลุ่ม ทั้ง 2 กลุ่มได้รับเงินทุนสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินการ ทั้งนี้กลุ่มยังได้รับการเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาในด้านการใช้ปุ๋ยและการใช้ยาปราบศัตรูพืชจากองค์กรต่าง ๆ ภายในอำเภอ ในด้านพันธุ์ข้าวแต่เดิมใช้เมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอำเภอกาญจนดิษฐ์ แต่ภายหลังได้รับการควบคุมคุณภาพพันธุ์ข้าวจากศูนย์ฯ อย่างดี ทำให้กลุ่มได้จดทะเบียนการค้าเป็นศูนย์เมล็ดพันธุ์ สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้ปลูกในพื้นที่ได้เอง สำหรับการรวมกลุ่มแม้จะดำเนินการอย่างหลวมและเป็นอิสระ ช่วยให้กลุ่มชาวนาประจักษ์ว่า วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ยังคงเป็นประโยชน์

3. พื้นที่ตำบลเลม็ด มีนาสนใจมี 3 อาชีพ ได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจไข่เค็มอสม.ไชยา เป็นกลุ่มอาชีพที่แต่เดิมชาวบ้านซึ่งรวมกลุ่มกันยึดการประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก มีบาง

ครอบครัวเลี้ยงเปิดเป็นอาชีพเสริม การเลี้ยงเปิดมีผู้เลี้ยงมากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลให้การสนับสนุนเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ทำให้มีปริมาณไข่เปิดจำนวนมากเหลือจากการบริโภคส่งขายเป็นรายได้ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จึงได้ปรึกษาหารือและมีความเห็นร่วมกันว่ากลุ่มควรผลิตไข่เค็มเพื่อสร้างรายได้ที่ดีกว่า จึงรวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มผลิตไข่เค็ม อสม. ไชยาขึ้น จนในที่สุดได้สูตรที่ทุกคนพอใจ ต่อจากนั้นได้ร่วมกันทำไข่เค็มแล้วนำไปทดลองขายโดยเสนอจุดเด่น “ไข่แดง มัน อร่อย ไม่เค็มจัด ฟองโต” ผลจากการวางตลาดได้รับการตอบรับอย่างดี ปัจจุบันนี้นอกจากกลุ่มเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายที่สำคัญแล้ว ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอีกด้วย และปัจจัยความเข้มแข็งของกลุ่มคือ 1) อุดมการณ์การพึ่งตนเองที่ตั้งอยู่บนแนวคิดเรื่อง ความซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ และไว้วางใจกันได้ 2) โครงสร้างกลุ่มชัดเจน แบ่งปันหน้าที่กันรับผิดชอบ 3) สำนึกร่วมของคน ของกลุ่มสูงต่อการที่จะขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยจุดมุ่งหมายร่วมกันของสมาชิกกลุ่มและมุ่งรักษาผลงานของกลุ่มให้มีความพออย่างเสมอต้นเสมอปลาย 4) ผู้นำกลุ่มเป็นผู้นำทางความคิดใฝ่เรียนรู้ เสียสละทุ่มเท และโปร่งใส ให้อิสระผู้ร่วมงานในการคิด และรู้จักประนีประนอม และ 5) กลุ่มมีการประชุมเพื่อสรุปบทเรียนทั้งด้านความสำเร็จและความล้มเหลว เพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานของกลุ่ม 2) กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นในตำบลเลม็ด อันเป็นพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งมีปูเปี้ยวชุกชุม แต่เมื่อป่าชายเลนถูกทำลายลงสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนรวมทั้งปูเปี้ยวก็ลดจำนวนลงด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่วิถีชีวิตทำมาหากินอยู่กับป่าชายเลน กลุ่มนี้จึงรวมตัวกันขึ้นเพื่อทำหน้าที่สองอย่างคือ อนุรักษ์ป่าชายเลนและเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว ชาวบ้านได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2535-2536 กลุ่มได้ต่อสู้และดำเนินการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ดังกล่าวจนป่ากลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ต่อมากลุ่มได้รับจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์ปูเปี้ยวอย่างยั่งยืน การดำเนินงานออกเป็น 3 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มอนุรักษ์ปูเปี้ยว กลุ่มบ่อเพาะฟักอนุบาลเพาะพันธุ์ปูเปี้ยว และกลุ่มออมทรัพย์ นอกจากนี้ ได้สร้างเครือข่ายกับกลุ่มต่าง ๆ ภายนอกชุมชนทั้งในพื้นที่อำเภอไชยาและพื้นที่อื่น ๆ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในระดับชาติเข้ามาเสริมในด้านการวิจัย การขับเคลื่อนพัฒนาชุมชน และการจัดการทรัพยากร ความสำเร็จดังกล่าวทำให้กลุ่มได้รับรางวัลภาวะสิ่งแวดล้อมดีเด่น และรางวัลโลกสีเขียว และ 3) กลุ่มข้าวซ้อมมือ ตำบลเลม็ด เป็นการรวมกลุ่มของชาวนาเพื่อมิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อข้าวเปลือกในราคาต่ำ ด้วยคิดว่าการแปรรูปข้าวเปลือกที่ผลิตได้เป็นผลิตภัณฑ์สามารถหลีกเลี่ยงมิให้พ่อค้าคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้อง ระยะแรกในปี พ.ศ. 2516 รวมกลุ่มทำนาเลม็ด โดยร่วมมือกันในกระบวนการทำนา จากการที่กลุ่มรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ทำให้ไม่สามารถเฝ้าระวังหรือแก้ไขปัญหาใด ๆ ได้ วารินทร์ สังข์ปล้อง จึงริเริ่มทดลองทำข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องจำหน่ายแต่ชาวนาส่วนใหญ่เห็นว่าคงไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ระยะแรกที่รวมกลุ่มจึงมีเพียงวาริ

นทร์และภริยาเท่านั้นที่ร่วมทำกัน โดยลงทุนเอาทั้งหมด ภายหลังที่ทำมาได้ 2-3 ปี จึงมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ผลปรากฏว่าได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ และเน้นการทำนาข้าวปลอดสารพิษ จึงสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษอันเป็นสัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของอำเภอยะไฮยา

การศึกษาหาตัวแบบนวัตกรรมการจัดการตนเองด้านการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน พบว่า สภาพการประกอบอาชีพเพื่อการยังชีพแต่เดิมของชาวไชยาเป็นลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง มีองค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านผู้นำ เป็นผู้นำทางความคิดใฝ่เรียนรู้ เสียสละ พุ่มเท และโปร่งใส อีกทั้งให้อิสระผู้ร่วมงานในการคิด และรู้จักประนีประนอม สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ร่วมมือทางความคิด การจัดการทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชน 2) ด้านความเป็นกลุ่มอาชีพ มีการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ การใช้เทคโนโลยีชาวบ้าน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบร่วม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีชาวบ้านมาผสมผสานกับเทคโนโลยีและความรู้สมัยใหม่ 3) ด้านผลผลิต การเรียนรู้และสืบต่อกันภายในชุมชนด้วยการผลิตซ้ำเป็นไปเพื่อความเหมาะสมกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของชุมชน 4) ด้านการปรับตัวของชุมชน มุ่งเน้นการใช้ทุน ความรู้ และตลาด บนฐานของการเรียนรู้และการปรับตัว เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง 5) ด้านฐานคิด เป็นการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต โดยที่ผู้คนในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์จากการใช้ทุนทรัพยากรเป็นฐานสำคัญ และ 6) ด้านการจัดการตนเองของชุมชน การจัดการทรัพยากรและทุนด้วยระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของการผลิตที่มีอำนาจในการใช้และการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของตนเอง สร้างความเข้มแข็งและศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับคำพูดที่ว่า “ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ของอำเภอยะไฮยา เลี้ยงชีพด้วยเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงมายาวนานโดยยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก อีกทั้งประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน เลี้ยงเป็ด ทำประมง ทำน้ำตาล หาของป่า และผลิตสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนควบคู่ไปด้วย ครั้นเมื่อมีการพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ด้วยการใช้เศรษฐกิจทุนเป็นตัวตั้ง ทำให้เศรษฐกิจชุมชนดังกล่าวได้รับผลกระทบ ทั้งกระบวนการผลิตและผลผลิต แต่เชื่อว่าได้เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตทั้งหมด ไม่ว่าอาชีพที่สืบต่อมาแต่เดิมหรืออาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ ยังคงมีลักษณะที่เน้นเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจยังชีพ หรือเศรษฐกิจพอเพียงตามแบบเดิมอยู่หลายประการ” (พิชัย มุสิกะ (ชาวบ้าน), 2563)

อภิปรายผล

จากการศึกษาการจัดการตนเองของชุมชนด้านอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การตั้งอยู่บนหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นทางสายกลางเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทางสายกลางเป็น

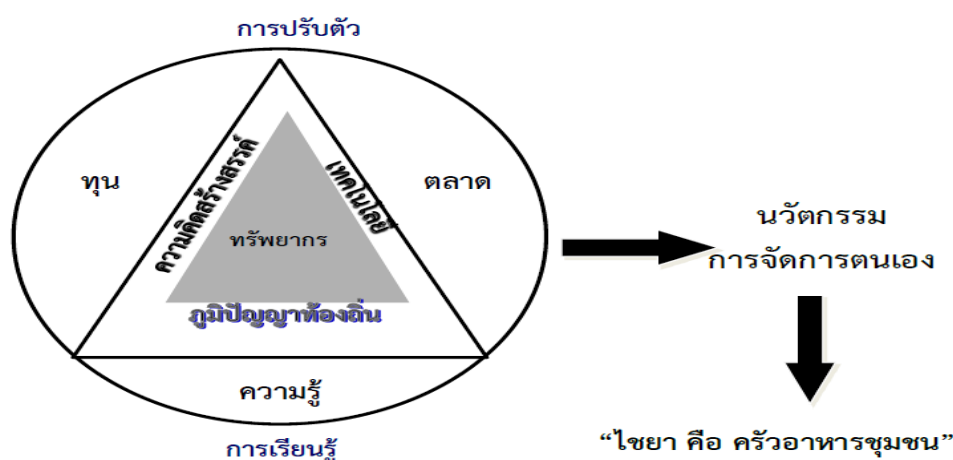
ทางปฏิบัติที่ไม่สุดโต่งไปในอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งเกินไป ชุมชนมุ่งเน้นใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาบนฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนความพอดีและคุ้มค่า ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้โดยมีการจัดการกับทรัพยากรอย่างชาญฉลาด รอบคอบ และยั่งยืน ตลอดจนการนำเทคโนโลยีเครื่องมือมาผสมผสานกับเทคโนโลยีเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของคนในชุมชน เห็นด้วยกับหทัยชนก คตะสมบูรณ์ ที่ว่า ชุมชนได้นำวิถีธรรมชาติ และวิถีชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในทุกระดับทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน โดยในระดับบุคคลได้ดำเนินกิจกรรม การปรับเปลี่ยนแนวคิดทัศนคติ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิต การปลูกจิตสำนึกตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้ตนเอง จัดทำแผนชีวิตเพื่อการพัฒนาตนเอง การจัดทำบัญชีครัวเรือน และการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการออมโดยเริ่มต้นจากระดับครัวเรือน มีกิจกรรมการลดรายจ่ายของครัวเรือน กิจกรรมเพิ่มรายได้ กิจกรรมการเรียนรู้เกิดขึ้นกระบวนการส่งเสริมโดยแกนนำของชุมชนได้เข้ารับการอบรม อีกทั้งมีการวางแผนเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนโดยประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของเศรษฐกิจพอเพียง (หทัยชนก คตะสมบูรณ์, 2560)

จากการศึกษาหาตัวแบบนวัตกรรมการจัดการตนเองด้านการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน ในด้านตัวแบบนวัตกรรมการจัดการตนเองด้านอาชีพของชุมชนไชยาทั้ง 3 ตำบล อันเกิดขึ้นจากอาชีพและกลุ่มอาชีพที่ได้จากการวิเคราะห์ สิ่งที่เป็นข้อสังเกต คือ การปรับตัวด้านอาชีพของชุมชนไชยาทั้ง 3 ตำบล มีความเป็นพลวัตแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของอาชีพจากเพื่อความอยู่รอดไปสู่การดำรงอยู่ โดยชุมชนได้เลือกสรรกลุ่มอาชีพและอาชีพที่เป็นตัวแบบอันเหมาะสมสำหรับชุมชน มีการดำเนินการผลิตที่แสดงให้เห็นถึงพลังของชุมชนในการพยายามตั้งรับกระแสของโลกาภิวัตน์ซึ่งดำเนินอย่างรวดเร็ว จนทำให้ชุมชนต้องปรับตัวในรูปแบบต่าง ๆ ตามบริบทที่เปลี่ยนไป อีกทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเป็นตัวหนุนเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างจิตสำนึกร่วมต่อการแก้ปัญหาร่วมกัน ตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพที่ “ด้านฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน” ชุมชนเป็นตัวนำที่จะนำพาชุมชนไปสู่การจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเห็นด้วยกับสุภาพร ภูไพบูลย์ กล่าวว่า วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมีการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษ เน้นการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และยังมีกลุ่มแม่บ้านได้รวมตัวกันในการประกอบอาชีพงานจักสาน หวาย-ไม้ไผ่ มีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ สามารถสร้างอาชีพมีรายได้มาหาเลี้ยงครอบครัว ในส่วนของการจัดการชุมชน ผู้ใหญ่บ้านเน้นให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมให้ทุกคนมีการพัฒนาทักษะความรู้

ประสบการณ์ เน้นการทำงานเป็นทีม แบ่งหน้าที่กันทำตามความถนัด อีกทั้ง มีการบริหารจัดการชุมชนที่ยึดตามแบบวงจรคุณภาพที่เริ่มจากการวางแผนงาน ลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ โดยให้มีการตรวจสอบและประเมินตามช่วงระยะเวลาอยู่ตลอด และเน้นการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ให้สามารถต่อยอดสร้างรายได้ให้กับชุมชน และในส่วนของปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนประสบความสำเร็จ ปัจจัยภายใน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ การบริหารจัดการ ทรัพยากร และเทคโนโลยีนวัตกรรม และปัจจัยภายนอก คือ การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีกับชาวบ้าน (สุภาพร ภูไพบูลย์, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 การจัดการตนเองของชุมชนเรื่องความเป็นอัตลักษณ์ด้านอาหารของชุมชน

ดังนั้น การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนไชยาทั้ง 3 ตำบลนั้น สรุปได้ว่า การดำรงอยู่ได้ของชุมชนต้องอาศัยปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ การพึ่งตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ฐานความคิดคือจิตสำนึกชุมชนในการอนุรักษ์ พื้นฟู และตระหนักต่อการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจชาติ ชุมชนไชยาเป็นชุมชนที่รู้จักการจัดการตัวเอง โดยดำเนินการในรูปแบบของกิจกรรมสำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการ องค์กรของตนเอง และการลงมือปฏิบัติตามแผน จึงเห็นได้ว่า การพัฒนาอาชีพเพื่อเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง โดยต้องคำนึงถึงการพึ่งตนเองบนฐานของชุมชนที่เข้มแข็ง โดยชุมชนต้องมีการปรับตัวด้านความเป็นกลุ่มอาชีพ มีการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ การใช้เทคโนโลยีชาวบ้านมาผสมผสานกับเทคโนโลยีและความรู้สมัยใหม่ เป็นกระบวนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนอย่าง

สร้างสรรค์ด้วยนวัตกรรมการจัดการตนเอง และคงเอกลักษณ์วิถีในด้านความมั่นคงทางอาหารไว้คงอยู่ต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ด้านการจัดการตนเองของชุมชนด้านอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มอาชีพมีพัฒนาการ จัดการตนเอง มาจากฐานคิดที่แต่ละกลุ่มอาชีพในชุมชนไชยาเห็นร่วมกันว่า ชุมชน คือ องค์กรหลักที่จะนำพาสมาชิกไปสู่การจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจก ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคงเข้มแข็งจึงควรตั้งอยู่บนฐานของการจัดการตนเองอย่างคิดสร้างสรรค์ เป็นอิสระ สร้างทุนที่หลากหลาย รักษาต่อยอดทุนที่มีอยู่ เพื่อเป็นหลักค้ำประกัน (ภูมิคุ้มกัน) ให้กับชุมชนในขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นการใช้ความรู้ การเรียนรู้ และใช้ฐานคิดในการแก้ปัญหาเพื่อการดำรงอยู่และเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้านค้นหาตัวแบบนวัตกรรมจัดการตนเองด้านการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน มีองค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านผู้นำ 2) ด้านความเป็นกลุ่มอาชีพ 3) ด้านผลิต 4) ด้านการปรับตัวของชุมชน 5) ด้านฐานคิด และ 6) ด้านการจัดการตนเองของชุมชน มีการเรียนรู้และสืบทอดกันภายในชุมชนเพื่อความเหมาะสมสอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาองค์ความรู้ของชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมที่ใช้ฐานองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนด้วยนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทนั้น ๆ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ชุดโครงการเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อค้นหาตัวแบบที่เหมาะสมในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสังคมให้มีรากฐานมั่นคง ภายใต้โครงการการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เอกสารอ้างอิง

ChaiyaTravel. (2563). ประวัติไชยา. เรียกใช้เมื่อ 14 พฤศจิกายน 2563 จาก <https://sites.google.com/site/chaiyatravel/prawati-meuxng-chiya>

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- พิชนิชา นิปุณะ. (2554). นวัตกรรมเพื่อชุมชนสู่การพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- พิชัย มุสิกะ (ชาวบ้าน). (20 กุมภาพันธ์ 2563). นวัตกรรมการจัดการตนเองของชุมชนไชยาเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมชุมชน. (ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, ผู้สัมภาษณ์) ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. (2563). อำเภอไชยา. เรียกใช้เมื่อ 14 พฤศจิกายน 2563 จาก [http://suratthani.kapook.com /%E0%B9%84%E0%B8%8A%E0%B8%A2%E0%B8%B2](http://suratthani.kapook.com/%E0%B9%84%E0%B8%8A%E0%B8%A2%E0%B8%B2)
- สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2563). ความหมายของวิสาหกิจชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 14 พฤศจิกายน 2563 จาก <http://www.sceb.doae.go.th/Ssceb2.htm#%E0%B8>
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2555). เศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: บางพลัด.
- สุภาพร ภูไพบูลย์. (2558). การจัดการชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโพธิ์ศรี อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- หทัยชนก คตะสมบูรณ์. (2560). องค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านเนินกลาง หมู่ 2 ตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(4), 25-37.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.

ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา*

KHAW RICE: A MODIFICATION OF RICE PRODUCTION PATH IN THE TRANSFORMATION OF AGRICULTURAL RUBBER PLANTATION

รัตติกาล เดชรักษา

Rattikan Dechraksa

จิตติมา ดำรงวัฒนะ

Jittima Damrongwattana

เดโช แชน้ำแก้ว

Daycho Khaenamkaew

อุดมศักดิ์ เดโชชัย

Udomsak Dechochai

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

E-mail: rat_dechraksa@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา 2) ศึกษาปัญหาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา และ 3) ศึกษาแนวทางส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา จำนวน 9 ครัวเรือน และ 2) กลุ่มผู้ส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา จำนวน 7 คน ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับข้าวไร่มาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี โดยนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และสรุปเป็นภาพรวม ผลการวิจัย พบว่า 1. การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา คือ 1) ปลูกพืชแบบผสมผสาน 2) ปลูกชนิดของพืชตามความต้องการของตลาด 3) ปลูกผักปลอดสารพิษ 4) เตรียมแหล่งน้ำสำรองยามฤดูแล้ง 5) การหาแหล่งทุนสำรองเพื่อขยายกิจการ 6) ปลูกข้าวหลากหลายสายพันธุ์ในพื้นที่เดียวกัน และ 7) ใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานคน 2. ปัญหาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา ได้แก่ 1) ด้านภัยแล้ง สภาพภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง และ 2) ด้านศัตรูพืช มีแมลงและศัตรูพืชหลายชนิด และ 3. แนวทางส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวน

* Received 24 September 2020; Revised 17 December 2020; Accepted 29 June 2021

ยางพารา ได้แก่ 1) วิธีการส่งเสริมมวลชน โดยใช้สื่อให้ความรู้แก่เกษตรกร 2) วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนและศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่อื่น ๆ 3) วิธีการส่งเสริมรายบุคคล เป็นการส่งเสริม ช่วยเหลือ และแนะนำเกษตรกรรายบุคคล และ 4) วิธีการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ การสนับสนุนองค์ความรู้วิชาการและงบประมาณแก่เกษตรกร

คำสำคัญ: ข้าวไร่, ยางพารา, การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต, เกษตรกรรายย่อย

Abstract

This article of this study were: 1) to study the adjustment of the rice production path in the rubber plantation agricultural plots, 2) to study the problem of changing the rice production path in the rubber plantation agricultural plots, and 3) to study the guidelines for promoting the adjustment of the rice production path in the rubber plantation plots. This research was a qualitative research use interviews and group discussions by purposive sampling into 2 groups: 1) group of farmers who planted rice in the agricultural plots of rubber plantation, total 9 households and 2) group of who promote and support the cultivation of rice in the rubber plantation plots total 7 peoples, all of whom are knowledgeable experts, and experience in rice fields for at least 5 years. By using content analysis and summarizing. The research found that: 1. adjustment of rice production methods in rubber plantation plots: 1) Integrated crops, 2) Plant types of crops according to market demand, 3) Organic vegetables, 4) Prepare water sources in the dry season, 5) Finding reserves for business expansion, 6) planting different varieties of rice in the same area, and 7) using machines to replace human labor. 2. the problem of changing the rice production path in the agricultural plots of rubber plantations, including: 1) drought, climate, and environmental changes and 2) pests There are many types of insects and pests. And 3. guidelines for promoting changes in rice production methods in agricultural plots, rubber plantations, including: 1) mass promotion methods Using media to educate farmers, 2) Group promotion methods. Establishing a community organization group and study visits to exchange experiences with other areas, 3) Individual promotion methods It promotes, helps and guides individual farmers, and 4) promotional methods from government agencies. supporting knowledge, academic and budget to farmers.

Keywords: Field Rice, Rubber, Modification the Production, Small Farmers

บทนำ

ข้าวถือว่าเป็นพืชที่มีความสำคัญมากที่สุดทั้งทางเศรษฐกิจและการบริโภคของประชากรทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศไทย ข้าวมีความสำคัญต่อมนุษย์ และสัตว์มาก ประชากรมากกว่าครึ่งโลกบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก ข้าวเป็นทรัพยากรที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรม และแบบแผน วัฒนธรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะในฐานะที่เป็นพืชอาหารให้คนได้บริโภคมาช้านาน จนข้าวกลายเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดลักษณะต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และเป็นพื้นฐานรองรับให้สิ่งเหล่านี้ พัฒนาการสู่ปัจจุบันกระบวนการในการผลิตข้าวแตกต่างกันไปตามแต่ละสภาพภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรม เป็นปฏิบัติการหนึ่งของมนุษย์ที่มีต่อข้าว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวกับการแสวงหาอาหารเพื่อความอยู่รอดของชีวิต และการจัดระเบียบของสังคมให้มีความสุข ซึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับทรัพยากร วิวัฒนาการผลิตข้าวที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาในท้องถิ่นต่าง ๆ ในช่วงเวลาต่าง ๆ มีความหลากหลายเช่นเดียวกับวิวัฒนาการของสรรพสิ่ง ยุคต่อมาประชากรมนุษย์เพิ่มขึ้น ความอุดมสมบูรณ์ลดลง ข้าวป่าที่หาได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์จึงค้นพบวิธีปลูกข้าวโดยการทำไร่เลื่อนลอยแล้วเก็บเกี่ยวไว้บริโภคยุคต่อมามนุษย์จึงค้นพบการปลูกข้าวโดยการปักดำ ยุคปัจจุบันมนุษย์ค้นพบการปลูกข้าวหลายครั้งในรอบปี มุ่งปลูกข้าวเพื่อบริโภคเป็นหลัก เหลือบริโภคก็เก็บไว้ในยุ้งฉาง ทั้งนี้คนไทยเชื่อว่าข้าวเป็นสิ่งที่มิมีบุญคุณ มีจิตวิญญาณ มีเทพธิดา ชื่อว่า “แม่โพสพ” ประจำข้าวสามารถให้คุณโทษแก่มนุษย์ได้ ข้าวเกิดขึ้นเพื่อเป็นอาหารให้มนุษย์บริโภคเท่านั้น (วนัสพงษ์ ใจอินผล, 2553)

ปัจจุบันประเทศไทยส่งออกยางพาราเป็นอันดับ 1 ของโลก สามารถทำรายได้เข้าประเทศได้กว่า 4 แสนล้านบาท/ปี โดยส่วนใหญ่อยู่ในรูปของวัตถุดิบแปรรูปขึ้นต้น เช่น ยางแผ่นรมควัน ยางแท่ง และยางน้ำข้น หากชาวสวนยางพาราพัฒนาการผลิตยางพาราให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำยาง (Latex) ซึ่งเป็นวัตถุดิบในผลิตภัณฑ์ยางชนิดต่าง ๆ จะเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน จังหวัดที่ปลูกยางพารามากที่สุดในภาคใต้ ได้แก่ สุราษฎร์ธานี สงขลา นครศรีธรรมราช ตรัง ยะลา นราธิวาส พังงา และกระบี่ ชาวสวนยางจึงเลือกพันธุ์ปลูกที่ดีให้ผลผลิตสูง และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่เป็นเรื่องสำคัญ เพราะหากใช้พันธุ์ปลูกไม่ดี ถึงแม้จะดูแลบำรุงรักษาดีแค่ไหนก็ตาม ผลผลิตยางพาราที่อาจตกต่ำได้ ไม่คุ้มค่า การพัฒนาสวนยางพาราในชนบท และการพัฒนาสวนยางพาราข้าม พรมแดน แต่ผลผลิตที่ได้ก็ยังไม่เพียงพอต่อการบริโภคในประเทศ จนทำให้จีนต้องนำเข้ายางพาราจากนอกประเทศ และความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วได้ ส่งผลให้ราคายางพาราโลกสูงขึ้น จนเกิดการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราจาก พื้นที่ดั้งเดิมไปสู่พื้นที่แห่งใหม่ของประเทศไทย

(Songchai Thongpan, 2014) ดังนั้น การเติบโตและการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจอย่าง “ยางพารา” ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา จึงเกิดจากอิทธิพลของทุนนิยมและทุนนิยมชายขอบของจีน บนฐานอุตสาหกรรมรถยนต์และการบริโภคยางธรรมชาติทดแทนยางสังเคราะห์ เศรษฐกิจกลไกตลาดเสรีนิยมใหม่และการค้าผ่านนโยบายการค้าเสรี รวมไปถึงการเชิดชูอุดมการณ์การพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อหวังให้เกิดความทันสมัยทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนา ที่อาศัยภาพความสำเร็จของการปลูกยางพาราในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และภาคตะวันออกของประเทศไทยเป็น “แม่แบบ” (Yos Santasombat & Aranya Siriphon, 2013) นอกจากการทำอาชีพหลักแล้วชุมชนยังคำนึงถึงการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยหันมาปลูกพืชคลุมดินในสวนยางอีกด้วยด้วยมีประโยชน์ในการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ในดิน โดยเศษซากพืชคลุมดินเมื่อย่อยสลายกลายเป็นอินทรีย์วัตถุจะช่วยให้เพิ่มอาหารในดิน ช่วยควบคุมการเจริญเติบโตของวัชพืช ลดรายจ่ายในการกำจัดวัชพืช ช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน รักษาความชื้น ช่วยปรับโครงสร้างดินและยังเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้ปุ๋ยเคมี ทำให้ต้นยางพารามีการเจริญเติบโตดี เปิดกรีดได้เร็วขึ้น และยังเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในดิน ได้แก่ จุลินทรีย์ เช่น เชื้อรา และแบคทีเรียที่เป็นประโยชน์

ดังนั้น การสร้างทางเลือกในการดำรงชีพ และการเปลี่ยนแปลงความมั่นคงทางอาหารที่แตกต่างกันไปในแต่ละครัวเรือนสะท้อนให้เห็นได้ว่า เกษตรกรได้แบ่งพื้นที่และจัดสรรโดยการนำข้าวไร่มาปลูกในสวนยางพารา ทำให้ทุกครัวเรือนมีข้าวไว้กิน และมียางไว้ขาย กลับเป็นครัวเรือนที่มีความมั่นคงทางอาหารมากกว่ากลุ่มอื่น เนื่องด้วยความมั่นคงทางอาหารไม่ได้หมายถึงแต่เฉพาะอาหารที่ได้จากการเพาะปลูกจากไร่นาโดยตรงเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงรายได้ในรูปของเงินสดที่สามารถนำมาใช้จ่าย ซึ่งยางพาราสามารถตอบสนองต่อเงื่อนไขดังกล่าวได้ แม้ราคายางพาราจะขึ้นลงไม่แน่นอนก็ตาม แต่ความสม่ำเสมอของรายได้ที่มีเกือบทั้งปี ก็ได้ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารแก่ชาวบ้าน เห็นได้ว่า การเลือกใช้กลยุทธ์ในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพของครัวเรือนชาวสวนยางที่แสดงให้เห็นถึง “ความยืดหยุ่น” ในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรที่พยายามปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพ วิธีการทำมาหากินให้สอดคล้องไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (Yos Santasombat, 2008) โดยความยืดหยุ่นต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องของจัดการกับความเสี่ยงแทน เนื่องจากการจัดการความเสี่ยงไม่ได้จำกัดเฉพาะในด้านการผลิตที่หลากหลายเท่านั้น หากยังรวมถึงการบริโภคด้วย ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองอีกด้วย (Anan Kanchanapan, 2011) ทั้งนี้ จึงส่งผลในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตข้าวไร่จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงและการมีต้นทุนทรัพยากรที่แตกต่างกัน สำหรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านควนนกหิน หมู่ที่ 4 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายมีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเกี่ยวข้อง

กับการทำไร่ ทำนา ทำการเกษตร และการทำประมง ชุมชนบ้านควนนกหินนี้มีการทำไร่เป็นอาชีพรองมาหลายชั่วอายุคนจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดทางสังคม วัฒนธรรมด้านอาชีพ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต

รวมถึงการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีความรู้ ข้อมูลข่าวสาร เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพของเกษตรกรที่สนใจปลูกข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา เป็นเกษตรกรรายย่อยคือ กลุ่มของเกษตรกรรายย่อยที่มีที่ดินเป็นของตนเอง จ้างแรงงานชั่วคราว มีพื้นที่ทำกิน ตั้งแต่ 1-25 ไร่ ในชุมชนบ้านควนนกหิน หมู่ที่ 4 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพภายในครอบครัวได้เปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า หรือสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเปิด มีผลผลิตที่สร้างราคา ดังเช่น ข้าวไร่คือ ข้าวที่ใช้ปลูกในพื้นที่ไม่มีน้ำขัง มีสภาพเช่นเดียวกับการปลูกพืชไร่ที่เป็นเนินสูง ภูเขา เพราะข้างไร่มีการแตกกอให้เป็นผลผลิตสูง ทนต่อสภาพอากาศโดยปลูกแซมในส่วนยางที่ปลูกใหม่ในช่วง 1-2 ปีแรก (ประเมศ บันเทิง, 2554)

ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยได้สนใจศึกษาเรื่อง ข้าวไร่ : การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา กรณีศึกษา : เกษตรกรรายย่อย ชุมชนบ้านควนนกหิน หมู่ที่ 4 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ชุมชนมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิธีการผลิตของชาวไร่ในพื้นที่ชุมชนบ้านควนนกหินสามารถดำรงชีวิต และสร้างกลไกการผลิตแบบครบวงจร ทำให้ชุมชนยกระดับเศรษฐกิจและสังคมที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา
2. เพื่อศึกษาปัญหาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา
3. เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยคัดเลือกแบบเจาะจง ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านประชากร (Population) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวไร่ สภาพปัญหาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวไร่ และแนวทางส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา โดยตัวแทนผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวไร่ มี 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่คือเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา จำนวน 9 ครัวเรือน และ 2) กลุ่มผู้ส่งเสริม

คือ ผู้ที่ส่งเสริม และสนับสนุนการปลูกข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา จำนวน 7 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับข้าวไร่มาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวไร่ การปลูกข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา ปัญหาการผลิตข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา และแนวทางส่งเสริมการผลิตข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา และอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา คัดสำเนาจากรายงานการวิจัยหรือบทความตามเว็บไซต์

1.3 ด้านพื้นที่ศึกษาคือ ชุมชนบ้านควนนกหิน หมู่ที่ 4 ตำบลท่ายาง อำเภอยะใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โดยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการปลูกข้าวไร่ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.75 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J, 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตข้าวไร่ 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการผลิตข้าวไร่ และ 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวไร่

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 ศึกษาการผลิตข้าวไร่และปัญหาการผลิตข้าวไร่ และระยะที่ 3 หาแนวทางการส่งเสริมการผลิตข้าวไร่ ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ โดยการใช้ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ถอดรหัสด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่และสรุปประเด็น

ผลการวิจัย

1. การศึกษาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา พบว่า

1.1 การสร้างความหลากหลายในการผลิตผลผลิตทางการเกษตร พบว่าชาวสวนยางมีการปลูกพืชหลากหลายชนิด นอกจากปลูกข้าวไร่แล้ว โดยใช้พื้นที่รอบ ๆ แปลงข้าวไร่ และปลูกในช่วงก่อนที่มิจะมีการปลูกข้าวไร่ ซึ่งพืชผักที่ปลูก เช่น พริกขี้หนูในกระสอบ การปลูกพริกขี้หนูลงดิน การปลูกถั่วฝักยาวไว้รอบ ๆ แปลงข้าวไร่ การปลูกผักบุ้งจีน เป็นต้น เพื่อเก็บไว้กินเอง ถ้าหากว่ามีปริมาณมากก็จะจำหน่ายด้วย ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“ชุมชนบ้านควนนกหิน หมู่ที่ 4 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นฐานเศรษฐกิจมาจากผลผลิตทางการเกษตร และการค้า อาชีพหลักคือ การทำสวน ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทำไร่ ปลุกข้าว ผลไม้ ทำสวนมะพร้าว การประมง และการเลี้ยงสัตว์ ทำอาชีพเกษตรเสียส่วนใหญ่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ” (กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 2, 2563)

1.2 การเปลี่ยนแปลงชนิดของพืชหรือสัตว์ พบว่า เกษตรกรได้มีการเปลี่ยนแปลงชนิดของพืช โดยการปลูกพืชผักตามความต้องการตลาด ตามฤดูกาล หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วมีการปลูกแตงร้าน ผักบุ้ง กว๊วยหอม กว๊วยน้ำว่า ไร่ตามแปลงสวนยางพารา และแปลงที่ปลูกข้าวไร่ นอกจากนี้ มีการเลี้ยงสัตว์ชนิดต่าง ๆ ไร่ในแปลงยางพารา เช่น เป็ด ไก่ และวัว เพื่อเป็นรายงาได้เสริมอีกทางหนึ่ง ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิต และมีรายได้จากการขายผลผลิตตลอดปี ประกอบกับรัฐบาลส่งเสริมให้มีการปลูกพืชไร่รมยางพาราในพื้นที่มากยิ่งขึ้น และเห็นว่าได้ผล เริ่มมีรายได้ก็เริ่มทยอยปลูก” (กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 3, 2563)

1.3 การลดความเสี่ยงทางการตลาดด้วยการศึกษาความต้องการทางการตลาดต่อผลผลิตทางการเกษตร พบว่า เน้นคุณภาพของสินค้ามากกว่าปริมาณ โดยข้าวไร่ที่ปลูกนั้นจะเน้นคุณภาพ ปราศจากสารเคมี ทำให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้พืชผักที่ปลูกนั้นก็จะเป็นผักปลอดสารพิษเช่นกัน ทำให้สามารถจำหน่ายได้ เนื่องจากเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ที่รักสุขภาพในปัจจุบัน

1.4 การเปลี่ยนช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร พบว่า การวางแผนการผลิต หากพบว่าในช่วงฤดูการผลิตในแต่ละปีหากมีฝนตกน้อยไป ไม่สามารถทำการเกษตรปลูกข้าวไร่ เนื่องจากต้องน้ำในปริมาณที่มาก ก็ปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชชนิดอื่นแทน หรือการเตรียมแหล่งน้ำสำรองไว้ เช่น การขุดบ่อ การเปลี่ยนมาปลูกพืชที่ใช้น้อยแทน เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“ในอดีตที่เป็นพื้นที่ลุ่มก็ทำนา ส่วนที่ดอนจะใช้ปลูกข้าวเบา หรือข้าวไร่ ซึ่งที่ดอนซึ่งเป็นพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และขาดน้ำ บางครัวเรือนจะใช้ปลูกพืชไร่ หรือถูกปล่อยให้รกร้างไม่มีมูลค่า แต่ภายหลังจากยางพาราราคาตกต่ำก็กลายมาเป็นพื้นที่ปลูกมังคุด มะพร้าว

เพราะความเหมาะสมของสภาพดิน และความเหมาะสมในแง่ของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่มีการระบายน้ำได้ดี” (กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 4, 2563)

1.5 การลงทุนจากแหล่งเงินทุนสาธารณะ พบว่า ในการปลูกข้าวไร่นั้นเกษตรกรจำเป็นต้องมีการลงทุน ซึ่งเกษตรกรบางคน อาจไม่เงินทุนจำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนสาธารณะเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การปรับปรุงพื้นที่เพาะปลูกให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยแหล่งเงินทุนส่วนใหญ่มาจากการกู้เงินจาก ธกส. ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนให้การสนับสนุนแก่เกษตรกรอยู่แล้ว

1.6 การพัฒนาพันธุ์ให้มีศักยภาพในการให้ผลผลิตสูง พบว่า เกษตรกรมีการปลูกข้าวหลากหลายพันธุ์ โดยต้องเป็นพันธุ์ที่มีรวงต่อกมาก รวงใหญ่ เมล็ดต่อรวงมาก และเมล็ดมีน้ำหนักดี มีคุณภาพเมล็ดดี ตามความต้องการของตลาด เช่น เมล็ดเรียวยาว คุณภาพการสีดี คุณภาพหุงต้มเป็นที่ต้องการของตลาด มีท้องไข่น้อย มีความต้านทานต่อโรคและแมลงที่สำคัญทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่มีปัญหา มีลักษณะรูปแบบต้นที่ดี เหมาะสมกับการปลูกในนิเวศน์ต่าง ๆ

1.7 การลดต้นทุนการผลิต พบว่า เกษตรกรพยายามลดต้นทุน โดยพิจารณาจากรายละเอียดค่าใช้จ่าย และจำนวนของต้นทุนประเภทต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็น เกษตรกรจะทำการปรับตัวโดยใช้แรงงานจากเครื่องจักรแทนการจ้างแรงงานคนจะพบในเกษตรกรทำการเกษตรที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุนศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการใช้แรงงานคนกับการใช้เครื่องจักร สิ่งไหนประหยัดกว่าก็จะใช้สิ่งนั้น การลดต้นทุนด้านปุ๋ยเคมีในนาข้าว โดยหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากมูลสัตว์ และใช้ปุ๋ยแห้งที่ผลิตขึ้นเองจากเศษหญ้า และใบไม้ ใช้มูลสัตว์ ลดต้นทุนการผลิตโดยการทำน้ำหมักจากเศษผักและผลไม้ที่มีในท้องถิ่น

1.8 การลดขั้นตอนในการผลิตเพื่อลดการใช้แรงงานคน พบว่า มีการใช้ลดการใช้แรงงานคนในขั้นตอนของการเก็บเกี่ยว แต่ยังคงใช้แรงงานคนในการหว่านข้าว การใช้รถเกี่ยวข้าวสามารถลดระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว ลดขั้นตอนได้หลายขั้นตอน สามารถเกี่ยวข้าวและนวดข้าวออกมาเป็นข้าวเปลือก

1.9 การเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม พบว่า เกษตรกรเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยใช้รถเกี่ยวข้าว แทนการเก็บเกี่ยวด้วยแรงงานคน แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ยังคงใช้แรงงานเก็บเกี่ยวข้าวอยู่ การใช้เครื่องมือเกษตรสมัยใหม่ช่วยให้ประหยัดเวลา การผลิตมีประสิทธิภาพ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“รถไถยังเป็นเทคโนโลยีที่มีการนำเข้ามาในชุมชนเป็นเวลานาน (ตั้งแต่พ.ศ.2547) ชุมชนจึงอาจเกิดการเรียนรู้ได้ทดลองปฏิบัติค่อย ๆ ซึมซับปรับตัวนำไปใช้จนเกิดความคุ้นเคยและเห็นประโยชน์ กรณีเตาชีวมวลนั้น แม้ว่าจะใช้เพื่ออบเมล็ดข้าว แต่ถือเป็นนวัตกรรมที่ได้

นำเข้าสู่ชุมชนได้ไม่นาน และรูปลักษณะการใช้ประโยชน์ปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมดั้งเดิม” (กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 4, 2563)

1.10 การหารายได้จากการทำกิจกรรมจากนอกภาคการเกษตร พบว่า เมื่อหมดฤดูผลผลิตเก็บเกี่ยวข้าวแล้วไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรที่ทำไร่ของตัวเอง หรือคนรับจ้างเก็บเกี่ยวข้าวหลังจากหมดฤดูการแล้วก็หารายได้เสริมเพื่อเป็นรายได้เสริมอีกหนึ่งช่องทางให้กับครอบครัว เช่น การรับจ้างทั่ว ๆ ไป เปิดร้านขายของเป็นของตัวเอง รับจ้างแทงปาล์ม ทำงานก่อสร้าง รับจ้างเสริมอาหารตามร้าน เป็นต้น

2. การศึกษาปัญหาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา พบว่า

2.1 ปัญหาร้ายแล้ง พบว่า ส่งผลกระทบต่อการทำข้าวไร่ของเกษตรกร เนื่องจากการขาดน้ำทำให้ต้นข้าวไม่เจริญเติบโต ขาดน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าวในช่วงต้นฤดู และช่วงที่ข้าวใกล้ออกรวง ทำให้ต้นข้าวไม่เจริญงอกงามเต็มที่เมล็ดลีบเล็ก และปริมาณผลผลิตลดลง เกือบครึ่ง ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“สถานการณ์ภัยแล้งส่งผลต่อการเกษตร ปริมาณน้ำและความขัดแย้ง ในการใช้น้ำ ซึ่งการสร้างทางเลือกของการปรับตัวต่อการปลูกข้าวในพื้นที่ภัยแล้ง ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำ และระบบส่งจ่ายน้ำ การประหยัดน้ำ การปรับเปลี่ยนเทคนิคหรือวิธีการผลิต การปรับปรุง อนุรักษ์ดิน การอนุรักษ์ป่าไม้และสภาพแวดล้อม และการขุดคุ้ยคลอง เพื่อให้มีน้ำใช้ตลอดปี” (กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 6, 2563)

2.2 ปัญหาทางด้านศัตรูพืช พบว่า แมลงศัตรูพืชข้าวไร่มีหลายชนิด นอกจากจะเป็นแมลงศัตรูข้าวชนิดที่ระบาดทำลายในนาข้าวทั่วไป ซึ่งมีปริมาณน้อย และจัดว่าไม่ค่อยมีความสำคัญในการเพาะปลูกข้าวไร่แล้ว ยังมีชนิดที่สำคัญ และระบาดทำความเสียหายอยู่เสมอ โดยเฉพาะในการเพาะปลูกข้าวไร่ ได้แก่ เพลี้ยอ่อน ตั๊กแตน เพลี้ยแป้ง นก หนู เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“รณรงค์ให้เกษตรกรงดใช้สารเคมี หันมาใช้สารสมุนไพรทดแทนไปสักระยะก็จะสามารถอนุรักษ์ และเพิ่มจำนวนประชากรของแมลงที่เป็นประโยชน์ได้ จนเมื่อเกิดความสมดุลแล้ว จึงค่อย ๆ ลดการใช้สารสกัดสมุนไพรลง โดยใช้เฉพาะเท่าที่จำเป็น เพื่อเป็นการช่วยอนุรักษ์แมลง ศัตรูธรรมชาติไว้ให้สมดุลในบางพื้นที่” (กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 9, 2563)

3. การศึกษาแนวทางส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา พบว่า

3.1 วิธีการส่งเสริมมวลชน พบว่า วิธีการส่งเสริมแบบมวลชน ประกอบไปด้วย หนังสือพิมพ์ นิทรรศการ เอกสารเผยแพร่ วิทยู ภาพยนตร์ โทรทัศน์ การประกวด การรณรงค์ วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้จัดทำมาเกี่ยวกับการทำไร่กันเพื่อให้เกษตรกรได้เผยแพร่ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ให้ได้รับรู้กันทั่ว ๆ ไป

3.2 วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม พบว่า การประชุมกลุ่ม การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่อื่นๆ เชิญชวนชาวบ้านมาฟังการจัดฝึกอบรมเรื่องข้าวไร่ โดยกำหนดขึ้นเดือนละครั้งและมีการสาธิตวิธีการเก็บเกี่ยวข้าว การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่อื่น ๆ หรือพื้นที่ใกล้เคียงกัน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“นอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดีแล้ว เกษตรกรข้าวไร่ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ยังมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ดีแทนการจำหน่ายในรูปแบบของข้าวเปลือกตามปกติ ขณะที่ชาวนาบริเวณข้างเคียงก็จะได้เมล็ดพันธุ์ดีในราคาถูกลง ช่วยส่งเสริมความเข้มแข็ง และขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง รวมทั้งช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การเกษตรได้ร่วมดำเนินการรวมกลุ่มสร้างศูนย์ข้าวชุมชน และศูนย์ข้าวชุมชนที่ยังมีกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง” (กลุ่มสนับสนุนการปลูกข้าวไร่คนที่ 5, 2563)

3.3 วิธีการส่งเสริมรายบุคคล พบว่า โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่ หรือการสื่อสารต่าง ๆ โดยตัวต่อตัวระหว่างผู้ที่ทำไร่กับผู้ที่ยังไม่เคยทำไร่ โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรออกไปเพื่อพบปะเยี่ยมให้คำแนะนำเพิ่มเติมเกษตรกรในท้องถิ่นของเกษตรกรเอง โดยการสื่อสารทางโทรศัพท์ ทางจดหมาย หรือช่องทางสื่อสารอื่น ๆ เช่น การจัดตั้งกลุ่มไลน์แก่เกษตรกรที่สนใจเกี่ยวกับปลูกข้าวไร่ ซึ่งเป็นการมุ่งส่งเสริมช่วยเหลือแนะนำเฉพาะบุคคลแต่ละราย

3.4 วิธีการส่งเสริมโดยหน่วยงานภาครัฐ พบว่า โดยการให้ความร่วมมือสนับสนุน และประสานงานต่าง ๆ ในเรื่องการปลูกข้าวโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน หน่วยงานจัดกิจกรรมทางการเกษตรการปลูกข้าวไร่เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการทำการเกษตร หน่วยงานภาครัฐ สนับสนุน และประสานงานต่าง ๆ กับหน่วยงานอื่น ๆ ให้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่ให้ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลว่า

“มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรและมีส่วนร่วม
ร่วมกับหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นในการดูแลรักษา พื้นฟู และพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการประกันราคาข้าว” (กลุ่มสนับสนุนการปลูกข้าวไร้คนที่ 6, 2563)

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา เห็นได้
ว่า 1) การสร้างความหลากหลายในการผลิตผลผลิตทางการเกษตร พบว่า ชาวสวนยางมีการ
ปลูกพืชหลากหลายชนิด นอกจากปลูกข้าวไร้แล้ว โดยใช้พื้นที่รอบ ๆ แปลงข้าวไร้ และปลูก
ในช่วงก่อนที่มิจะมีการปลูกข้าวไร้ ซึ่งพืชผักที่ปลูก เช่น พริกชี้หนูในกระสอบ การปลูกพริกชี้หนูลง
ดิน การปลูกถั่วฝักยาว การปลูกผักบุ้งจีน เป็นต้น เพื่อเก็บไว้กินเอง ถ้าหากว่ามีปริมาณมากก็จะ
จำหน่ายด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวรรณวิไล สนิทผล กล่าวว่า สำนักงานเกษตรได้
ส่งเสริมให้เกษตรกรชาวสวนยางและสวนปาล์มน้ำมันในพื้นที่ แบ่งพื้นที่บางส่วนของระหว่าง
แถวปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันอายุไม่เกิน 3 ปี มาปลูกข้าวไร้และจากภูมิปัญญาของชาวนา
ภาคใต้จะปลูกข้าวในรูปแบบข้าวไร้ด้วยวิธีแบบดั้งเดิมคือ นำเมล็ดพันธุ์ข้าวหยอดหลุมแทนการ
หว่าน ที่คนท้องถิ่นเรียกว่า น้ำข้าว ซึ่งกรรมวิธีนี้จะช่วยประหยัดเมล็ดพันธุ์ได้ดี และลดการ
สูญเสียจากการเข้ากัดกินของนก หนู กระรอก และกระแตได้ ตลอดจนสามารถเก็บเกี่ยว
สำหรับบริโภคภายในครัวเรือน เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ อีกทางหนึ่ง 2) การเปลี่ยนแปลง
ชนิดของพืชหรือสัตว์ พบว่า เกษตรกรได้มีการเปลี่ยนแปลงชนิดของพืช โดยการปลูกพืชผักตาม
ความต้องการตลาด ตามฤดูกาล หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วมีการปลูกแตงร้าน ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว
ถั่วลิสง ถั่วเขียว ถั่วดำ ถั่วขาว ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วขาว ถั่วเหลือง ถั่วขาว ถั่วเหลือง ถั่วขาว
ต่าง ๆ ไว้ในแปลงยางพารา เช่น เป็ด ไก่ และวัว เพื่อเป็นรายงามได้เสริมอีกทางหนึ่ง (วรรณวิไล
สนิทผล, 2563) สอดคล้องกับการวิจัยของพลอยไพลิน เมืองมูล กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงการ
ใช้ประโยชน์ที่ดินจากการขายพื้นที่ปลูกยางพารา เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การ
การเกษตรจากพืชชนิดเดิม เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง และถั่ว เกษตรกรส่วนใหญ่หันมานิยม
ปลูกยางพารา เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญ คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รองลงมาคือ
ปัจจัยด้านสังคม ส่งผลให้ชาวบ้านทรมานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 3) การลดความเสี่ยงทางการตลาด
ด้วยการศึกษาความต้องการทางการตลาดต่อผลผลิตทางการเกษตร โดยเน้นคุณภาพของสินค้า
มากกว่าปริมาณ โดยข้าวไร้ที่ปลูกนั้นจะเน้นคุณภาพ ปราศจากสารเคมี ทำให้เป็นที่ต้องการ
ของผู้บริโภค นอกจากนี้พืชผักที่ปลูกนั้นก็จะเป็นผักปลอดสารพิษเช่นกัน ทำให้สามารถ
จำหน่ายได้ เนื่องจากเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคที่รักสุขภาพในปัจจุบัน (พลอยไพลิน เมืองมูล,
2558) สอดคล้องกับการวิจัยของสุกัญญา พยุงสิน กล่าวว่า การพัฒนาตลาดสินค้าเกษตร
ปลอดภัย (ผักและผลไม้) แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่เน้นไม่มุ่งเน้นในการ

นำไปขายในตลาดรวม เนื่องจากสะดวกสบายในการขาย และสภาพของผลผลิตที่ยังคงรูปสวยงาม แต่ยังมีเกษตรกรบางส่วนยังคงมีความต้องการตลาดเฉพาะเจาะจงที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบาลสำหรับการเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้า 4) การเปลี่ยนช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร โดยการวางแผนการผลิต หากพบว่าในช่วงฤดูการผลิตในแต่ละปีหากมีฝนตกน้อยไป ไม่สามารถทำการเกษตรปลูกข้าวไร่ เนื่องจากต้องน้ำในปริมาณที่มาก ก็ปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชชนิดอื่นแทน หรือการเตรียมแหล่งน้ำสำรองไว้ เช่น การขุดบ่อ การเปลี่ยนมาปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยแทน เป็นต้น (สุกัญญา พยุงสิน, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กล่าวว่า ผลของภัยพิบัติทำให้เกษตรกรขาดรายได้ และมีหนี้สิน นอกจากนี้ ยังส่งผลต่อเนื่องทำให้สินค้าทางการเกษตรขาดแคลน มีราคาแพง นอกจากนี้ภัยพิบัติจะส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมแล้ว การทำการเกษตรโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำลายสมดุลของระบบนิเวศ ก็เป็นสาเหตุทำให้ความเสียหายจากภัยพิบัติมีเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีของภัยน้ำท่วม อาจมีผลกระทบด้านบวกด้วย เช่น น้ำท่วมพัดพาดินตะกอนที่มีความอุดมสมบูรณ์มาช่วยเพิ่มปุ๋ยให้พื้นที่เพาะปลูก ช่วยกำจัดวัชพืช และหนุณา ชาวบ้านสามารถจับปลาเป็นอาหารและขายสร้างรายได้ 5) การลงทุนจากแหล่งเงินทุนสาธารณะ พบว่า ในการปลูกข้าวไร่แต่ละฤดูกาลนั้น จำเป็นต้องมีการลงทุน ซึ่งเกษตรกรบางคน อาจไม่เงินทุนจำเป็นต้องหาแหล่งเงินทุนสาธารณะเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การปรับปรุงพื้นที่เพาะปลูกให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยแหล่งเงินทุนส่วนใหญ่มาจากการกู้เงินจาก ธกส. ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนที่สนับสนุนเกษตรกรอยู่แล้ว (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2563) สอดคล้องกับการวิจัยของสุกัญญา พยุงสิน กล่าวว่า การลงทุนจากแหล่งเงินทุนสาธารณะเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การปรับปรุงพื้นที่เพาะปลูกให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกหรือการชลประทาน นับว่าเป็นงานที่มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ในการช่วยให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์ตลอดปี 6) การพัฒนาพันธุ์ให้มีความหลากหลายในการให้ผลผลิตสูง พบว่า เกษตรกรมีการปลูกข้าวหลากหลายพันธุ์ โดยต้องเป็นพันธุ์ที่มีรวงต่อกอมาก รวงใหญ่ เมล็ดต่อรวงมาก และเมล็ดมีน้ำหนักดี มีคุณภาพเมล็ดดี ตามความต้องการของตลาด เช่น เมล็ดเรียวยาว คุณภาพการสีดี คุณภาพหุงต้มเป็นที่ต้องการของตลาด มีท้องไข่น้อย มีความต้านทานต่อโรค และแมลงที่สำคัญทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่มีปัญหา มีลักษณะรูปแบบต้นที่ดี เหมาะสมกับการปลูกในนิเวศน์ต่าง ๆ (สุกัญญา พยุงสิน, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกฤษฎา บุญราช กล่าวว่า การพัฒนาพันธุ์พืชชนิดใหม่ที่มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น โดยการสร้างพันธุ์พืชชนิดใหม่ที่ให้ผลผลิตมากกว่าเดิม สามารถที่จะเจริญเติบโตได้ดีในสภาพที่ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น และส่งผลให้ราคาของผลผลิตสูงเนื่องจากตรงกับความต้องการของผู้บริโภค 7) การลดต้นทุนการผลิต พบว่า เกษตรกรพยายามลดต้นทุน โดยพิจารณาจากรายละเอียดค่าใช้จ่าย และจำนวน

ของต้นทุนประเภทต่าง ๆ ที่รวบรวบได้ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็น เกษตรกรจะทำการปรับตัว โดยใช้แรงงานจากเครื่องจักรแทนการจ้างแรงงานคนจะพบในเกษตรกรทำการเกษตรที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุน ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการจ้างแรงงานคนกับการใช้เครื่องจักร สิ่งไหนประหยัดกว่าก็จะใช้สิ่งนั้น การลดต้นทุนด้านปุ๋ยเคมีในนาข้าว โดยหันมาโลกบดตอฟางข้าวมากขึ้น และใช้ปุ๋ยแห้งที่ผลิตขึ้นเองจากเศษหญ้า และใบไม้ใช้มูลสัตว์ ลดต้นทุนการผลิตโดยการทำน้ำหมักจากเศษผัก และผลไม้ที่มีในท้องถิ่น (กฤษฎา บุญราช, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของกฤษฎา นาโสก กล่าวว่า การเพิ่มต้นทุนการผลิตที่มากขึ้น อาจเนื่องมาจากอัตราค่าจ้างแรงงานปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร ยังเป็นที่สำคัญในระดับต้น ๆ ของเกษตรกร ทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่จะต้องมีการปรับตัว เช่น ใช้แรงงานแทนเครื่องจักร ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการลงทุนทางการเกษตร 8) การลดขั้นตอนในการผลิตเพื่อลดการใช้แรงงานคน พบว่า มีการใช้ลดการใช้แรงงานคนในขั้นตอนของการเก็บเกี่ยว แต่ยังคงใช้แรงงานคนในการหว่านข้าว การใช้รถเกี่ยวข้าวสามารถลดระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว ลดขั้นตอนได้หลายขั้นตอน สามารถเกี่ยวข้าว และนวดข้าวออกมาเป็นข้าวเปลือกได้ (กฤษฎา นาโสก, 2552) ซึ่งสอดคล้องกับบุษบา อารีย์ กล่าวว่า การลดขั้นตอนในการผลิตสามารถคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคตได้ตามกระบวนการบริหารที่สำคัญ ซึ่งข้อมูลที่สามารถตอบสนองความต้องการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีจะช่วยให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต้อง มีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อช่วยให้สามารถ ปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยที่พยายามหาแนวทางที่ทำให้ต้นทุนในการผลิตต่ำที่สุดเพื่อให้ได้กำไรมากที่สุด และคำนึงถึงต้นทุนการผลิตและประโยชน์ที่จะได้รับอย่างคุ้มค่าเพื่อนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป 9) การเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม พบว่า เกษตรกรเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยใช้รถเกี่ยวข้าว แทนการเก็บเกี่ยวด้วยแรงงานคน แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ยังคงใช้แรงงานเก็บเกี่ยวข้าวอยู่ การใช้เครื่องมือเกษตรสมัยใหม่ช่วยให้ประหยัดเวลา การผลิตมีประสิทธิภาพ (บุษบา อารีย์, 2555) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกวิสรา มมประโคน กล่าวว่า สมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในระดับ ค่อนข้างมาก อาจเป็นผลมาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีจัดประชุมกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดฝึกอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรในระดับมาก ทำให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และมีการนำเทคโนโลยีไปปฏิบัติในระดับมากด้วย และยัง พบว่า เกษตรกรมีการใช้เทคโนโลยีในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากที่สุดในด้านการเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อรอจำหน่าย ประเด็นการเกี่ยวข้าวด้วยเครื่องเกี่ยวนวดที่มีความเร็วไม่สูงเกินไป และการบรรจุเมล็ดพันธุ์ข้าวในกระสอบที่สะอาด ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบการใช้เทคโนโลยีในการผลิตเมล็ด พันธุ์ข้าวด้านการลดความชื้น การเตรียมดิน การเก็บ

เกี่ยว การปลูก การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อรอจำหน่าย การกำจัดพันธุ์ปน และการดูแลรักษา ส่วนเทคโนโลยี การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรมีการใช้น้อยที่สุด คือ ด้านการปลูก การคลุม เมล็ดพันธุ์ข้าวด้วยสารเคมีป้องกันกำจัดเชื้อรา และเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ เกษตรกรไม่มีการใช้เลยคือ การปักดำ ใช้อัตราเมล็ดพันธุ์ข้าว ประมาณ 5 กิโลกรัม ต่อไร่ และ 10) จากการหารายได้จากการทำกิจกรรมนอกภาคการเกษตร พบว่า เมื่อหมดฤดูผลผลิตเก็บ เกี่ยวข้าวแล้วไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรที่ทำอะไรของตัวเอง หรือคนรับจ้างเก็บเกี่ยวข้าวหลังจากหมด ฤดูการแล้วก็หารายได้เสริมเพื่อเป็นรายได้เสริมอีกหนึ่งช่องทางให้กับครอบครัว เช่น การรับจ้าง ทัว ๆ ไป เปิดร้านขายของเป็นของตัวเอง รับจ้างแทงปาล์ม ทำงานก่อสร้าง รับจ้างเสริฟอาหาร ตามร้าน เป็นต้น (กวิสรา มมประโคน, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของปุนิทร นาคสิงห์ และคณะ กล่าวว่า แม้การทำนาจะเป็นกิจกรรมทางเกษตรหลักของบ้านข้างคลอง แต่ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา กิจกรรมทางการเกษตรที่นี้มีหลากหลายขึ้น โดยที่การทำนาไม่ได้เป็น กิจกรรมหลักเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่มีการปลูกพืชผักอื่น ๆ เช่น ปลูกกล้วย ผักชีฝรั่ง กระชาย กะเพรา พริก ถั่วฝักยาว โหระพา บวบ ขนุน ชมพู มะละกอ และเห็ด รวมทั้งมีการ เลี้ยง ปลาและทำปศุสัตว์ เพื่อสร้างรายได้ให้คนในครอบครัวมีอย่างต่อเนื่อง (ปุนิทร นาคสิงห์ และคณะ, 2560)

2. จากการศึกษาปัญหาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา เห็นได้ว่า 1) ปัญหาภัยแล้ง พบว่า ส่งผลกระทบต่อการทำข้าวไร่ของเกษตรกร เนื่องจากการ ขาดน้ำทำให้ต้นข้าวไม่เจริญเติบโต ขาดน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าวในช่วงต้นฤดู และช่วงที่ข้าวใกล้ ออกรวง ทำให้ต้นข้าวไม่เจริญงอกงามเต็มที่เมล็ดลีบเล็ก และปริมาณผลผลิตลดลงเกือบครึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุพัตรา โอทาศรี กล่าวว่า ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำและภัยทาง ธรรมชาติ สาเหตุมาจากไม่มีการจัดการบริหารเรื่องแหล่งน้ำที่ดี ไม่มีการวางระบบที่ครอบคลุม หรือป้องกันที่ดี ถึงแม้เป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตพื้นที่เป็นชลประทานแต่ก็ยังพบปัญหาการขาด แคลนน้ำ สำหรับชาวนาที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทาน พบว่า มีปัญหาการจัดการกับน้ำที่มีใน ปริมาณที่มากเกินไป ไม่มีสถานที่สำหรับระบายน้ำ เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก และ 2) ปัญหาทางด้าน ศัตรูพืช พบว่า แมลงศัตรูพืชข้าวไร่มีหลายชนิด นอกจากจะเป็นแมลงศัตรูข้าวชนิดที่ระบาด ทำลายในนาข้าวทั่วไป ซึ่งมีปริมาณน้อยและจัดว่าไม่ค่อยมีความสำคัญในการเพาะปลูกข้าวไร่ แล้ว ยังมีชนิดที่สำคัญ และระบาดทำความเสียหายอยู่เสมอ โดยเฉพาะในการเพาะปลูกข้าวไร่ ได้แก่ เพลี้ยอ่อน ตั๊กแตน เพลี้ยแป้ง นก หนู เป็นต้น ซึ่ง (สุพัตรา โอทาศรี, 2554) สอดคล้อง กับการศึกษาของจิราพร เพชรรัตน์ และวสันต์ เพชรรัตน์ กล่าวว่า ศัตรูพืช (pest) หมายถึง ปัจจัยชีวภาพ (biotic factors) ในการกสิกรรมที่ก่อความเสียหายต่อพืชปลูก และเป็นสาเหตุ ทำให้ศักยภาพของการกสิกรรมลดลง หรือทำให้ผลผลิตของพืชลดลง ศัตรูพืชที่สำคัญ ได้แก่ แมลง หนอน นก หนู กระรอก ปู ไโรแดง หอยทาก เป็นต้น (จิราพร เพชรรัตน์ และวสันต์ เพชร รัตน์, 2555)

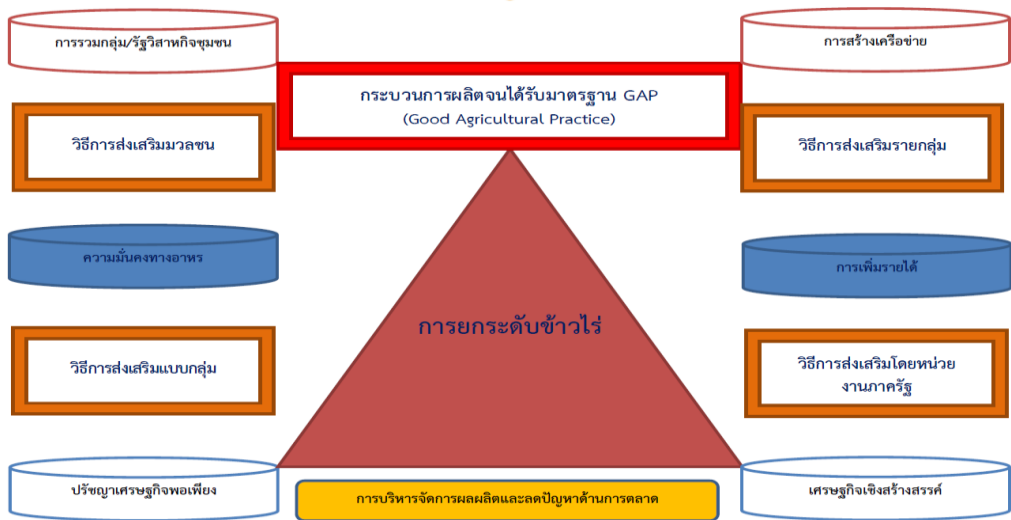
3. จากการหาแนวทางส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา พบว่า 1) วิธีการส่งเสริมมวลชน พบว่า วิธีการส่งเสริมแบบมวลชน ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ นิทรรศการ เอกสารเผยแพร่ วิทยู ภาพยนตร์ โทรทัศน์ การประกวด การรณรงค์ วิธีการต่างๆเหล่านี้จัดทำเกี่ยวกับการทำไร่กันเพื่อให้เกษตรกรได้เผยแพร่ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ให้ได้รู้กันทั่ว ๆ ไป ซึ่งสอดคล้องกับพบว่าสอดคล้องกับการศึกษาของปรีนทร์ นาคสิงห์และคณะ (2560) กล่าวว่า ในระยะแรกการส่งเสริมดังกล่าวที่บ้านข้างคลองก็ประสบปัญหาค่ายกันก่อนที่จะมาประสบความสำเร็จด้วยการมีกลุ่มเกษตร อินทรีย์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับจนกลุ่มกลายเป็นอัตลักษณ์สำคัญของชุมชนบ้านข้างคลอง ความสำเร็จนี้เกิดขึ้นภายใต้การส่งเสริมของมูลนิธิด้านการพัฒนา และสาธารณกุศลของเจ้านายชั้นสูง มูลนิธิฯ นี้ได้เข้ามาแนะนำด้านการปลูกผัก ให้ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ช่วยประชาสัมพันธ์สินค้า และช่วยจัดหาตลาด ผลผลิตของกลุ่มได้ถูก รวบรวมเข้ากับผลผลิตของกลุ่มอื่น ๆ ที่มูลนิธิฯ สนับสนุน เพื่อไปกระจายวางขายในซูเปอร์มาร์เก็ตของห้างสรรพสินค้าชั้นนำ กิจกรรมของกลุ่มสามารถสร้างรายได้ที่ดีให้แก่สมาชิกจนบางรายไม่ต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่อีกต่อไป อนึ่ง ความสำเร็จของกลุ่มเป็นผลมาจากการเรียนรู้และการเพิ่มพูนประสบการณ์ในการบริหารจัดการของกลุ่มเอง ไม่ว่าจะเป็นความเข้าใจในธรรมชาติของตลาดและลูกค้า รวมทั้งการพยายามหาตลาดเพิ่มเติมด้วยตัวเอง 2) วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม พบว่า การประชุมกลุ่ม การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่อื่น ๆ เชิญชวนชาวบ้านมาฟังการจัดฝึกอบรมเรื่องข้าวไร่โดยกำหนดขึ้นเดือนละครั้งและมีการสาธิตวิธีการเก็บเกี่ยวข้าว การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่อื่น ๆ หรือพื้นที่ใกล้เคียงกัน สอดคล้องกับการศึกษาของปรีนทร์ นาคสิงห์และคณะ กล่าวว่า การปรับตัวที่สำคัญอีกประการก็คือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือเครือข่าย โดยแบบแรกเป็นแบบไม่เป็นทางการบนฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวและ ความไว้วางใจ อาทิ การรวมกลุ่มกันเพื่อฝากขายผลผลิตให้กับเพื่อนบ้าน/ญาติพี่น้องที่เป็นพ่อค้าคนกลางรวบรวมผลผลิตพืชผักไปขายต่อยังตลาดรับซื้อ ส่วนอีกแบบเป็นแบบทางการที่มีโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน มักมีหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนที่สำคัญคือ กลุ่มทำเกษตรอินทรีย์ ที่มีมูลนิธิสาธารณกุศลจากข้างนอกเข้ามาสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ การรับซื้อ ประกันราคา และควบคุมคุณภาพผลผลิต สร้างความเข้มแข็งให้กลุ่ม 3) การส่งเสริมรายบุคคล พบว่า การให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวไร่หรือการสื่อสารต่าง ๆ โดยตัวต่อตัวระหว่างผู้ที่ทำไร่กับผู้ที่ยังไม่เคยทำไร่ โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรออกไปเพื่อพบปะเยี่ยมให้คำแนะนำเพิ่มเติมเกษตรกรในท้องถิ่นของเกษตรกรเอง โดยการสื่อสารทางโทรศัพท์ ทางจดหมาย หรือช่องทางสื่อสารอื่น ๆ เช่น การจัดตั้งกลุ่มไลน์แก่เกษตรกรที่สนใจเกี่ยวกับปลูกข้าวไร่ ซึ่งเป็นการมุ่งส่งเสริมช่วยเหลือแนะนำเฉพาะบุคคลแต่ละราย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุพัตรา โอทาศรี (2554) กล่าวว่า ชาวนาส่วนใหญ่มีแหล่งเงินทุนในการทำนาจากการกู้ยืมจากแหล่งกู้ยืมทั้ง

ภาครัฐและนอกระบบ ซึ่งแหล่งเงินทุนส่วนใหญ่ที่ชาวนากู้ยืมคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนมากจะกู้เป็นเงินไปลงทุนทำนา และ 4) การส่งเสริมโดยหน่วยงานภาครัฐ พบว่า การให้ความร่วมมือ สนับสนุน และประสานงานต่าง ๆ ในเรื่องการปลูกข้าวการจัดกิจกรรมทางการเกษตรการปลูกข้าวไว้เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการทำการเกษตร หน่วยงานภาครัฐ สนับสนุน และประสานงานต่าง ๆ กับหน่วยงานอื่น ๆ ให้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการปลูกข้าวไว้ (ปรีรินทร์ นาคสิงห์ และคณะ, 2560) สอดคล้องกับการศึกษาของวชิระวิทย์ วิจิตรานันท์ กล่าวว่า ภาครัฐต้องรักษามลประโยชน์ของเกษตรกรในการผลิต และการตลาดสินค้าเกษตรให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุด รวมทั้งส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อวางแผนการเกษตร และรักษามลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกร ในส่วนของผู้ประกอบการรัฐมีมาตรการที่จะเยียวยาโดยมีนโยบายที่เป็นมาตรฐาน (วชิระวิทย์ วิจิตรานันท์, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ การทำให้สวนยางไม่ได้มีแค่ยางเป็นคำตอบที่ดีในการรับมือกับความเสี่ยงจากราคายางที่ผันผวน กล่าวคือ เกษตรกรต้องปรับตัวโดยการปลูกพืชชนิดอื่นแซมในสวนยาง เพื่อสร้างรายได้เสริมและใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ และต่อยอดทดลองปลูกพืชอื่น ๆ จนขยายเป็นไร่นาสวนผสม ช่วยลดรายจ่ายให้กับครอบครัว หลังจากที่เกษตรกรทำให้ “สวนยางไม่ได้มีแค่ยาง” ดังนั้น หากเราต้องการขายสินค้าในราคาตลาด เราต้องทำให้ตลาดรู้จักโดย 1) ปลูกพืชที่เป็นที่ต้องการของตลาด 2) ปลูกพืชให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP สิ่งนี้จะช่วยยกระดับผลผลิตให้เป็นที่รู้จัก ขายได้ในราคาสูงกว่าราคาตลาด ทำตลาดง่ายขึ้น และมีช่องทางการตลาดหลากหลาย 3) การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อทำสัญญาซื้อขายกับร้านค้าชั้นนำ เป็นการสร้างเครือข่าย 4) ปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพบริบท และ 5) การรวมกลุ่มในรูปวิสาหกิจชุมชน การสร้างผลิตภัณฑ์ การแปรรูป เนื่องจากการรวมกลุ่มจะทำให้มีสินค้ามากพอต่อความต้องการของร้านค้า และเมื่อการทำสัญญามีกำหนดเวลาแน่นอน ทำให้สามารถบริหารจัดการผลผลิตและลดปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกรได้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ด้านการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา การเปลี่ยนแปลงจากการใช้พื้นที่เพื่อปลูกยางพาราและเสริมการปลูกข้าวไร่ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร สามารถสรุปปัจจัยออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงสินทรัพย์ในการดำรงชีพ 2) การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการดำรงชีพ และ 3) การเปลี่ยนแปลงด้านความเปราะบางในการดำรงชีพ ทั้งนี้เป็นการเพิ่มความมั่นคงทางอาหารของเกษตรกรชาวสวนยาง โดยกลุ่มครัวเรือนที่ปลูกข้าวไว้กินและทำสวนยางไว้ขายเป็นครัวเรือนที่มีความมั่นคงทางอาหารสูงสุด เพราะยังมีข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน ขณะที่รายได้จากยางพาราถูกแปลงมาเป็นเงินสดเพื่อใช้จ่ายในครอบครัว ด้านปัญหาการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา ปัญหาการผลิตข้าวสามารถจำแนกปัจจัยได้ 2 ประเภท คือ ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ภัยแล้ง การขาดแคลนน้ำ ขาดแคลนฝนอย่างผิดปกติ หรือมีฝนตกในปริมาณต่ำกว่าปริมาณฝนตกเฉลี่ย และปัญหาที่เกิดจากการกระทำของคนและสัตว์ เช่น ศัตรูพืช สารเคมี เป็นต้น ด้านแนวทางส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา การส่งเสริมการเกษตรเป็นงานที่เกี่ยวกับการให้การศึกษา ให้ความรู้ทางการเกษตรแก่เกษตรกร และประชาชนทั่วไปที่สนใจในเรื่องการเกษตรแต่ไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงการสอนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับกิจกรรม และบริการต่าง ๆ ของรัฐ และเอกชนอย่างกว้างขวาง งานส่งเสริมการเกษตรที่นักส่งเสริมการเกษตรต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อที่ช่วยให้เขาได้ช่วยเหลือตัวเอง โดยการเพิ่มความรู้

ประสบการณ์ และทักษะในด้านอาชีพทางการเกษตร ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมในการปลูกข้าวไร่ในแปลงเกษตรสวนยางพารา เพื่อเพิ่มโอกาสในการยกระดับเกษตรกรชาวสวนยางสำหรับธุรกิจทางการเกษตร

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2563). เกษตรกับการตั้งรับภัยพิบัติในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2563 จาก <http://actionforclimate.deqp.go.th/?p=6295>
- กฤษฎา นาโสภ. (2552). วิถีชาวนาอีสานตอนล่าง : ศึกษากรณีชุมชนชาวนาบ้านตำแย ตำบลม่วงสามสิบ อําเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง . มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- กฤษฎา บุญราช. (2561). ตั้งทีมตำบลจูงใจชาวนาปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 2 ล้านไร่. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2561 จาก <https://www.komchadluek.net/news/agricultural/340210>
- กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 2. (9 มีนาคม 2563). ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา . (รัตติกาล เดชรักษา, ผู้สัมภาษณ์)
- กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 3. (9 มีนาคม 2563). ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา. (รัตติกาล เดชรักษา, ผู้สัมภาษณ์)
- กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 4. (9 มีนาคม 2563). ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา . (รัตติกาล เดชรักษา, ผู้สัมภาษณ์)
- กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 6. (9 มีนาคม 2563). ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา . (รัตติกาล เดชรักษา, ผู้สัมภาษณ์)
- กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวไร่ครัวเรือนที่ 9. (9 มีนาคม 2563). ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา. (รัตติกาล เดชรักษา, ผู้สัมภาษณ์)
- กลุ่มสนับสนุนการปลูกข้าวไร่คนที่ 5. (9 มีนาคม 2563). ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา . (รัตติกาล เดชรักษา, ผู้สัมภาษณ์)
- กลุ่มสนับสนุนการปลูกข้าวไร่คนที่ 6. (9 มีนาคม 2563). ข้าวไร่: การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวในแปลงเกษตรสวนยางพารา. (รัตติกาล เดชรักษา, ผู้สัมภาษณ์)
- กวิสรา มมประโคน. (2556). การใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์. ใน วิทยาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จิราพร เพชรรัตน์ และวสันต์ เพชรรัตน์. (2555). ศัตรูพืชและการควบคุม. ใน ภาควิชาการจัดการศัตรูพืช คณะทรัพยากรธรรมชาติ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- บุษบา อารีย์. (2555). แนวทางการบริหารต้นทุน การผลิตในการปลูกยางพารา: พืชทางเลือกของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ อำเภอ เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่, 4(5), 43-58.
- ปรเมศ บันเทิง. (2554). การคัดเลือกพันธุ์ข้าวเหนียวดำเพื่อใช้เป็นพืชนำในระบบการปลูกข้าวไร่-อ้อย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปรีนทร์ นาคสิงห์ และคณะ. (2560). ชนบทที่เปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในการดำรงชีพของเกษตรกร: กรณีศึกษา “ชุมชนเกษตรกรรม” ที่ จ.นครปฐม. วารสารวิจัยสังคม, 40(2), 7-106.
- พลอยไพลิน เมืองมูล. (2558). การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราในอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วชิระวิทย์ วิจิตรนันท์. (2561). บทบาทของรัฐในการส่งเสริมการค้าสินค้าเกษตรที่เป็นธรรม กรณีศึกษาการค้าผลไม้ในภาคตะวันออก. วารสารรัชต์ภาคย์, 12(26), 90-100.
- วันสพงษ์ ใจอินผล. (2553). แนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมในต้นทุนการผลิตข้าวของกลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านใหม่ร่องแกลบและบ้านกอเปา ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. ใน วิทยาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรรณวิไล สนิทผล. (2563). เกษตรอำเภอเมืองตรังลงพื้นที่ตรวจแปลงปลูกข้าวไร่. เรียกใช้เมื่อ 15 มีนาคม 2563 จาก <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG201022164838652>
- สุกัญญา พยุงสิน. (2561). การพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัย (ผักและไม้ผล) แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดลพบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี, 7(ฉบับพิเศษ), 62-72.
- สุพัตตา โอทาศรี. (2554). การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย: กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการพัฒนาสังคม . สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Anan Kanchanapan. (2011). Isan Rural Restructuring "What did the villagers adjust?". Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University, New liberalism in the Isan economy Special edition (1). (in Thai).

- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.
- Songchai Thongpan. (2014). “ New Rubber Plantation Millionaire” : The Change of Livelihood of the Farm Households at Huay Kong River Basin. In Thesis Doctor of Philosophy. Thammasat University.
- Yos Santasombat & Aranya Siriphol. (2013). Rubber in the Mekong River Adaptation of Local Communities in Laos Cambodia and Thailand. Chiang Mai: Wanida Printing.
- Yos Santasombat. (2008). Flexible Peasants: Reconceptualizing the Third World's Rural Types. Chiang Mai: Design Co., Ltd.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นวารสารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม สามัญวัดสระเรียง มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และคณะครู ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารที่คณะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ดังนี้ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน บริหารการศึกษา และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและ

ตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด
- 6) **องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge)** ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) /ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิงตัวอย่างเช่น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคอนสแตนต์อุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ /เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย รูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสรวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คัมภีร์รักษา และอัจฉิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎี ก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สอง และตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N, 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S., et al.)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุหิตย์ อาภากร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/ (เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑุงศ์. (2556) ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร์ (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่/ (ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสถาพร ปุณณนนโท (จำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอมะเอยีร์ จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
 สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทาอาจพันธ์. (2537). หม้อคอคควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมือง
 ฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่ม
 น้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา.
 มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาควง. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็น
 ศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์**รูปแบบ:**

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อรรถพร,
 สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.//(ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.//เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานาชาติ.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมนุญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก สำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษใน จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระสุตรักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน ในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13
- พระสถาพร ปุณณนโท (ร่ำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา ของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPMปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phetthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.
- Elizabet, B. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.
- Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helping practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสารสิ่งฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัย ที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด)

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)

2. (16 pt)

3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่
สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

[illegible]

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

....(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สาระที่ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

....(16 pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ....พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย....และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ
กรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

...(16 pt)...ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและ
ความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

.....(16 pt)

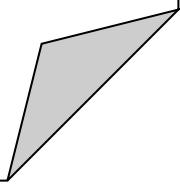
.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

118 pt

(16 pt).

110. p17.

